

32936

kalikot

I

Mag. St. Dr.

P

32936

Prawo pol.

A. M. FREDRO
Monita politica
Moralia.

BIBLIOTHECA
UNIV. S
ZAGREBIENSIS
Uni in

SS. TRINITATE
DEO,

& uni

Virgini MATRI DE
Honor.

32936

Author Lectori Salutem.

Promptius (credo) succensebis,
pro intuitu Operis, quàm lauda-
bis Scriptum, LECTOR. Confusum
ajes, quia non in materias combina-
tum, verùm studiosè concisum, opere
desultorio sparsum, membratim dis-
tractum. Non diffiterer ingenuè
defectum, si aliter facere potuissem;
verum quot monita, tot rerum diver-
sarum habes arcana; Forte vero vi-
debuntur aliqua, inani studio repetita;
bis, terque si releges, sensum & ver-
ba ponderabis, novum gustum ut ca-
pias, exinde longè videbis à semet di-
versa, aut rem in melius explicantia.

Charior (utique spero) tibi obveniet
horum lectio; quo mihi operosior
venit scriptio; non enim novennio
(quod vulgo ajunt) pressa, sed bis
novenni opera limata, trutinata. Do-
mesticorum monitorum loco, hæc
mihi (secretiori calamo) sensim cepi
dudum annotare, crevit (per agnitos
cominus publice privatimque erro-
res) ab experientia, & adjectione di-
urna, opus, cur improbes? si fidenter
profero id palam, & Catholica chari-
tate, tibi quoq; non obfuturum com-
munico, casta sobriaque mente præ-
sertim legendum: Dabis aliquid pro
nævo: lubens acceptabo; quid enim
 nostrum in orbe perfectum? & vita,
& scripta, credo, non sunt prorsus er-
rore vacua. Parce, LECTOR, facile
mihi homini, ipse dum homo es, ha-
bes, credo [dicto facto] tibi, quod ab
aliis parcatur. *Vale,*

Cantio.

Cautio.

QUI semel hæc legis, neutiquam
legisse te puta: Iterato revolvis?
scies aliquid: Jam qui tertio: Uti que
totum capies, idque non perfunctoriâ
aut abruptâ operâ, verum recollecta
[& in se retracta per totum mente] le-
cturus: Ni vero facias, se pone quæso
librum, vel aliud age: Leviculi & ob-
liqui procul hinc sunt, maturis &
defæcatis ingeniis ista scri-
buntur.

ANDREÆ MAXIMILIANI
FREDRO,
Castellani Leopoliensis,
MONITA POLITICO-
MORALIA.

Sen

Quomodo vivendum cum
paucis, cum Populo, salva Virtute,
Gratia, & Authoritate.

Pars prima

Politico-Moralium.

I.

DEUM publicè & cum appa-
ratu cole, ut tibi factò, aliisque
proficias exemplo, virtuosì no-
men non ex vano paraturus, eoque po-
tens,

2. Sobrius sis , ut eveniant tibi res sanæ , & sobriæ.

3. Omnia seriò fac , & cum gravitate, nunquam obiter : Immo lente fac , nec properanter. *Currendo, non rependo, fit lapsus.* Deus cum magnificum opus mundi aggredieretur , & momento in unico, pro summa potestate potuisset creare perfectum totum, prout potuit , immo fecit; sed cum humano modo factum orbi repræsentat , sex velut dies infumavit operi , ut monstraret mortalibus, magna nisi sensim posse fieri correctâ, perfectaque: vel quia magis magnificatur opus , cui non obites immoramur faciendo. Vis rem bene habere? Lentè fac , & sæpe corrige. De ipsa experire , reperturum te vesperi , quod corrigas , quod mane actum , aut habitum ex perfecto credidisti.

4. Sis publicè munificus, sine jactantia & prodigalitate; *perdere multi sciunt, donare nesciunt.*

5. Non impera, non pete , nisi quæ obtinere speras ; qui impossibilia petit, non vult habere , & simul vult offendi. Idque per alios petes , nec satagenter ; non ob-

ce statim auctoritatem ; sæpe quæ nimis petimus , nobis neganda præcavemus.

6. Non promitte , nisi quæ præstare potes, ne levitatis arguaris.

7. Non dic nisi quæ vera, & sine invidia audientium.

8. Frustra minas intendis, si timeri non credis , potius præoccupata contemptum minarum dissimulatione.

9. Meminisse magis oportet, quam irasci aut dolere; infra tuum animum esse doce, quæ acciderunt, ac potius per risum habere.

10. Nec te lauda, nec vitupera, ab hoc contemptus, ab illo invidia paratur.

11. Non mirare, non canta, non lude, ut leviusculus.

12. Non sapius quære, potius scientiam, quam nescitiam simula.

13. Quæ tibi difficilia aut ignota obiciuntur, tacendo excipe. *Sultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur, (Proverb. Salomon.)*

14. Non crebrum, lentum, non affectatum, & prope ænigmaticum sit alloquium: Sed tamen librata nimis & eluctantia verba, fastidium (immò suspicionem) pariunt

pariunt audientibus, & cathedram sapiunt; solutior nonnihil sermo, magis familiaris est, velut de Petronio Tacitus: *Cujus dicta, factaque, quanta solutiora, & quandam sui negligentiam prae se ferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur.* Circa familiare vitae commercium cum amicis, in condimentum convivis, probaverim, in publicis tamen actibus, gravitas sermonis praestat.

13. Si vitium loquacitatis pervincere studeas, statue, non quid prudenter loquaris, sed quamdiu per intervalla tacendum (licet opportunè dicenda videantur) & vinces; Aliàs opportuna dicere cum studes, ad importuna erumpes; rectè ille ait: *Loqui me aliquando poenituit, tacuisse nunquam.* In nonnullis tamen loquitur bonus candor & zelus, in nonnullis inquietus genitus, & dicacitas, dum in quasunque aures inciderint, ut confessorum intimorum iudicemque sine discrimine personarum sibi statuunt, unde produntur & irridentur.

16. Nonnulli dum esse sinceri nimis volunt, incauti fiunt, proditores verius sui:

sui, quàm in amicitia aperti, cum dicenda
~~more sed non morose~~
 tacenda pariter effutunt per levitatem.

17. Quisquis blando vultu dicentes au-
 dit, iisque comiter respondet, pariter a-
 git, ac si humanos animos in potestate
 sua, referendis affectibus, dum vult, ha-
 beat. Quæ virtus inter potiores (civi-
 um) parandis hominum & Provincialium
 animis, ceteri debet; si verò secus rigo-
 sa fronte, obiterque dicentem audias,
 respondeatve, licet in gratiam postea fa-
 cturus, quid juvat? etsi obtineat qui
 cupit, cum à nolente & moroso profe-
 ctum habet animo, non ut datum, sed
 velut extortum; ac potius projectum.
 Ut pluri sit, blandam negationem retu-
 lisse, quam morosè obtinuisse concessum.
 Exinde usurpamus vulgo dictum: *Etsi non
 obtineat, habeat tamen velut acceptum
 qui se amicè audiri videt.* Tum illud,
*Ager animus dum ad satietatem enarra-
 verit, quod vult, equiparatur obtento.* Vi-
 dit orbis nunc & olim viros Principes, a-
 liàs magnis animi dotibus præditos, sine
 hujus virtutis condimento, parum valuif-
 se in vulgus, aut (quod pejus) in odium
 publicum incidisse, exinde recte, de To-
 letano

da, letano Albæ Duce, quidam observatum re-
 liquit, ut propter suum triste & fastuo-
 sum [neque ideo civile aut sociabile] in-
 agendum, ne ab iis quidem amaretur, qui
 antebus benefecerat.

18. Vestitus propius magnificentiam
 visit, & authoritatem, quam quæsitam
 ostentationem, aut luxum.

19. Gestus gravis, non Melancholi-
 cus, aut effusè hilaris.

20. Absentia sæpe authoritatem tuea-
 que, *Continuus aspectus minus verendos*
homines assidua satietate facit.

21. Verissimum axioma: *In ignotis ma-*
gis dilatarì animum. Exinde sæpe æsti-
 mumus magis longinqua, quàm pro-
 ximiora; audienda, quàm audita; tum
 videnda, quàm visa; habenda quàm ha-
 bita; pollicita, quàm data aut accepta;
 scienda, quàm scita; & futura, quàm præ-
 sentia. Sic, Majestati major è longin-
 quo reverentia, & omne ignotum pro
 magifico. Sic, Authorum ignotorum
 opera magnifica habentur, visò autho-
 re vilescunt, magisque post funera incla-
 reicunt facta, & virtus nostra & nomen.

Sic, Major de absentibus personis opinio; nam satagentius ab ignoto queritur, aut imaginamur: *Quis ille?* quam ut dicatur semel in presentia. *Hic est*: nec gradus amplius datur, quò vadat animus, cum visum & scitum plene sub oculis habetur. *Sic* (per varia cundo) pericula Castrorum magis terrent longinquos domi, quam milites pro vallo stantes, & vulnerum spectatores. *Sic* nova subsidia, medio in prælio ex ignoto in hostem immissa, licet pauca, sed quia sub specie ignotarum insidiarum veniunt, plus terrent hostem, quam acies numerosa, oculis subjecta. *Sic* puerorum minorennium aliquando delectamur plus ætate, quam adultorum; hi enim actum monstrant quales sint, aut quales amplius esse non possint, circa illos latius spes extenditur, quales futuri sint, immo ominamur (sperando majora ex ingenuitate) quales reverà futuri non sint. *Sic* ruinas antiquarum structurarum miramur magis, quàm forsan æstimaremus ex integro stantes; nam integrum quod est, oculis totum subjacet, & limitat (aut circum-

circumferibit) mentem, ne ultra procedat animus, tam imaginatio, quæ latius extenditur, quàm sensus: de ruinatis in integro non visis, plus imaginamur, extendendo mentem per diversa, quàm forsitan erat in rei veritate. Sic absentium ambigui sermones sunt magis læsivi, dum sub latiore interpretationem cadunt, in præsentia effati condonantur levitati verborum, seu ingenuitati dicti, tum circumstantiis personarum, temporis, rerum, loci, jocorum, discursuum, occasionis, quæ sæpe minuunt offensam, dum in præsentia, prout in se sunt, capiuntur, neque delatorum malignitate torquentur, si præsertim illi exaggerando studiose, iram succendere amant, cui rem deferunt. Sic vana licet spes ex licentia ditescendi, & expectatio furtivorum, tum incertorum pollicitatio, plures quandoque asseclas habet, quàm certum bonum; quam merces & stipendia, ut verissimè à quodam sit observatum, & à me alibi dictum: *Gratius esse hominis animo ascendere in parvis, quàm persistere in magno, & per partes, quàm*

per totum; tùm illud: *Quæstia in præ-*
stio, vulgaria habitaque contemnuntur;
in pluribus opinione laboratur.

22. Non dictum, factumque repete,
 quo major insit ex raritate verbo rei que
 authoritas.

23. Cum Gravibus ambula; leviculo-
 rum conversatione delectaberis quidem,
 sed tandem deturbaberis.

24. Non æstimatedos, juvenes, mino-
 rennes, temulentos item, verbo, multò
 magis conversatione vitabis.

25. Quæ cum dedecore in præsentia
 dicuntur aut fiunt, modestè reprehende,
 aut abi, substracturus ab ea indignitate
 oculos & aurem; multo minùs ipse fac,
 nè velis placere assensu, quod est propè
 levitatem.

26. Negotia [*quoad tute poteris*] per
 alios tanta, fac, impera, vide, cura;
 levio rem facturam rei credes, quam au-
 thoritatis, immò admonebis corrigendos,
 non ipse, sed per alium, sic vitabis præ-
 sentem exacerbationem, nec facies peri-
 culum tuæ præsentiae, quæ nisi opinio-
 nem [*quousque sit non vulgaris*] ex
 raritate

raritate habet, gravioribus tantum negotiis reservanda, ut semper penes te restet, quò in manus, dum vis, rem urgere possis. Non autem exinde, ut nonnulli Commentarium iniquè interpretantur, sed potissimum perspicacitatem Tiberii [ap. Tacitum Annal. 1.] observare licet, qui exercitum in Germaniis tumultuantem, tantum per filios adiri voluit, Magistrate salva, cui major è longinquo reverentia, simul adolescentibus excusatum, quadam ad Patrem revertere: Resistentibus Germanico aut Druso, posse à se mitigari, vel insungi, quod aliud [Nota verba] subsidium? si presentem Imperatorem precessissent.

27. Nunquam effunde totam simul familiaritatem & amorem, vel effusus lentè fac & pedetentim, potius intendatur amicitia, quàm intenta sit; habenda petitur, habita ut vulgata relinquitur, & satietate vilescit. Erravit ille, de quo annotatum, Milites suos Commilitones, novo blandoque more appetens, dum affectat charior fieri, auctoritatem principis emolliiverat. Sub initis præsertim

præsertim cavebitur, effusiore officio aut favore, tum gratia ne aliquem prosequaris, sed facies intra moderationis terminos; dum enim intensius adus lallantur, quæ agenda tractu temporis sequuntur, vix usdem principiis respondere possunt, pro injuria vero reputatur, diminui, tum auferri, in cuius possessionem semel involavit animus,

28. Hinc sequitur, ut non solum affectus *Amoris*, (aut secus *Ira*) sed *prudentiam* ipsam per modica, nec affectatè ostentemus, dum æstimari volumus; nam pro vana ingenii ostentatione, dum per familiares discursus effundunt se totos aliqui, nimii commemorandis rebus, loquaces & affectati, quasi nihil in posterum pro subsidio nova obiectionis relinquētes, dum opinionem prudentiæ, & exinde authoritatem sibi parare cupiunt, potius eam perdunt, similes forensibus licitatoribus, cum levioris momenti res & crepundia ad nundinas ferunt, per obvia fora institorias tabernas ponunt, aliàs non quærendi, nisi emptores quærent ipsi, & essent in obvia; jam verò pretiosarum mercium ven-

o venditores ditiore lucro negotiantur, eo
iplo æstimationem mercibus posituri,
dum sine ostentatione, satis habent sciri
de mercibus, & quæruntur, ut vendant,
non quærunt, affectare emptores. Quid-
quid igitur æstimatum haberi volumus,
in affectu nostro bono (aut secus con-
trario) seu in ratione agendi, lente, tum
per modicas partes exerceamus, ne plene
satiemur, semper aliquid in potestate
nostra in posterum reservaturi, quo in
maius (dum pro tempore volumus) à
nobis res intendatur. *Totum spiritum
suum profert stultus: at sapiens reservat
aliquid in posterum (Proverb. Salomon.)
& Eccles. In ore factorum cor illorum, &
in corde sapientum. as illorum.*

29. Non vituperare amicum, non lauda-
re, non reprehendere, nisi in magnis, idque
tardò, moderatè, & in secessu, vel (si tute
poteris) per alium, factum tamen, non
personam ventilaturus.

30. Consilium nisi quod rectum scive-
ris, idque tantum requisitus porrige.
Verum dator consilii, naturam accipien-
tis, [seu cui consulitur] induat, prout
secundum

secundum possibilitatem, media, capacitatem, aptus est ille faciendo; secus frustra ferè consulens, dum juxta te modo non alterum, aut saltem non ex utroque agendum vocas.

31. Non intercede aut pete pro alio, nisi re perpensâ, an justa sit, & obtentum possibilis, ne periculum authoritatis subeas, si non obtineas, potius intercedere cavebis.

32. Non litiga verbo, sed potius subride, (etiam si contrarium aliquis loquatur) non velis videri nimis sapiens, magni viri authoritas, non in disputando, sed agendo consistit.

33. Tacere qui scit; scit esse prudens. Taciturnitas est magnæ prudentiæ Mater. *Qui animo ingratus, procax ore;* quibus os ferreum inest, cor sæpè plumbeum habent. Verum nonnullis, taciturnitas & agendi secretum ex diffidentia, alius est ex metu, ut cum ex diffidentia sui, vererentur, ne per inanimadvertentiam aliquid prodant, totum silent, opportunaque transmittunt, similes Zeuxis imaginibus, qui ad ostentationem artis, imaginum pingebat

pingebat vela, ut subintelligeretur vela-
rum aliquid, dum nihil erat; sic illi obten-
dunt rebus inania arcana, nunquam direc-
tè, sed nisi circuitivè agentes, vel quia me-
tuunt, vel dum inertiam impotentiamque
agendi prodere verentur. Fossam saltu tra-
jecturi, impetum saltus, cursum intendunt,
etiam animus agentis zelo quandoque
intendatur oportet, & apertior sit, pro
confidentia sui, & pro ingenuitate, præ-
staturus ardua. Qui diffidit, metuit;
Mollia, secretaque, cauta quidem sunt,
sed quædam nisi fervidius tractentur,
haud obtineantur, immò irriten-
tur in pejus, cum dolus, malignitas, vel
etiam metus, occultis secretisque (immò
circuitivis) subesse creditur, prout verè
circuitiva ingenia plus astutiæ, quàm
prudentiæ, vel cautionis habent.

34. Quæ imperfectè callès, non fac
coram, immò perfecta fac, quæ non
vulgaria & rarò.

35. Magna loquere, & à levi discursu
studiosè deflecte.

36. Facta secretus te ne, facienda multò
magis.

37. Vitia

37. Vitiaque vitare non potes, latebris dica, omnia quæ scis reprehendi, fac in privato, & *semitis saltem arbutis, turpis sis.* Non ea tamen est infirmitas naturæ humanæ, quin vitare vitium non possis, dum velis, frustra naturam culpaturus, ipse culpandus; Vitare igitur turpia debes, quo magis altioris honoris subsistis gradu, minoribus magis quodammodo turpes esse licet, secus in majores honestolque omnium oculi convertuntur & succedent, uti facilius maculam noveris in puriore cristallo, quam in olla.

38. Rectius plerumque impertinentia demendo in nostris moribus, in affectibus, & ratione agendi, quam addendo opportuna, paratur æstimatio & habetur authoritas: Velut hortulani plus addunt horto decoris & amoenitatis, amputando senes, evellendo urticas, purgando vias, disponendo plantas per ordines, quam substernendo fimum in fecunditatem, quàm copiosè ferendo: Excessu magis vitiorum homines laboramus, quam virtutum imperfectione. Prius quid non facere mali, quam quid facere boni præceptis decalogi etiam docemur.

39. Raucus aut balbus, rarius loquaris,
unde illusionis materies.

40. Causas dictorum factorumque
non redde, sed potius intelligantur.

41. Sperent à te homines, ac simul
vereantur: æque severus, atque clemens
videaris.

42. Nec præsume, nec te minoris
æstima, angulis & latebris ingerendo, in-
gere te (sed modestè tamen) primoribus.
*Nemo contemnitur, nisi quis prius seipsum
contempserit, quomodo credis alios te
æstimaturos? nisi te ipsum æstimas, &
in leviuscula abjicis, tibi magis proxia-
mus, quam alius tibi; rectè quidam ait:
Non est hoc superbire, Majestatem Regni,
& potestatem auctoritatemque publicam
sibi concessam, conservare velle inviolatam,
imo hoc sapere. Verùm perspicacitate
utendum, ne superbiam morositatemque,
cum auctoritate confundamus, & quod
est incivilitatis, parandæ auctoritati ad-
hibeatur, ne alios pro unica æstimatione
tui, immodestius aut scrupulosius labo-
rando, mille inimicos tibi superbus
parcs, & eveniat, quod rebeli Angelo.*
dum

dum supernis bonis honoreque non contentus, vult insuper esse *similis altissimo*, totum suum quod habuit perdit. Cavebis igitur *morosam gravitatem*. Hæc in privatis; in publicis verò actibus consultum fuerit, ut qui debitos tibi honores denegat, (præsertim si concius sis necessarii tibi gravitatis) etiam vi *et astu* quodam, eos oportet praripere aliis, quam ea de re verbis contendere; Qui dubitat, merito ipse sibi diffidit, dissimulat, tacite fatetur suam indignitatem, *et modestia* postea pro ridiculo habetur; sed qui de facto, animo forti *et* constanti, tum bona cum gravitate [tamen sine intempestivo affectu] primas præ aliis occupat, quæ sibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas servat, *et* retinet in posterum. Ut quondam Germanorum legatis contigit, qui cum ingressi theatrum Pompeji legatos nationum Senatores inter sedere cernerent, inter eosdem Senatores, sessum se audacter præripuerunt, subjungentes; Nullos mortalium, armis pro Romanis, aut fide, ante Germanos esse, quod comiter à Senatu exceptum.

ut ex

ut ea legatorum civilis æmulatio postea
cederet in argumentum & possessionem
loci.

43. Novarum rerum, aut inauditarum,
immo novorum rumorum, à domo,
immò ab externo, certam notitiam quære,
quod parit admirationem scitæ curiosi-
tatis.

44. Modica castigatio exacerbat non-
nunquam magis, quàm corrigit, ut tu-
tius sit, quandoque non punire, si severius
corripere nolis. Non sine causa Salomon
arguit intempestivam clementiam, dum
vocat *Misericordias* (aliquorum) *crudeles*.
Bonis verè nocet, quisquis pepercit malis,
sed hoc pro statu rei, & temporis: Scias
tamen, quia *pœna nisi prohibet flagitium*,
laus vero & pramia, provocant virtutem,
& *accendunt animos*.

45. Nunquam totum simul effunde, &
proinde exarma rigorem, sed velut ma-
jorem in tempus dissimula [lentius cor-
ripiendo] quasi majus telum penes te
rester, in terrore in exercendo, dum
velis.

46. Delinquentem aliquem (cujus cor-
rectio

rectio ad te pertinet] non te puniturum ai, antequam puniendum manu teneas, immo propius nescientem sis, ne præmonitus caveat, contraria [per desperationem veniæ] munimenta quæsiturus, aut magnorum intercessiones provocando, quibus sine offensa reculare non possis, aut capitalis hostis [præ metu] evadet, ad hostem transiturus.

47. Ea pollicere, quibus præstando sufficias, nè postea difficile aut grave sit præstare, in maiorem offensam sperantis, potius non pollicere, sed fac, quod facturus sis.

48. Prudenter quidam honorationem sui tacitè inculcavit, cum subornato quodam lixa, comitequè in eam scenam vestito, palam dejici iussit pileum, decentiam morum, & superioris observantiam exprobrando. Item Marschalcus ille Regius adornatum lixam scipione pulsavit, quod Palatium Regis importunè ingressus fuisset, non vocatus, quo inculcavit verecundiam importunis intrusoribus, & quæ possint fieri in eam formam.

49. Meruendorum nomen acquirere utile aliquando, sed modo licito quærendum, per aliquam ostentationem virium & potentia, ut potius vereantur homines tuam auctoritatem, & potentiam non timeant, ne in odium incurras.

50. Quæ populus affectat, tibi vero displicent, idem sentire te prius simula, & interdum lauda, post (facta quasi recollectione) deflece, sed sine rigore; nam qui directè multitudini se opponit, frangitur aut vincitur ipse, quàm vincit; (vel ut subtiliter quidam: *Qui realis solummodo est, aut nihil præstat, sed irritat tantum, aut excessivâ virtute opus habet, tum potentiâ & auctoritate, quâ vincat omnem invidiam.*) In quo satius prudens res nauas imitari præstabit, qui adversis ventis, non directam opponunt proram, velut contra vim reluctaturi, nec adversam relinquunt puppem velut fugientes & ex inertia cessuri, sed per latera inclinando navem, hac illacve sinuando vela & cursum, eludunt tempestatem, & simul assequuntur portum, quem volunt, ac proinde illudunt ventis; sic populi im-

B 2

petum

petum non aliter eludas, aut in rectum (prout in rem opus) reducas, quàm per molliora, nec tamen molliter acturus, vel affectatè, (quod æquè periculolum) sed graviter.

51. Immò dicentibus modicè assentiaris, licèt aliter post hæc sensurus, lentè in tuam sententiam quemque petra- hendo.

52. Quæ in publicum necessaria, primo verò, aspectu ingrata populo, proponere vis, cura per alium proponi, & affectum primum populi in eum effundi: tàm postea modesta cum ratione, sequere ipse, idemque petes, sed sine affectu, quasi minus curaturus, etiamsi non fiat, naturaie enim, ut magis negentur (velut magis æstimata) quæ maxime petuntur, quæ minus curantur, ut vilia, facilius ex neglecto habeantur.

53. Illi plurimum potentiâ consilii valent, multaque præstant in suas partes, qui cum sint potentia & autoritate graves, per alios, non per se rem tentant & consulunt, velut nescii, & taciturni, sed ex insperato metuendi.

54. Cura

54. Cura, ut humanus & civilis habearis.

55. Si quis beneficium vel operam aliquam à te petat, etsi scias plerasque in eo dari difficultates, non obijce illas, ne reculare opem videaris, & te parùm benevolum petenti præstes, potius in ipsius negotii cursu, eas difficultates, qui petit, deprehendat ipse, & suæ petitionis arguatur; offerentur enim cum tempore occasiones, quæ promissum infectum reddant, tu verò promptæ humanitatis titulum non amittes.

56. Prima constans cum Authoritate repulsa, adimit plerisque importunam in posterum audaciam.

57. Obtento morbo, multa per absentiam, aut parantur, aut vitantur.

58. Patrocinando alienis illatis, plura in publico consilio obtinentur, quam per se rem directè tentando, licet aliquem multa ratio cum authoritate sequatur; quidquid idèò optas fieri, alium auctorem inferendæ rei ex composito substi-

tues , tum alter amicorum , atque tu ipse patronum te pro autoritate præstabis , qui vero proprium allatum fortius urgent , præsumptionis notantur , veluti consilii sui , quod ipsi adferunt , amatores , neglectores alieni , quod est prope invidiam. Jam vero secus , ut ab alio illata , tutius urgere poteris , liberius suadendo. Bonos tamen autoritate viros proponendæ rei quæres , ne contemptu authoris , bene licet illata , in contemptum trahantur , ut ne tu postea patrocinando , rem stabilire possis.

59. Quod alibi in observationibus bellicis dictum : *Utendum recenti terrore in hostes*, hic item per familiaritatem verbi dici potest , *recentem terrorem etiam apud suosmet Cives multum posse* , ut à prætextu impositi recentis metus (si dextrè instando liciteque utaris) Pecuniarum collationes , tum operas in corrigendis pervetustis munitionibus , bonas item leges , facilius minoreque invidia apud populum obtineas , quæ alias per alterationes , turbas , odia , immo vix quidem assequare , si absit metus.

60. Absentiâ tui, meliorem suscita & tueare amicitiam, immò & authoritatem, literas tamen non intermitte & nuntios, pollicere tui præsentiam, trahe interim & pone moras. Luna Solis amica, decus & lumen quod habet, illi debet, quo remotior tamen, plenius perfectiusque lucet, proximius admota, decrescit, vel si plane concurrant, Luna penitus amittat lucem, aut Sol necesse abeat, in Eclipsim; Sic verè amicorum magnorumque virorum mutui congressus aut crebrius negotiorum commercium, majore jactura amicitiae, tum authoritatis fiunt, quam ut novum aliquod argumentum in majus stabiliendæ paratur, Sæpè unus in altero non reperit in præsentia, quod sibi absens pollicebatur, unde verè dictum, *Minuit præsentia famam, sæpius Absentia prodest*, Miraris? legi, vidi, probavi.

61. Modica munuscula offeres amico, non simul, sed rarius ac potius minora prius, dein majora, maxima, nimis fero, ut diutius dando sufficias, partim ut semper restet, quod majus speret à te

Ab- B 4 amicus,

amicus, ne relinquat quem suo damno. Ufu probatum axioma, *Gratius esse hominis animo, ascendere in parvis, quam persistere in magno.*

62. Maximum rigorem prius intende in speciem, temperaturus postea ad famam clementiæ.

63. Experimentiâ probatum, magis appeti eorum amicitiam, plûsque ab hominibus æstimari, qui neglectius eam servant, modò amant, modo offendunt, offendendo & amando non assidui (non tamen leves) modò potentia terrent, modò comitate trahunt. Neque causam reperio, quàm ab oppositorum ratione, quod magis elucescat, & sapidior reddatur amicitia, quasi tunc magis optanda, dum amittitur, aut secus evenit, aut eorum amicitia minus æstimeretur, qui de paranda aut retinenda studiosè & appetenter nimis laborant, ut aliquando necessarium sit, nonnihil subostendere, tum modicè negligere amicum, quo magis retinere vis (quam ut perpetuò adhæreas) sed non diu adversa fronte & vultu, ne post habearis.

64. Sæpè

64. Sæpè quod preces non possunt ,
minæ (aptè accommodatæ) operantur.

65. Non moliaris , nisi quæ præstare
potes , ne prodas impotentiam.

66. Si aliquid adversi tibi accidat, dic
potius, sponte te accepisse , quàm ut
supplantari nolens videaris, veluti inva-
lidus , & obviæ impertitioni expositus ,
potius fortunam tibi obedire doce.

67. Alienanti se amico à te , aut
clienti sine causa , sponte media offer
reconciliandi , potius bonis quibusque
modis , eum in amicitia retenturus (me-
dium tamen inter gravitatem) quam ut
acerbitatem pro acerbitate reddas , quæ
magis abstrahit , quam retinet in ami-
citia amicum , nisi aliàs potenter per-
vincas,

68. Minæ vigilantiam adversarii acu-
unt , ad cavendum , immò præve-
niendum , tu si taciturnus es , plura
præstabis , non tamen ut noceas , ve-
rum ut caveas tibi , quod est penes
virtutem.

69. Potius capiat per modica , aut
sensim speret amicus , quam ut to-

tum simul habeat. Non enim obligant, quæ data, licet maxima, sed quæ dabuntur, licet modica. Animus hominis, imitatur oculorum situm, quos cum anteriori parti corporis ingessit natura, non ea quæ post se sunt, sed quæ ante posita, vident; sic ille pensat, non accepta, sed accipienda.

70. Redditurus mutuum beneficium pro beneficio, moram adice, ne dare videaris in recompensam dati, sed velut in obligationem futuri.

71. Exprobranti offensam amico, non serio excusa, excusatio prope metum est, & loci inferioris signum, responde potius, neque illius esse exprobrare, neque tuum excusare.

72. Religiosos in pretio habe, quatenus tuarum partium sint, devincies vero illos beneficiis & comitate.

73. Immo Concionatores ad te trahe, qui bona narrent, & populo (quod vis utile in publicum) persuadeant, quod non vis, sermone (sed extra invidiam & ullius offensam) publicè diluant,

74. Opinio divitiarum & numerositatis parit æstimationem, te-
ges igitur tuos defectus, ab arte ali-
qua honesta (sed procul ab ostentati-
one.) omnibus impones, ut bene de
te credatur.

75. Propositurus aliquid difficile po-
pulo, causas honestas propositionis
per privatos rumores prius dissemi-
nabis.

76. Quantum in amico dono datu-
rus destinasti, præstat cum iis aliquan-
do honestè comessando consumere,
cui diutius sufficies; quod vero diu-
tius durat, magis in oculos incurrit
& obligat: adde, quia unica comess-
atio potest plures simul obligare, u-
nicum donum hominem unicum ob-
ligat, immò aliorum (accipere præsu-
mentium) invidiam provocat.

77. Mirum dictu, quantum lautior
mensa, & liberalior convictus, paret
amicorum, cum per artes politicas, inter
concives crescendi studium cui adest,
ut velut in alias virtutes incuriosi, hanc
præcipuè

præcipuè viri Politici, in quovis venerentur & ament, aut sine illius condimento, cæteras obiter transeant; immò vitia nonnulla, hoc oblecta fucodum mollius accipiuntur, spontè dissimulent. Sic igitur intra magnanimitatem erogare, lucrum facere est, immò nonnunquam conducibilius, ultra parsimonix terminos in eo procedere, ad usque confinia effusionis, modo ne factum, intra affectatam prodigalitatem, cum decoctione bonorum extrema, velut multos apud nos vidimus, sic crevisse, floruisse, & intra Civium favores præstitisse multa, ut opimam amicorum & formæ colligerent messem, cum haud parcè Civium animis seminarent sua. Certissimum enim magnitudinis signum est, maximèque incurrit in oculos vulgi, tum in affectus, velle & posse pascere multos, eoque multis benè velle. Nec mirum, si CHRISTUM vulgi sequens turba in Regem creandum rapere voluit, (Joannis 6. cap.) cum tot hominum millia, ex suo divino penu, non pavisset modo promptè ad fatu-

statutitatem, sed fragmentorum copia, magnitudinem convivii, & Domini pascientis divitias loqueretur. Sed intra dicti reverentiam sacra mancant, profana liberius nobis loqui licet. Non ab alia occasione, primitivi Poloni, Piaſtum olim, è plebeja domo, ad purpuram evocaverant, quam cum divinum quiddam illa ætas inesse viro crederet, cui pro modico agello quem colebat, ad stuporem usque Comitiorum (neque enim sine speciali miraculo, teste Historia factum) tantum alimentorum, ad usque superfluitatem, humaniter excipiendis advenis sufficeret, ut plus erogando, plus semper illi restaret, & simul, magnitudinem cultioris animi, in eo viro cum metirentur, qui sic esse cuperet cunæctis amicus & hospitalis.

78. Astutis, arte simili aliorum astus eludere, mos est, ideoque secum in amicitia facilè conveniunt, dum retaliare sciunt, rectiores nesciunt, nisi plerumque descendendo convictum, & rem cum illis plane vitando, donec in meliores amicos incurrant; Vulpi cum vulpe, urso uni cum altero, aspidi cum aspide, haud mirum si

conveniat , Cervis Equisve , nisi cum
mitioribus , aut sibi similibus vivere se-
curum est.

79. Dum sunt nonnulli fucatæ faciei
liberalioris convictus , *praesertim si ha-*
leant aliquas species virtutibus similes ,
ipsi subdoli , & modis illecebrarum po-
tentes (vel quorum vultus est opportune
mendax , tum in speciem probitatis ser-
mo & facilis , haud spernendus capien-
dis hominibus hamus) facile eo condi-
mento tradunt plerosque in sui laudem ,
tum in amicitiam. Non tamen altioris
mentis homines , verum illos ex simpli-
cioribus , qui velut minutiores aves ,
facili capiuntur visco : Recti vero &
prudentes viri , non illa exteriora mo-
rum , & fallaciarum , inania , sed intus
introspectiunt pectus , & nisi solidi-
orem virtutem , tum amicitiam pensant :
Quamquam convictus liberalioris amice-
nitas , si penes rectam virtutum pru-
dentiam , alicui pectori insedit , miros
affectus , parandis amoribus hominum
facit . totumque in animos potest.

80. Videntur esse nonnulli amicabiles
recti , prudentes , dextrique agendo , & pla-

re cum virtute magis quam sunt, immò nonnulli non videntur esse, cum vere sint, nisi tempus & occasio aperit virum, ut prima iudicia de hominibus sæpe nos fallant, velut de ingenio nationum subtiliter quidam: *Hispanos factis & moribus magis videri intolerabiles, quàm verè sunt: Gallos magis esse fortes, quàm videntur.* Sed inest caula, circa horum amcenitatem, illorumque tristitiam (vel gravitatem actionis & morum) prout hujus aut illius sumus æqui pensatores. Nisi igitur falli vis, sustine suadeam calculum, seu damnaturus, seu probaturus, & à tempore, tùm actione, iudicium exspecta. *NERO flagitiis & sceleribus velamenta quasi vit.* *GALBA* major privato visus, dum privatus fuit, & omnium consensu capax imperit, nisi imperasset. (Tacitus sparsim:) *VE-SPASIANUS*, solus omnium ante se Principum, in melius mutatus est: *OTHO*, contra spem omnium, non deliciis neque desideriis torpescere, dilata voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperii composita, eoque plus fore iudicis asserci aut falsæ virtutes, & vana vedura: *Mulanus*, Luxuria in infirmitate

comitate, arrogantia, malis bonisque artibus mixtus, nimia voluptates, cum vacaret; quoties expedierat, magne virtutes: palam laudares, secreta malè autiebant, apud proximos, apud collegas, variis illecebris potens. In Vitellio Multa grata sanè & popularia, si à virtutibus proficerentur; & argutè idem de Pompejo: Pompejus occultior, non melior. Hæc alii, sed addam ex meo, & ab experientiâ. Plerique sunt boni, donec qui corrumpat, non adest, immò inest semper aliquibus male faciendi animus, sed deest occasio; boni sunt, dum malos esse non licet, aut præpediuntur. Rectè Sallustius de quodam, Ore probò, animo invero cundo, Et Velleius M. Lepidus forma, quam mente, melior.

81. Mirari debui dictum (verum satis factum mihi ab experientiâ) quod argutia Italica nuper proverbio circumtulit, requiricad gradum prosperioris fortune, ut insit alicui nonnihil ex Fatuo & Intruso: Nam hoc modo, cito involatur in notitiam, & confidentiam intimiorem Aulatum Vuigi. Non promerentur hi quidem virtute, sed arte suffurantur gratiam, ad modum

modum naturamque omnium & seculi, facilius se componentes; In impertinentia se ingerunt non vocati; ludicra, seria, pari importunitate tentant, & quandoque succedit, ut pro tempore non displiceant, non offendunt alios, nec etiam (à certioribus) ipsi offenduntur. Verum intra jocum & amicitiae libertatem, facile habent, & condonant totum, alloquio faciles respondendo (per mixturam levium mendaciorum) ameni, prompte indomesticantur, non multo apparatu recipiuntur, neque sunt *Morosi Magistri in ceremoniis, & formulis*, haud quæsitum sui cultum requientes, dumque non facile succensent personis & rebus (obviis parabilibusque per omnia contenti) censura eorum non timetur, ex imposita confidentia, & ex eo amantur. † Adde, si forte super hæc sint *audaculi*, multum honoris & præmiorum sibi arrogant, & obtinent per importunitatem [dum facile obloquia subdolis succedunt ex imprudentia] &

C 3. . . . . occa;

† Genus duplex intrusorum. *Servile*, vel *Audaculorum*; prioris generis sunt alii; *hi sibi* utique meliores.

occasionibus *instante* non desunt *intrusi*. Directa vero virtus agit totum cum modestia, intra verecundiam, & dum importuna cavet, opportuna quandoque intermittit, sed hoc non ex virtute vitium, verum seculi, & eorum est, inter quos vivitur, dum rectam non promptee noscunt, nec acceptant. Tamen illa solidior est agendo, tandemque postitemus cognita, plus æstimatur, illi priores, sæpius (uti leviusculi) ludibrio habentur, & in seriis minus ponderis habent, mensarum nisi sodales, ludicrorum alumni, non nostri, sed fortunæ tantum amici, prout certe cum hac mutantur, nosque decipiunt, ad manus nostras, non ad nos respicientes, facile ad alios transiunt, unde plus utilitatis speratur.

82. Aliud est *esse innocentem*; aliud *habere praxinevadendi*. Aliud est *scire imponere*, aliud *justam habere causam*. Aliud est *esse fortem, prudentem, vel bonum*, aliud *videri*.

83. Divinæ potestati & prudentiæ (non hominis) opus æquilibrium rerum tenere, causas combinare adversas, tum ex contrariis elicere bonum, Frustra ingenti-

um hominis laboret, aut perspicacia con-
tendas, ad certam regulam se componere,
& publici status, vel privatae actionis, ea in
parte formare sibi *maximas*, nisi confundi
velit, seipsam (serius citiusvè) periculo in-
volutura; immo illud est meticulosi tam
versuti, quam perspicacis animi signum;
Exinde vere dictum, *Media via nec amicos
parat, nec inimicos tollit*. Qui oppositas
rum partium, hujus illiusque simul am-
icitiam quærit, aut utriusque simul offen-
sas (*per obliqua*) vitat, poterit aliquanto
tempore scenæ servire, detecta deinde
larva, ut fallax hypocrita, & versipellis
deceptor, ab utroque odio habebitur. *sic*
intuitu emergentis boni, qui oppositas
sibi (personarum aut populorum) poten-
tias, dein amicitias; tum offensas, æqua-
lance conservare studet, ne inter se com-
mittantur, tum ne una noceat alteri,
aut secus, ne sit infra alterum, ad æquili-
brium moderamenque causatum, nequa-
quam sufficiet diu, quin altera invales-
cat, partem oppositam, & simul fautor
rem consilii oppressura. *Sic*, vereri
aliquem, suboffendere, non tamen quæ
sunt parandæ amicitia penitus facere, sed

potius per obliqua tacitò irritare ; Aut secus , tentare in rem suam , assequi quod est est alterius partis dispendio & offensæ , simulque se amicum profiteri velle , odium verius conciliat , quam intentum parat , nisi aut rem habendam planè , at (fortius pro æquitate urgendo) gratiam partis posthabeas , alias neutrum assequaris. Sic , Diffidere alicui , & simul (intuitu speciosæ ejusdam amicitiae , tum securitatis) non sibi satis cavendo providere , immo amicitiae titulum affectare quære e ; ac deinceps dissimulanter agere , nec amicitiam habeas , nec res tuas statuas in securo. Sic , publico bono tutendo , & simul privatis commodis aucupandis adlaboraturus , alterum non obtineas plane , publicum vero bonum , certo certius subvertas. Sic , Veritati (tum virtuti) aut auræ populari ; Legi (tum justitiæ) aut populo ; Principi aut vulgo , Debitæ actioni , aut (parte ex altera) parandæ opinioni ; nequaquam sufficias , nisi totus , in alteram (tamen æquio rem partem) agendo incumbas , sequiorem studiose oppugnatus , aut si res fuaserit (*rebus modò*

ruis, alta ratione diligentissima ut provi-
sum sit) posthabiturus saltem; vulgo
dum places, rem agendam pessumdas,
dum secus ad rem probe agendam te
componis, vulgi censuram mereberis,
unde vetus (præsertim in bellicis) mo-
nitum tulit: Malo te sapiens hostis metuat,
quam stultus cives audent. Sic; (nisi alias
tanta potentia vales, ut parte utrâque
posthabitâ, negativè te erga utrasque
habere possis, per quietâ media secu-
rus tibi) neutralitas foederum non pro-
derit, verum alteri parti deliberatissime
adhærendum. Sic; Artibus status to-
tum se dare, & conscientiæ legem non
transgredi, DEO placere, & simul ad
illecebras mundi se velle componere,
nec hujus, nec illius legis, æquus assertor
futurus, scripturæ potius censuram
mereare: Neque frigidus, neque calidus
es, incipiam te evomere ex ore meo. Non
quod præstet, aut merè bonum, aut
debere esse merè malum (velut obliquæ
Politix Doctor Machiavellus docet) ve-
ram quod gravior malitia ab affectata
intra virtutem & nequitiam neutrali-
tate, tum mistis (boni simul aut mali)

actibus oriatur, immo affectatior (sub pallio virtutis) nequitia sublit, & aliorum vexatio, quam si utique, simpliciter melius sis; Ut per omnia, rectoris prudentiæ sit, & conscientiæ, ab utrisque partibus, versandis, se totum separare, aut in unicam, æquiores tamen, se totum transferre, & agendo instandoque (ex norma virtutis tum prudentiæ) fortiter incumbere, res vero suas (interim) consilio & prudentia stabilire, in quieto. Qui alias partium rerumque oppositarum simultator commoda utrinque venatur, rerum prævicator potius, & interversor pacis, immo *Sophistico-Politicus*, quam *Catholicus-Politicus* vocandus, seipsum asta involuturus, quo exercere studuit alios; velut multa ejus rei exempla apud Historicos habeas.

84. Debitum officii, præsertim vero *honoris*, erga pares, adeoque magis erga superiores, studiose adimplebis, nec transmittes neglectum: Etsi enim aliquando præstari sibi nolint (velut incuriam simulantes) aut verecunde palam recusent, non fit, ut plane habere non optent, immo sic potius, promptitudinem tacito

expec

expetuntur, in offensam alias tracturi, ni obtineant? Aut si exsequaris (modo non fiat affectatè, sed pro honoris debito) tantò obligatiores, in posterum habebis. Cape; Exequere, non improbata dico.

85. In adversis, ne sis nimium mollis verbo, aut animo dejectus; Nec sectis (in speciem generositatis, & infracti animi) jocabundus neglector, transitorie despiciens, quæ famæ, tum securitati parandæ serviunt, aut momentis invalescunt, uti enim hoc levitatis aut supinæ incuriæ, tum parvi judicii, sic illud pusillæ lanimitatis, abjectæ mentis, aut ignaviæ, signum est, immo, prostituti in probrum animi, certum indicium; Potius ages totum, intra perspicaciam, cautus, prudens & graviter: Qui considerat, providet, qui negligit, sæpius rem perdit; nihil agenti, neutiquam, *assa* (ut ajunt) *columba* venit.

86. Senum actio, aut juvenum conatus longe differunt; Juvenes garrunt aut clamentant, senes agunt; Sonum illi, pondus hi, rerum captant. Junioribus pro calore ætatis properantia placet, & audax

magnanimumque videtur , quod sæpe temerarium , prævidentia senioribus & cautio maturior inest : unde sæpius sunt cunctatores , rarius periclitantur , aut eventu falluntur , in occasiones modo ex tacito intenti , velut somnum & inertiam simulantes. Juvenes iracundi , in offensas properi ; viri maturiores dissimulativi , ac sæpius pacati , aut si tandem actio requiratur , intraprudentiam , & cum cura fortes. Illi res mirantur , multa vident , aliqua sciunt , nec tamen probe discernunt , hi facta aut facienda æque penetrant , noscunt & dignoscunt. Juvenes pro ingenuitate primæ ætatis , dolum rebus subesse minimè suspicantur , unde facile deceptionibus expositi pro nimia securitate , maturiores , viri , quia plura per adversa sæpius decepti , eventuum gnari , pigmenta rerum & rationum spernunt , superficialia omittunt , verum larva detecta , introrsus res ipsaque fundamenta inspicunt & scrutantur , peritos venatores imitantes , vulpesnè ? aut lepus ? tum ferox aper , vel certe nobilior cervus imprellerit gressum , per ipsa vestigia spe-

species ferarum noscitando, instant igitur, prout res & occasio suadet, aut secus, passibus suspensis in res vadunt, *Non temere adversa casuum reputat, quem fortuna nonnunquam decepit, ait quidam, sed rectius alter: Mihi fortuna multis rebus ereptis, usum dedit bene suadendi.* Juvenes deinde suaviloquio plerumque laborant, & talia libenter audiunt, in cætera incurii discursibus per inania rerum vagantur, quæstiunculis lasciviunt & ludunt, nam sæpius ex imperfecta scientia, de rebus dubitant, proinde vexant res magis, quam agunt, incipiunt, dein deserunt; senes perseverant constanter, dum à fine res capiunt, nec ideo tentant frustra, minimè ex voto finienda, sed deliberatè aggrediuntur; quia vero non hærent in mediis (verum scopum rerum petunt expediti) super objecta breviloquio discernentes, hinc juvenes succensere amant senioribus, velut rudi Minerva negotium agentibus, dum pro suo ingenio, & pro corrositate eos metiuntur, pigmentis ipsi rerum & verborum

affuefacti ; Inest tamen senibus consum-
matio peritia ; licet tentent aliquando
simplicia & proximiora in medelam , sed
quia præstare magis credunt, quàm lon-
gè quæsitâ. Addo brevibus, tuta, aut
secus periculosa, ante tempus seniores
prævident, & ex vero indigitant, si præ-
sertim ipsi pro paranda peritia non otio-
sam, verum per negotia exercitam du-
cant vitam ; graviumque Historicorum
lectiõni dum immorantur, quæ supple-
ant ætatem. Juvenes super hæc regun-
tur affectibus ac præsertim respectibus
primo crescentis fortunæ dicuntur, se-
nes potentius suis affectibus & appetitui
dominantur, ideoque commode alios re-
gunt. Dicam verbo, juvenum actionem
esse amœnam, & quodam cum condi-
mento vernalibus diebus similem, matura
viri laboriosæ (sed cum fructu) æstati
assimilantur, magis enim serium, gra-
vem (ac proinde tristiorẽ) modum a-
ctionis habent, severiores sunt, verum
in virtute constantiores, juvenes agendo
molles, & sæpius leves. Hinc viris ma-
turius expedius res succedunt, dum
non teneantur à negotiis, nec hærent, sed

tenent

tenent illa , & regunt ipsi pro arbitrio. Velut peritos Automatarios (horologi-
orum id est fabros) si videas , non satis
miseris , crassa & fuliginosa manus , nec
certe delicatior palpatu , subtilissimas
horologiorum rotulas , audacter eos ver-
sare , per minutas partes distrahere , dein
velut nulla artificii cura & attentione ,
prompta manu in pristinam formam re-
digere , quæ omnia ignarus artis delica-
tissimo licet contactu , disturbet verius ,
quam ut recte expediat , aut si forte
aliquis , crebro intuitu , & arte se pes-
cepisse aliquid putat , ut etiam laboran-
tem arguere non dubitet , dum tamen
rem tetigerit ipse , nec prima , nec me-
dia scit , multoque minus postrema ,
promptius est aliena redarguere (vel su-
gillare potius) quam sua probe facere.
Juvenum consilia modusque agendi , vi-
nis recentibus similes , quæ plus dulcoris ,
plus etiam facis habent palatui grata ,
stomacho & sanitati nociva , aut licet quo-
quo modo clarescant , minus tamen ex vir-
tute habent , quam per annos defæcata ;
quod sequens dies , juniorem erudiat , viri
maturiores hodie jam sciunt. Ideoq; com-
modè rē claudio , recta cujusdā (in juvenem
prox-

protervè loquaculum rebusque obstrepentem) indignatione: Post, annum forte, si te prudentiorem putas, cur nonne itidem cautiorem credis, qui tot annis multisque casibus te supero. Cum omnia honestarum artium juvenes habuerint, rerum experientiam (proveniant) nondum habent, eoque senibus inferiores sunt, affectata ludicra illis placent, maturis res tantum, & seria.

Pars Secunda

POLITICO-MORALIUM.

I.

EXprobraturus aliquid publicè privatimvè, amico aut populo, potius terreas & trahas exprobrationem, ut interea obtineas, quod vis; dissimulata enim timentur, evulgata ut jam transacta, contemnuntur

2. Re-

2. Retenturus alicujus amicitiam, non statim dum injuriam accipis, exprobra-
bis illam, ne levi occasione alienes ami-
cum; omnino tibi diffidet ille, qui te
offensum videbit, ut necessario averti
ha debeat metu, vel conscientia facti, vel
ou consilio, dum te facilem videt in offense-
sam.

3. Beneficium aut officium, aut pen-
siones, & si plures in annos alicui pro-
rogare in animo habeas, assignabis tan-
tum annuas, ut si necessitas suaserit sine
offensa auferre possis, dum velis, par-
tum si prorogaveris, velut iterato be-
neficio, accipientem devincias proro-
gatione.

4. Ignei homines ingenii, tum levi-
culos, licet per alia tibi opportunos,
cave, ne tibi adhærere velis, seu sint
amici, seu clientes, immo dum advertis
festinantes honesto prætextu eos procul
amovebis; Nisi enim mature feceris,
amoveri postea non poterunt, nisi ma-
gno tui fastidio, ut sæpius difficili nego-
tio implicari debeas, amovendo, rem
ipsam in meis calibus expertus, scribo.

5. Etiam illa ingenia clientum, multi
peri.

periculi, & officiunt nobis, quæ sunt præ
pè importunitatem, audaculè sese intru-
dendo, suadendo, petendo, accusando, laudando,
aut illos laudando, curiosa abdita rimando,
tum rebus imponendo, præsertim disciunt,
& amant per dicacitatem, ingerere
suavia, cum vero suaviter loquuntur
& speciosis quæstiunculis, sensim ter-
rant; facilè nobis (sine sensu) nolentibus
imponunt; quorum mox non poenitet,
ut non aliter eam pestem loquendo
aut hominibus vites, quam non audien-
do, aut se plane avertendo, vel quod pro-
stat, procul relegando loquatem. Non
alias magis CHRISTUS indignè tulit
Petrum corripiendo, quam dum in im-
portuna (per speciem confidentiæ) curiosi-
te ingereret: *Hic autem quid? Tulit enim*
prompte responsum indignationis, &
correctionem: Quid ad te? tu me sequeris
si eum volo manere, quid ad te? &c.

6. Cum unus aut plures studium aliquod
in re obligant, aut amicitiam offerunt, vel
aliquid præstare faciles, quod in rem suam
utere recens promittentis affectu, urge-
intantum, non differendo in tempus, fru-
straneum ea in parte dilationis (seu ut
vulgus ait, discretionis) nomen, certo
certum

certius per momenta respicere hominum affectus, & remitti potius, quam intendi, ut sæpè (vicio mobilitatis humanæ) ahi in horas simus, post hac difficilius optatum habituri, quod ante sponte oblatum vidimus. Ast promittit ille (inquit) propentum se fore in tuas partes? falleris, præsentis enim vis est affectus; non futuri, qui bono casu (ut brevi abiturus) oblatus, qualis vero ille futurus postea, ipse qui obligat, ignorat; mutato vero affectu, mutabitur intentum, frustraberis igitur, quod obtinere sperasti, nisi extra dilationes assequi rem coneris. Nonnullis immo, bene, & amica loqui sæpius consuetudo, aut potius modus loquendi est, non modus affectus, & quo effusiores sunt suavi- loquio, eo magis in amicitia fallunt, cautus ideo sis, pensandis veris amicis, & ab opere potius, non à verbo ponderabis, eo citius prætervolaturis, quo promptius extra deliberationem offeruntur, quasi nullus radices ab intimo amico & affectu petant duratura, verum in superficie modo linguæ, cum salva abitura & nata.

7. Non amici solum affectus, sed contrarii

trarii, in recenti maximam vim habent falluntur exinde, qui spreta prima reconciliatione, submissiorem sperant alteram, quæ potius tanto minor futura quo magis procrastinabitur; ut enim omnes res, recenti sensu, gravius intenduntur, sic qui intulit injuriam, novitate delicti, vel à conscientia recentis facti, propius poenitentem est, quam si evulgato pudore, & consumpta ignominia, depudere didicerit, cum ipsum vulgus (per familiaritatem rumoris) primo rem minus mirari, dein acerbius loqui, postremo dedignari factum desinit. Sæpe ideo poenituit multos, non admisisse primam reconciliationem, ut nullam postea haberent, cum maximam sperarent, præoccupabis vero prudenter, modesta facilitate, neque rejicies poenitentem, similior tamen renuenti, nec pecces facilitate.

8. Rarius utaris eodem curru, strato, cubiculo, mensa, domo, exercitio. *Nimia familiaritas parit contemptum. Continuus affectus minus verendos homines assumat, satietate facit.*

9. Res adhuc in quæstione. *Verum amar,*

amari prestat, an metui. Dicant quod volunt alii, mea sententia, uti Deum, sic hominem non rectè amet, nisi metuat simul, aut saltem nisi revereatur. Non igitur serviliter te demittes & effundes in officia amici, neque nimius eris affectator, aucupandis amoribus alicujus, quod penes contemptum est, sed ages graviter, partim ut quæras amicitiam, partim ut tua quærat, honorabis, sed ut honoreris, immo aliquando (idque intra gravitatem & extra affectum) amicum modicè negliges, timeat negligi, si ipse te negligat, & non amari, nec honorari, nisi ipse studiose te amet & honoret. Qui te igitur non revereatur, non recto, nec durabili amat amore, dum facit magis pro discretionem & voluntate sua, quam pro merito tuo. Addo (pressius loquendo) quod amari est in aliena potestate (prout nostri actus cum bonâ gratia & affectu ab aliis accipiuntur) ut vero metuamur, esse in potestate nostra, non ut semper, quando volumus, amemur, semper vero metuanur, dum volumus, præsertim si incurramur in homines, ut cum ad normam

vir-

virtutis, legisque præscriptum, omnia fecerimus, aut rem non intelligunt, aut pro malignitate secus interpretantur, cum in tanta depravati seculi malitia, clementiam rectoris, delinquentium insolentia superat, ut necessaria correctione in aliquos opus sit, tunc Justitiam, sævitiam vocabunt, nosque (pro sua malitia non merito nostro) oderint, cum ne Divina quidem; licet proba semper & optima, malitiosi hominum prohent, aliquando plueret, grandinare, æstuarer, non ad suum beneplacitum, sed ex arbitrio cœli factum, illubenter ferunt, cum illud in terræ fecunditatem pro gratia, aliud in pœnam, pro justitia, immittat DEUS, nec unquam argui possit. Ac proinde præstat inhærere causæ, quæ à nobis dependet, quam quæ ab alterius venit discretionem: Non tamen metus absque amore securus, immo obsit omnino, nisi metus ille valeat, qui ab assimilatione nostri provenit, sponte in animis hominum, per actus honestos & graves, adhibita prudentia & comitate, non vero (ut nonnulli falso arbitrantur) à potentia nocendi. Dicam amplius, metus nisi erga superiores est (quos aliqua-

cunq̃ue

cunque re prævalere nobis arbitramur) amor non potest esse, nisi erga inferiores, aut saltem erga pares. Si verò superiores à nobis amentur, potius *Cultum* aut *Reverentiam* dicas, quàm absolute *Amorem*. Quod vero aliquorum belli Ducum virorumque egregiorum, excessiva severitas Manlii, Carbulonis olim, & inter recentiores Ducis Albani, Comitjs Fuentii, aliorumque inter recti exempla sit, impossibile, si hæc sola trux austeraque, sine aliarum humaniorum virtutum condimento inesset. tantum authoritatis in suos, paratum fuisse, ut necesse, penes excessivam severitatem, excellentes quoque virtutes, pro contestatione magnitudinis exercuerunt. Sape laet *Vitium proximitati boni*, immo altioris virtutis interventu pensatur. Erant in multos severi, sed in bene meritos liberales, labores castrorum imperando immoderati, sed nec sibi ipsis parcentes, fortes simul & successu in admirationem felices, iussorum exactores austeri, verum erga promptos & obedientes grati, & pro comitate imperatoria nimium accepti, deinde erga afflictos egenos, injuriatos, victosque prompti,

prompti, liberales, iusti, minime avari, magnanimi, moderati, litet alias contra tumidos & insolentes insurgendo graves, demum nec bellando flagitiosi, nec vincendo insolentes. Si vero illi non aliud scivissent, quàm flagra, secures, cruces funera loqui, nec apud suos ex autoritate obedientiam, amoreque, nec in externos admirationem factorum, virtutisque suæ paravissent, sed velut feræ sylvestres, nisi nocere scientes, terrori fuissent & odio. Aliqui præterea pro indulgentia naturæ, ita sunt formati, ut non in animo tantum, quiddam magnum illis, impresserit, sed per exteriora quoque occultam gravitatem in facie, aspectu, alloquio, corporisque forma diffudit; quæ sola primo intuitu æstimationem pariant, & velut præcursores in animos hominum & in affectus, parandis amoribus, ac præsertim conciliandæ authoritati, antequam altior virtus se exerat & innotescat, prout de Corbulone observatum tulit Historicus. *Corbulo omnium ora in se verterat, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam sapient. amque, etiam specie in animum validus,*

10. Interdum parum negligere compellendo

lando dicto, scriptove, timeat amicus aliquando negligi, & posse offendi, sed statim familiariter recipe, ne diutius neglectus assuescat sine te, ut vero aurum purius post ignem, sic motu melior fit amicitia; vina etiam meliora, quæ penes dulcorem, sunt modicè acuta.

11. Dum frustra niteris impedire æmulum, malis cum juvari, & operam ultrò offerre, ut potius opinionem amicitiae obtineas, quam ut frustra impedisse illudaris, quo impotentia tua prodatur.

12. Cum alicui potenti æmulo resistere non potes, potius quæ res amicitiam (procul tamen à suspitione quærentis) cuius sub titulo, facilius rebus obviam ibis, & illi resistes. Quoadusque enim inimicus est, contravenire aperte fludet, dum vero speciem amici induet, lædendæ amicitiae verecundia tenebitur, he tuis intentis contrarius sit, tu vero interim, quod in rem habere voluisti, sensim aliud agendo perficias, semota omni fraude amicitiae & dolo.

13. Omnia capere valenti, totum dat, qui parum negat; potius sponte offert.

quæ extra offensam negare non potes, ut quoquo modo gratiæ tuæ debeantur, quam ut invitus dare necesse habeas, nullo expensi in rem tuam commodo.

14. Distrahe potentes à latere æmuli, immo ejus intimos, domesticos, familiares, contanguineos, parando tibi munificentia, mensa, comitate, unde tibi omnia æmuli nota.

15. Da bona verba, palam, & in absentia.

16. Nescientiam simula rei, quo magis omnia scias.

17. Vide, non videndo, omnia.

18. Non asperneris convictum æmuli, sed tamen rarius congregere.

19. Minora quandoque consilia communica bis.

20. Nunquam verbo carpe præsentem, immo tueare famam, si opprimatur.

21. Etiam offensus, offensam dissimula, & velut non agnosce. *Unicum remedium injuriarum, si non intelligantur, qui secus interpretando injuriam extendit, velut scalpendo suum ulcus per impatientiam, sponte dolorem auget.*

22. Nun-

22. Nunquam exprobra suspectam amicitiam.

23. Rarius congregere cum æmulis, aut congressus, cum omni apparatu gravitatem indue, caterva clientum.

24. Vita consanguineos & clientes æmuli, etiamsi operam polliceantur, fac tamen, quasi non vitando.

25. Patiaris adversarium, non agnosce, & velut loco amici habe, omnibus benevolentiae signis præoccupando, & insidias muneribus antevertendo.

26. Maximum præsidium rerum humanarum ex dissimulatione, Tiberius inter omnes suas virtutes *Dissimulationem* adamaverat, tu etiam quoad potes, stude dissimulationi, si sapis. *Qui nescit dissimulare nescit regnare.* Ludovici XI. Regis Galliae dictum ad filium Carolum VIII. testamenti loco, *Dissimula igitur Dissimula.*

27. Temerarie ambitiosus, turbandis, *stultus perimixtus* perdendis rebus accommodatissimus, fuge quoad potes talium consilia, multoque magis convictum, ne impingas in errores.

28. Peccant, qui nimia lenitate dulces,

cum enim effuse dant se populari auræ, aut omnem infimæ plebis rumorem affectant, contemnuntur, virtuosi quidem hi sunt natura, sed etiam molles, ideoque ad res gerendas parum valent. Prudens rigor rebus non obstat. Mordent sanguisugæ, dum profunt. Nec enim aliqua difficiliora obtineas, nisi pro tempore, aliquod inconueniens, inurgendum adhibeatur. Idem consilii medicis inest, ut in morbis malignis & urgentibus, admisceant potionibus, de venenatis pharmacis, commovendis promptius pellendisque noxiis humoribus, verum adhibent simul diligentissime excellens correctivum, exquisitam dosim; perfectissimum temperamentum, sine qua cura, medendo plus noceant. Instabis igitur opportune, urgentiore verbo, dextra ostentatione potentiae, minaciore vultu, intra tamen auctoritatem; mox ubi tenueris modice, rursus in molliore alloquio, tum obvio convictu, irritamenta amicitiae ostentabis.

29. In malis mœstitiam, in bonis dissimula diffusam lætitiā.

30. Quemque diem examina, an amicum

paraveris, (aut amiseris) & cura, ut panes.

31. Summa authoritas nisi penes potentiam & fortunas, in minoribus prosuperbia habetur. *Cavebis igitur morosam gravitatem.*

32. Talem apparatus mensæ, vestium & reliqui sumptus instrue, qualem semper habere potes, & à minori potius incipienda omnia suaserim, quæ posthæc facturus es majora, ne eo majorem incurras in contemptum, quò magis laudatus fuisti, si idem esse, quasi lassus desinas.

33. Non demissè servias majori, sed reverenter, & sedulus sis, penes potius, quam perpetuus; Magnorum aliqui, recepta amicorum obsequia, non ad gratiam urbanitatemquè colentis, sed ad debitum, superbiamque suam referunt, & statim acceptorum obliviscuntur.

34. Eos etiam in amicitiam pertrahe, qui plus apud alios possunt.

35. Non prompti sint tui aditus, non obvia comitas, ea tamen moderatione rerum ne superbix titulum tibi parias.

36. Facilitas amittit authoritatem.

37. Oblatum munus potius lubens & animosè accipe, quam serviliter grat-

tus, partim debere te, partim debere tibi gratiam doce.

38. Jube punire, non specta.

39. Non increpa, sed graviter admone, & torvo aspice oculo. Absis vero facias contumeliose, nam excerbas magis, quam corrigis, certe medicus, asperitate curandi, horrorem medicinæ, ægro imponit magis, quam inducit sanitatem, ut ægrotare, levius nonnunquam accipiat, quam per acerba sanari, nemo sanavit vulnus scalpendo, verum ungendo, & molliter obtegendo.

40. Severitas amittit assiduitate auctoritatem.

41. Sine strepitu aut acclamatione (seu exprobratione) puni delinquentem, sæpè vero lenius & modestè, quasi invitus facere videare, est prostrasse satis posse prosternere dum velis.

42. Majorem aliquando pœne apparatus, verborum severitas, tum exaggeratio, imponit austeritatem Domino, & infamat punientem, quàm ipsa pœna. Si igitur pro merito delicti punias, molliter saltem loquaris, flagitium, non personam osurus,

43. Potius quandoque dicto contrarius sis, quam semper serviliter assentiaris, doce aliquid tibi displicere, pro libertate sentiendi, quod est prope generositatem. Sed plerumque ab hominibus (à Principibus verò præsertim) ii pro sapientioribus, immò pro melioribus habentur, qui ad eorum sensum & voluntatem magis accedunt ac loquuntur, decipi malunt, quam non ad gustum suaderi.

44. *Bonum habetur ex integra causa, malum ex singulis defectibus*, ait quidam. Quasi dictum velit, ad rem bene habendam, omnia impedimenta amoveri debere; minimus defectus si obstat exsequendo, etsi reliqua bona media videantur, res tamen haberi non poterit & intentum.

45. Sæpius cum titulo, quam sine, alloquere, quemque pro merito decenter honoraturus, nec tamen affectate, ut similiter te compellandi & honorandi insinues necessitatem, aut secus (velut importuna ceremoniarum) si negligas, alias idem erga te omittere, teque contemptum haberi posse doces. Quæ civilitas mutui honoris, adeo in animis hominum valet, ut non privatis

modo inter se civibus, sed magnis Principibus erga sibi subiectos, non sit. pe-
 incuriam transmittenda, nihil enim ma-
 gis offendit animos, aut verius exacer-
 bat, quam contemptus personarum, qui
 pro merito non honorentur, velut illi
 ad Principem, *Cur, (inquit,) ego te ha-*
beam ut Principem, cum tu me non ha-
beas in Senatorem. Neque Julium Cæsa-
 rem aliud præcipitavit in necem, acce-
 lerando conjurationem (quæ differri
 aut sopiri poterat) quam Senatorum
 Consulunque contemptus, quod reli-
 quum offensarum erat. *Accedentibus*
(ait Plutarchus in vita Jul. Cæsi.) ad Ce-
sarem sedentem pro nostris Consulibus
Prætoribus, totoque Senatu, Cesar non
assurrexit, tanquam si cum privatis ho-
minibus colloqueretur, quod non Senatum
modo, sed populum offendit, Civitatemque
ideo rati (per ignominiam Senatus) ludi-
bris haberi. Magna igitur cum tristitia
discesserunt è curia, quotquot discedendi
sa. ultatem habuere, adeoque Cesar sensu
iræignationem eam, ut statim domum
abiret, rediit, atque à collo vestis, vocis
feratur, se paratum esse ad præbendum
(si quis

(si quis necare ipsum vellet) in ultum
 &c. &c. Ferunt vero cum assuro
 gere Senatui vellet, eum ab amico, aut
 verius adulatore quodam suo, Cornelio
 Balbo, prohibitum monente (vide nequam
 adulatorem) ut se Casarem esse meminisset,
 seque ut praestantiorem coli pateretur,
 &c. Nihil igitur magis offensam
 in animis movet, quam si honores aut
 tituli contemptim auferantur personis,
 immo magis si pro malignitate dicacitas
 adjiciantur scommata, praesertim in
 ingenuos Cives, qui eo magis delicatio-
 ris sunt animi in offensam, quo magis
 suae virtutis sunt conscii.

46. Famulitium sit tibi decorum,
 equus, cibus, & honestamenta domus,

47. Nunquam privatus fias, aut
 quasi incognitus,

48. Quanquam inter adversa, sal-
 va virtutis fama, non vultu demisso
 aut supplex, sed ex memoria prioris
 fortunae agendum.

49. Aequale Matrimonium, pro au-
 thoritate.

50. Liberos bona educatio & bo-
 na fama, Parentibus solatium & aestimatio.

51. Dos

51. Domesticos clientes, veraces potius habere, quam blandiloquos, qui tibi ex fide referant & praeaveant, si aliquid in populo de re spargitur, ut eas recte factis obviam, seu ipsi diluant, vel excusent. Falluntur, qui illos, nimirum placere volentes in amoribus habent, venditores potius suae famae, quam amicis, permittite spontè (si sapias) referant tibi modeste omnia extra metum & offensam, ne ignarus sis obviando vel praeveniando, immo te ipsum corrigendo, vera enim exprobrat aliquando vulgi oblectatio, quæ ipsi amore nostri, aut nostrorum, tum per incuriam, in nobis, nostrisque, non advertamus, domestici vero coram nobis taceant, aut prae-moneant erubescant. *Vult volens decipi, qui nisi blanda sibi narrari cupit.* Deinde domesticos tuos, non nimis molliter, sed in actione occupatos, habebis, ne innutiantur otio, occasionibus posthac emerfuris, futuri inutilis, desidiosi, insolentes, dum pro iniuria reputabunt, si ad actionem aliquam vocentur, semel defueti: idem innuit perspicacia Salomonis (Prov. cap XXX,) *Qui delicate à pueris: a mris*

servitium suum, postea sentiet cum contumacia. Honorationibus igitur domesticis, per honestiora munerum, inferioribus, per minora servitiorum uteris.

52. Incessus lentus & gravis, vox submissa, cum opinione Majestatis.

53. Semper vera loquere. *Mendacium servile peccatum est*; immo naturam furei habet, furtum rem aufert alienam, mendacium verborum congruum furatur veritati, prout commune proverbium Polonorum fert, *Mendaces consequenter esse furei*, Immo sunt leves, garruli, infidi, inconstantes, versuti; simulativi, fallaces, venales, injusti, nam fere idem (ex non recte agendi vitii suppositum habent, *Veritas mater virtutum est*, exinde cum omnia recte facit, *Deus veritatis* vocari voluit; in diabolo quia obliqua omnia & contraria sunt. Patris mendacii, supremum titulorum habet, quem igitur rectum virum probatum cupis, vide an dicto verax sit, vix enim fieri potest, ut facto obliquus fiat. Veritatem semper probo & suadeo; verum in aulis Regum, ingrata ut plurimum veritas est, pauci sunt veri amantes *Iosaphat*, sed plures *Achab*

Ahab, prout certe, si veniat in aula verax *Michaas*, indignationem Regis experiat (*odi eum, quia non propheta mihi bonum, sed malum*; III. Regum Cap. XXII.) aut incurrendum in colaphum adulatoris *Sedecia*. Absque igitur à consilio præstat: (præsertim si odio multo, nullo fructu, veritate laboretur) vel cum ades, veritas omnino loquenda est; præstat amittere gratiam, quam conscientiam, immo, præstat agere *Michaam*, quam fallarium *Sedeciam*.

54. Satiùs te submelancholicum aut gravem potius, quam jocosum agnoscant, effuseque hilarem, comitatem tamen serva, cum illis præsertim, qui ad tuam humanitatem, non ad suum fastum, referunt omnia arroganter.

55. Quod scis per obtrectatores detrahendum tibi (quod tuæ domui aut in moribus casu obveniat) potius præoccupabis spontè fatendo, non detrahent, neque loquentur in exprobrationem, quæ fateris, aut in quo te ipsum sponte culpas, aut per jocum habes.

56. Cave ne unquam conqueraris, etc.

pro impatientia doloris opportunum cre-
das, deesse enim tibi aliquid, sponte fate-
ris, circa amicos, vel circa fortunam, pro-
ditor tui ipsius & ægritudinem animi si-
mul detegis, etiam ignotis, ut qui te o-
mni ex parte felicem credidere, magis inde
æstimaturi, jam secus aliquid demptum
credent, in levipendium. Omnes ideo hi-
lari vultu excipe, quasi omnia ex optato
fluant, non alia re magis invidos tibi
confundes, qui aliàs tibi adversa optarunt.

57. Non in vestitu superfluo, aut do-
mo exquisitis mobilibus ornata (modò
hæc iunt necesse circa honestatem) ve-
rum in virtute, & morum constantia,
viri Politici authoritas consistit.

58. Severitate sis gravis, blandienti-
bus incorruptus, adversus minantes in-
victum habeas animum.

59. Omnibus sis cognitus & comis,
multos sæpe convictui, raros secreto
intimiori admitte.

60. Observantiam tui in minimis fir-
ma, in præsentia majorum, ut exem-
plum honesti reliquis inculces.

61. Plura sæpe in nos peccantur, dum
complacemus, quam dum contrariamur.

62. Honores & præmia ipse tribuas. poenas vero aut redargutiones (si quæ irrogari iusto debeat) irrogari cures ab aliis, ut aliorum invidia, acerbus. sic tui merito munificus & amabilis.

63. In consultatione, dum contrarias emergunt opiniones, qui mediam attulerit, plerumque omnes in suam trahit sententiam, non quod melior ista, sed quod ad medium, quam ad totalem assensum adduci se plerumque patiantur homines.

64. Cum magnis Viris & Principibus extraneis, notitiam quære, & communicationem literarum, aut internuntiorum inseres.

65. Structuræ non vulgares, statuarum rempla magnifica, famam authoritatis retinent, & parant opinionem, item sapientum monumenta nomini dicata; Nam quæ majores requirunt impensas, nisi à generosis pictoribus facta veniunt, præsertim cum non sui lucris, sed publici commodi intuitu impenduntur, ad famam posteritatis. Sic *Zeuxes* pictorum præstantissimus, picturas tuas excellentes, nullo pretio exponebat, Civibus eas gratuito daturus, ut magnitudinem animi testaretur, immò
forsan

forſan quod a bitraretur, operam ſuam
cō æſtimationis aſcendiſſe, ut omne pre-
tium ſuperaret.

66. Propoſiturus aliquid populo aut
amico, quod in rem mutuam ſit, potius
quæres modos, ut petaris non petas.

67. Conſulebat ille non leviter ſuæ au-
thoritati, qui inter colloquendum, ſtabat
aperto capite reſedendi aut reſcendi capi-
tis, minoribus foret neceſſitas.

68. Hiſtrionum & levium ludorum, non
ſis ſpectator, tamen nonnulli honeſtæ po-
pularitatis loco ducunt, habere intra do-
meſticorum numerum, joculariores & hi-
ſtriones lepidos, ait *Marius apud Saluſtium*.
Sordidum me & incultis moribus ajunt,
quia parum ſcite convivium exorno, ne-
que *hiſtrionem ullum*, neque pluris pretii
coquum, quam villicum habeo; Nam ex
parente meo accepi, munditias mulieribus,
viris laborem convenire, arma, non ſuppelo-
lectilem decori eſſe.

69. Voce oppreſſos, defende potius,
quam opprimas, & patronum milerorum
publice age.

70. Loquaces & leviusculor, tum vino-
lenes, noli laceſſere verbo,

71. Legatos extraneos, honorificè domi tuæ excipe, quo famam nominis spargant, & ab iis cura salutari.

72. Postula magis, quam supplex roga (quia facilius res sic habentur) ac potius per alios, nec unquam oblitus tui. Illaudatum aliàs Othoni (apud tacitum) Qui *pro-*
tendens manus, ad ore vulgum, jacere ofu-
la, & omnia serviliter pro dominatione.

73. In publico populi consilio, multa objecta sæpe solvuntur tacendo, multa respondendo, immo multa non audiendo.

74. In gravioribus causis, aut quæstionibus, tum objectis, si melioribus consiliis res flecti non poterit, *non quid respondeas: sed quem modum non respondeas? cogita.*

75. Qui multa respicit, nihil agit, dum consilio, seu dum facto opus est, in consultando præsertim illi, qui more in partem assentientium transeunt, aut qui mere contrariantur, probantur, ambigui vero, seu neutrales, (velut vulgo ajunt. *Non totaliter resoluti*) neque apud populum, neque apud Principem parant sibi auctoritatem, utrique parti suspecti. Rectè dictum. *Media via, nec amicos parat, nec inimicos tollit.* Tum illud. *Tremula manu vitrum capten.*

capiendo, quo magis frangere quic caret, frangit. Merito succenset Tacitus (Hist. III.) Vitellio, cuique produci, dum in hanc illamque partem studiis distenditur & expendit diversa; cautus nimium esse cupiens, proditor sui verius factus: quod inter anticipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus satis, nec prov. dit. Eo collimat dictum (apud Ecclesiastem Cap. XI.) Qui observat ventum, non seminat, & qui considerat nubes, nunquam metet. Resolutus ideo sis facere senio, quod aggredieris, non tamen aggredieris, nisi factu licita, nedum involvaris, Licitis Deus adest,

76. Apagè cum amicis, qui sæpe reconciliant: Aut cum domesticis, qui crebro deprecantur.

77. Maiora negotia apud populum tibi tractanda asserere, minutiora relinques minoribus, quædam digito opus habent movendo, non brachio.

78. Etiam si omnia refutanda sint, aliqua tamen approba, ne omnino contradictorius esse videaris, salva tamen virtutis fama.

79. Primis injuriis ni resistas cum

E ; gra-

gravitate & virtute, contemneris. *Veterem qui fert centumviam, invitat novam*; at quomodo, non procaciter, verum prudenter resistendum? tu videas.

80. Passio plerumque in nobis dominatur, & zelum putamus, dicendum seu faciendum aliquid, nobis usu venit, verbo invehimur, velut correcturi, & exacerbamus, potius, sæpe detrahimus, sæpe diffamamus, sæpe irritamus materias & personas, quod agere pro modestia, aut intra dissimulationem, magis in rem fuerat, veritas, omnisque in idus agenda, stylum subtilissimum referat, non cuneum, qui findit magis, quam penetrat. Cum nimis iusti esse affectamus, in injustitiam impingimus, sævitia quandoque est, dum punitionem putamus; nec est correctio, sed exacerbatio aut alienatio amici morosa. Cum rigide (vel ut ajant) *Morose ad pulvisculum usque*, repetimus nostra, non fit, ut aliena cū nostris non involvamus, impertinentium verius raptores quam exactores iusti; sæpe deinde potentiam credimus, cum inferre injuriam possumus, aut sceus accipere credimus, nisi inferamus, nec repulisse est, nisi alter injuriam patiatur. Quæ igitur mi-

nore

nore damno aut scandalo dissimulari possunt, dissimulanda prudenti viro suaferim, privatam aut publicam pacem, quietem mentis, pacatam conscientiam habere qui cupit; Eo fere collimat dictum. *A justitia recedendum nonnunquam in parvis, qui vult salvam eam in magnis, non enim sic erit injustitia, sed dissimulatio justa.* Idem vult Spiritus Sanctus apud Ecclesiastem. *Noli esse justus nimium, neque plus sapias, quam necesse est.*

§1. Proxime sequitur, virtutis etiam zelum temperandum, idque amore in majus promovendæ, ut dum nimio ipsius (prout debemus) ducimur amore, tamen secundum tempora & personas, prout res agenda venit, suavius (cum vitii quadam dissimulatione) sensim animis hominum eam insinuemus, quod non est recedere à virtute, sed eam provehere in majus, Scriptura docet alios hominum acerbius increpitos, alios per similitudines suaviter reductos, potius quam retrahos, sic CHRISTUS, dum bonum Patrem familias repræsentat, intemperantiam

tem zelum servorum arguit, & dissimulare docet, *Sinite ne forte colligendo Zaxania, eradicetis simul cum eis & triticum.* Sic erratum à nostris in Moschovia, in tempestivo, ne dicam insolenti religionis zelo, cum enim Demetrius Magnus Dux Moschorum, Poloniam virginem in uxorem duxisset, occasione Catholicæ Principis aliqui Polonorum jactanter ad invidiam usque Moschorum schismatis, ritum Catholicum dum promovendum contendunt. Demetrium Ducem, novamque nuptam, in exilium præcipitarunt, Poloniamque cruento implicarunt bello. Sed magis profana nobis serviant in exemplum, severi mores Galbæ Cæsaris, licet recti, sed non pro tempore adhibiti, exitio fuerunt, *quibus impar ætas erat* cum forte circa flagitium militaris donativi, magis animose, quam in rem opportunè diceret, *se militem legere, non emere* dum rigidus recti præscique moris assertor affectat fieri, non affectus, simul rem, seque perdit. Consultius alias facturus, si intra dissimulantem, importunitati nonnihil in tempus concessisset, & delinivisset humana

nior

niori verbo flagitantes, sensim alia via cum tempore in melius reducturus, neque à virtute Imperatoria sic recessisset, sed intra prudentiam regendi, habuisset totum. Etiam in asserenda libertate, circa observationem antiquarum legum, vel aliquid novum stabiliendo, temperato & recollecto zelo opus, secundum res, tempora, aut personas agendo, ne dum res ducere ad normam rigide contendimus, potius malum, resque irritemus. Quia in re summa perspicacitate, iudicio valido, ac super omnia, experientia opus est, nec possunt in eo valere, nisi sedata, delataque ingenia, *quæ non quid debeat fieri, vel prout aliquando factum est, sed quid nunc recte possit, ex æquo pensant, magis de particularibus causis reique propinquantibus, quam ab universalibus maximis (quæ in particulari fallere amant & iudicium consulentis non leviter arguant, nam universalia multas receptiones habent, & multas circumstantias requirit imitatio, ideoque sepe nos fallit, consilia eruendo & quæ non habendi cupidine, aut spe inani, sed magis possibilitate certa beneque consulto, res metiuntur, dum ratio appetit superior est.* Alio

quando enim suavitas agendi, aliquando rigor, aliquando utrumque simul, vel denum nihil agere, sed dissimulare in tempus, & ferre malum prodest, ne dum præcociter unicum vitamus, multo maiora immo plura incurramur, res irritando, ut hoc casu serviat dictum, *Malum tenet positum, ne moveas.*

82. Ignæ nonnulli tum inquietæ mentes, tum sibi non otiosi, sed agere complacent, dum quieta, non sinunt quieta, aut nisi res turbent. & in aliena (quæ sæpe devorantur) invchantur, & pro injuria repugnant, famam potentiæ ex aliena injuria aucupantes, ut igne Salamandra, sic nonnulli asperis & discordia vivunt, *quæ alii flagitia, hi remedia vocant: In id nati, ut nec ipsi quiescant, nec alios sinant.*

83. Potius non videre te injuriam simulatam, quam dum vides, vindicare illam opus habeas, ne si agnita molliter dissimulaveris, pejus contra te in posterum peccetur.

84. Si impetu in aliquid novum fertur populus, cui resistere non possis, satis penes virtutem habeas, si non assentiaris.

85. Quæri exinde potest. Quid securius, & in rem magis opportunum, an præcipi

pui unius, vel saltem aliquorum in Repu-
blica, aut vulgi aucupari favorem? Non
disquirendo hinc illinc, constat, qui totos
vulgi favoribus se dedere, ab ipso met vul-
go proditos, oppressos: In cuius gratiam,
cum onera feceris, semper aliquid in ma-
ius vulgus requirit, vel ni sufficias, antea
bene fecisse damno est. Quod vero ma-
ius, dum abutitur vulgus bonorum virtute
& opéra (semper eos casibus objeclando)
facit velut indiscreti equites, eum bono
equo læti, intemperanter utuntur, & ni-
mio cursu fatigant, non parcendo labori,
nec alium substituentes, rumperdunt, quod
in vitis Gracchorum (apud Plutarchum)
observatum habeas, & ratio in promptu.
Nam facilius paucorum genium noveris
paraverisq; tibi favorem, facilius gratiam
demerearis, aut iratos placaveris, facilius
cum paucis agas, suadendo, dissuadendo,
orando facilius obtineas, dum se citius
pro paucitate expedire possunt, decernen-
do. In multitudine secus, communis
tas frontem non habet, quæ non
tam facile de maledictis erubescit,
dum dispersam ignominia, in tot
capita vadit, ad unum vero Principis

personam (non divisim) tota infamia
 (ejusque posteros) directe spectat , eo-
 que magis afficit. In populo deinde, di-
 versa sunt subjecta , inclinationes , affe-
 ctus , studia , quibus impossibile ex æquo
 ut satisfacias , dum pro diversitate inge-
 norum, suspicantur, vana, aut secus
 interpretantur, cum non intelligunt rem,
 plures vero pro malignitate. Offen-
 ditur quidem Princeps veritate, sed magis
 offenditur , & simul fuerit populus , uni-
 dum places, alterum fere offendis, nam in
 amores , odium , æque facile vulgus fer-
 tur, non ut studiose velit, sed uno alterove
 impellente. Quod vero gravius, si in a-
 liquid bonum fertur populus , omnes
 (unus alium circumspectantes) curam
 adhibent , jam si nocere cupiant quisque
 pro se , manum studiose adhibet in
 ultionem , ad nocendum uniti , ad be-
 nefaciendum tepidi & distracti. Ex
 ea lem ratione sorte Machiavellus , in-
 gratiorem fieri Populum censet , unica Prin-
 cipis persona, Dixerim itidem, præstare
 favorem aliquorum præcipuorum in Re-
 publica , (sed quem non per flagitia &
 obliqua demeritis) favoribus vulgi.

Addo

Adde super hæc , si non altioris alicujus boni , aut virtutis intuitu (quæ sola sibi ex conscientia recte facti præmium est) sed aucupandæ vulgi gratiæ & popularitatis , rectum aliquid in publicum facias , falleris ; sæpius odium pro gratia, redditur : Rem expertam ipse habeo , quam loquor. Si profana parvi sunt , en cape in rei documentum altiora , quia sacra ; Nemini magis , quam operatori salutis *Christo*, frandi fuit populi plaus⁹ & Gratia, hodie ut Regi filio David, in urbis ingressu, pannis & substratu vestium, in pompam triumphi, vias sternentis, mox intra dies aliquot, subita mutatione, crucifigendum potentis. Sic verè vulgus, *cujus boni, aut pravi affect⁹, nunquam modicis continentur.*

86. Afflictis palam condole , sed tamen sine injuria affligentis.

87, Honores non pete ipse, oblatos speciere recusantis accipe, non multo exultantis animi signo , nec etiam tristi , ut ingratus, sed graviter, per amicos petiturus non ore tuo , pro fama modestiæ , tum ut videaris , *magis te posse officium gerere, quam nimis velle ?* quod venusta em acti^oni imponit , & dantem magis prom-

ptum reddit. Vis adhuc altius, unicam artem discere; Non quomodo ambienda quæras, sed quomodo sorte cōtēntus, non ambias ultra pacatus, plura sic utique (immo omnia) lætus continere potes, & quasi ex alto animi despiciere, non omnia vero destinata, ambiendo adipisci, eoque de non habito tristis, & stans loco velut inferiore. Habet velut omnia, qui non ultra cupit, in animi mensura, non fortunæ, sat satis habendorum modus.

88. Apertis horreis, leva pretium frugum

89. Nobiliores exules, tum à fortuna desertos excipe domo, & necessariis procura. *Alii dividunt propria, & ditiores fiunt, alii capiunt non sua, & imper in egestate sunt (inquit sapiens.)*

90. Pupillis honestarum familiarum, sumptus educationis provide.

91. Si à populo voce opprimaris, modestiam obijce cum gravitate & reprehensione generosa, quam ut frustra acerbius contendas, unus à multis facile contempnend⁹, nec alia tutius via, futorem populi evades.

92. Miseris sis adieu facilis, & intentus querelis, licet subrustice, & tediose con- querantur;

querantur, nam loquax ut plurimum dolor est, da bona verba, gravia tamen potius, quam mol'ia. condole saltem, ni juvile sufficis, nemo utique verbo pauper est, quod æque afflictis gratum, ac si juventur, aut secus novam injuriam sibi inferri putent, si transitorie audiantur. Princeps igitur, aut quicumq; sunt viri honesti, in omni vitæ suæ actione, teneant recte agendi præceptum. *Nihil sibi esse salubrius, tam ad morem populi parandum ac commodius, quam humanioribus responsis etiam infamæ, fortis homines, ab se dimisisse; salva tamen gravitate, ne obvia facilitate vilescat.*

93. Inter militares de armis loquere, inter doctos de virtute, doctrina, libro, honestate, personis, rem & sermones accommodaturus; *Helares*, liberalius suaviterque excipias: *Severos* aut *Morosos* contrarius, & brevibus tractabis, cum facile multi sermonis nauscam habeant. *Ambitiosis* honorem deteres, reverentius agendo, perinde ac si eos multi facias: *Cum modestis* & *sincerus*, simplicitatem dicti quæres, nam facile dolum suspicantur, si verborum involutis, & ambagibus affectatus utaris: *Malignos*, *Astucos*, *Le-*
vesque

veſque, quoad potes, vitabis, ſed procul à nota vitantis, ne offenſos habeas, univerſim vero, ſecretorum tuorum (loquendo) cautus eris: Inſuper inter *Æſquales* dignitatem ex pari tuare, ne poſthabearis, non tamen ſemper ad numerum & ſtoica gravitate, ne arrogantiae nomen parias: Inter *inferiores*, faciliorem tui copiam præſtabis, ut ameris, non minus tamen aut effuſus, ne ſatieta-tem inducas, ſed proprior gravitati. Erga *ſuperiores* nonnihil ſubmiſſus te geres, non tamen immemor tui, verum ultra *venuſtam* generoſitatem, nec ut abjectus, aut adu-
lator, tùm deformi obſequio laborans.

94. *Meticuloſorum ingenia* ingeſto terro-
re, nec tamen ſine condimento gratiae, ad
officium commodè rediges: *Generoſos* ſe-
cus, exacerbat terror, ut potius reddas ob-
ſtinatiores, aut alienes verius, dum eos,
ſic parare cupiviſti, verum eos gratia, co-
mitate, liberaliore conviſtu (idque ad ob-
ſonii raritatem, non ſemper facili aut effu-
ſo, magiſque adhuc gravitate agendi ge-
neroſa, quæ reverentiam perſonarum in-
gerit) tibi obſtriſtos pares. Verbo di-
cam, injuriæ generoſum irritant, mollem

tum pusillanimum frangunt. Cum *mediis*
aut *indifferentibus*, præsertim vero cum
astutis, aut qui libenter insolescunt, adhi-
bebis simul utrumque, *terrent nonnulli, ni*
paveant. Morosos denique & Intrusores,
lautiore mensa, & aliquid pro tempore
dando tibi mercaberis. Rara tamen in-
genia, quæ non hoc ultimo telo expugnare
fas sit. Prout igitur hunc aut illū, ad tuum
beneplacitum habere vis, introspice natu-
ram prius hominum animi, æque varii
sunt ac vultus, ut agas, prout ad metum,
vel generositatem inclinat, vel participa-
simul de utroque, ut quemque suo affe-
ctu aggrediaris expugnandum, prout in
aliquo hic aut ille, magis prædominatur.
metusne, cupido gloriæ, amor privati
commodi, publicum bonum, aut tene-
rior conscientia; Objectando dextre ad
persuadendum, pericula, ignominiam,
damna, jacturam publici, ingerendo scru-
pulos, & offensam DEI, & quævis in-
contrarium, vel si faciant, omnia even-
tura in parte meliore: Jam si omnino
refractarii sint recta sequendo, saltem in
molliora quoquo modo deflectes, & con-
cedes partem, velut Senecæ & Burrho vi-
sam

sam, ne utramque NERO pervinceret, al-
 terum concedere, vel certe eveniet, (præse-
 tim si cum generosis res est) ut negligant,
 si aliquid modo in speciem generositatis si-
 bi concedatur, nec planè impugnari vide-
 ant, alias nihil pervincere, servile putantes.
 Sæpe repeto; *Hominum animi, sicut gen-
 rosi equi, molli freno facilius reguntur.*

91. *Qui amat accipere, negat nihil.* Non
 in privatis modo, sed puta in publicis, fa-
 cile habentur omnia, præsertim apud eos
 quibus accipere dulce est, dum sunt semper
venales & aliena ministri potentia, immo
 mentatum, placitorumque asseclæ. Non
 ex vano, inexpugnabilem urbem, expu-
 gnandam facile credidit, inquam a sellum
 onustum auro, intrandum, didicit. Et Ju-
 gurtha, Romanum statum inclinari adver-
 tit, debiteque illudit. *O venalem Romam, &
 mature perituram inveniret*, cum reperit
 plerosque excubilibus, qui accipere obla-
 ta, non promptè recusarent, immo prom-
 ptissime caperent, vendi sibi negotium
 amavit, cum venditores odisset, proditi-
 tionem, non proditores amaturus; viri id-
 eo quicunque recti, etiam licite oblata in-
 tra verecundiam, propiusq; nolentes, acce-
 ptave-

ptare debent, aut prorsus non acceptare, virtutis præmium in virtute quæsituri; Hoc enim genus vitii, mentis suavitatis condimento, facile insinuat se hominum sensibus, & leviter modo tangentibus alluitur sine sensu. Facile qui accipit; facile dat sibi suaderi. *Pessimum vere affectus venenum, sua cuique utilitas.* Merito pagina sacra rectos in populo viros, iudices ducesque dum laudat, aut secus depravatis dum succenset, his appetentiam munerum exprobrat, in illis contemptum oblatorum, velut solam rectæ popularis virtutis normam commendat. Dixit Samuel ad universum Israel (1. Regum Cap. Xli.) *Loquimini de me coram Domino, utrum de manu cuiusquam munus accepi, connozemnam illud, restituamque vobis, dixerunt: Non tulisti de manu nostra quidquam, Et Cap. VIII. Non ambulaverunt filii Samuel in viis ejus, sed declinaverunt post avaritiam, acceperunt munera, & pervertentes judicium, Mirum dictu, quod pervertat veritatem, bonum publicum, & pervertat judicium, qui prope accipit munus. Talesque hodie videas: in quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum*

*eorum repleta est muneribus (Psalmo XXV.)
 potius igitur , Non accipies munera , quæ
 etiam excœcant prudentes & subvertunt
 verba iustorum. Exod. XXIII.*

96. Nullius artem reprehende , quod
 vel maxime offendit,

97. Multa in abientem statuuntur, quæ
 in præsentia non fierent , cura (si tu
 te potes) ut dicendis de rebus aut statu-
 endis adsis , præsens , cum autoritate
 tua , & amicorum , ne per absentiam
 conscientix facti arguaris , eaque im-
 portuna meticulositate , maiorem inge-
 ras audaciam (æmulis) validius contra
 insurgendi, qui nisi tua imbecillitate fortes.

98. Magnorum virorum dissidia , con-
 cilia , & mediatorem te interpone (eti-
 am si non vocatus) si autoritate va-
 les , sed procul ab importunitate , &
 sine alterius partis offensa , fac talia
 pro publico bono , & amore proximi.

99. Dum punis , privatim puni ,
 dum parcis , publicè parce.

100. Habebis aliquem bonæ existima-
 tionis virum , qui pro te agat , & loquatur
 in publico, quam ut ipse pro re. Major alie-
 nis dictis , in aliena causa fides, laudando

vera ,

vera, seu excusando liberius falso imposita, cum opinativa, & minor tibi dicenti, invidia; Quæ pro sua causa dicuntur, magis ex necessitate, propria & pro animi passione, quam ex vero dici communiter creduntur.

101. Quæ tibi adversa acciderint, supprime, aut tege lætis, prospera lautius divulga.

102. Sermones vulgi velut nesciens ignatusque feras, prohibiti enim plures erunt, quasi veri, si prohibeantur & nocituri.

103. *Securitati consule prius, antequam vindicta*, quosdam enim, haud tuto aggrediaris, ut cavere ab iis magis opportunum sit, quam ut aliquid acerbius in eos statuatur.

104. Justitiam ama, & verax sis, quo magis fidem rebus tuis pares.

105. Nonnulli dexteritati tum prudentiæ, virtutisq; suæ in tantum fidunt, ut sponte sese coniciant in occasiones periculosas, negotia intricata, difficilelque conatus, supra vires aggrediantur, quasi in arbitrio sit, ex illis eluctari, tamque delerere promptum, quam irritare incepta, dum velut supra humanos casus constitutis

stitutis, tum non errandi potestatem, sub
 imperio habentibus. Quod secus fit; dum
 tenemur potius à negotiis, quam tenemus
 illa. Non admittere vero occasionem, pri-
 mus gradus est non errandi, dein posterior
 non errare. Ne Deus quidem, dum probos
 vult nos fieri, peti voluit, quam *Ne induca-*
mur in tentationem, quasi non peccaturi, si
 tentatio (id est mali occasio) absit. Non igitur
 quantum in nobis est, dubiis rebus nos
 volenter committamus, ne apprehendam⁹
 plus animo vel manu, quam cui sufficere
 possum⁹ retinendo, vel contra obluētantia
 constanter perseverando, nec sibi blandia-
 tur mens, ut præsumptuosa opinione no-
 stri, minus opinemur de virtute contrariæ
 partis, dum volumus, ut evitemus occa-
 siones errorum, immo ipsa mala. *Facilius*
aliqua non recipiuntur, quam exeunt, immo
excluduntur venientia, quam expelluntur,
dum fuerint admissa. Qui admittit occa-
 sionem, admittit errorem.

106. Irasci, mala verba dare, ferire, nec
 mihi fidere, res quietas non sinere, pro li-
 bitu agere, aut secus, in speciem authorita-
 tis desiderare, *Nomine magnifico 'signa etis*
velare, in alios agendum opus conicere,
 super

superbire, tum insolescere, potestatem regendi, nonnulli falso putant, cum alias leavitas agendi (prævia prudentia & cautione) rebus perficiendis totum possit. *Maxima flumina, minimo sono labuntur.* Non tamen ob t rebus, subitasci modice, intra gravitatem agendi, immo valde prolit, ut vivacius in executionem urgeantur, *iram prudentem, esse totam fortitudinis*, non ex vano dictum, in consilium vero recte incipiendorum, sola prudentia, cum deliberatione non affectata, jus semper habent. *Potestatem, causis quam acrioribus consiliis tutius haberi.* Tacit.

107. Vitia hominum privatim publiceque, nihil magis intendit, quam cum malè fecisse, joci vicem habet, non suspensio supercilio, sed excipitur cachinno. Exinde licentiosi, dum non timent DEUM, quod reliquum erat, excussa hominum reverentia & pudore, male facere sibi complacent, vel dum in rectiores incurrunt, qui rigidior e fronte, tum verbo factum excipiant, indignantur, moneri nolunt, paucorum rigorem & censuram injuriæ loco habent, dum plures jocosò intuitu, talia transeunt, velut approbantes. Moderni
seculi

seculi, immo novæ Politicæ ea labes est
 Rigidæ priscorum Germanorum virtutis
 non immerito causam annexuit Tacitus
 (de mor. Ger.) *Nemo illic vitia ridet, nec cor-
 rumpere aut corrumpi, secum vocatur.*

108. Non levis est prudentiæ Moralitatis
 tum Politicæ, scire in suis domi, & Civi-
 bus publicæ, quædam minora dissimu-
 lare, nec vetera, ne obtineas, ut per-
 vincendo (quæ agnita vitari, nec cœren-
 ceri possint) in pejora mala incurratur,
 ex iussorum & impunitatis contemptu,
 nisi aliquid fragilitati concedatur, velut
 profundissimè sparsim Tacitus, tum alii
 Nescio, annon tutius sit, quædam adulta
 & prævalida vitia admittere, quam illud
 assequi, ut palam fiant, quibus prohi-
 bendo, pares jam non simus, dum vero
 prohibita semel impune transenderis ne-
 que metus ultra, neque pudor est; Quæ-
 dam tutius non prohibere, quam prohi-
 bita leviter præterire, & fontem non ac-
 cusare, quam accusatum non punire, nam
 evulgatus pudor, non satietatem ut mu-
 ti rentur, sed incitamentum parit. Cor-
 ruptio plus damni in Rempublicam quando
 offert quam indecorum vero, atrectare quæ-

non obtineatur ; si velis quod nondum vet-
 tum est , timeas ne vetere Tolerabilia
 sunt modicâ vitia, quam prohibitio, cui
 nemo paret. Mithridates continuo ulu-
 veneni, naturæ suæ reddidit familiare to-
 xicum, ut contra noxia induraretur, si
 aliquæ malæ consuetudines, tum abusus,
 consuetudine roborati, non tam obsint
 Republicæ, (nam sæpe alterius virtutis
 interventu, velut ad æquilibrium pensan-
 tur, & cum tempore conveniunt) quam
 præceps correctio: prout violenta medi-
 cina, plus nocet ægrotis, & vim natu-
 ræ infert; quam ipse morbus, qui sensu
 sim utique conficit. Inter hyemem &
 æstatem, ver aut autumnus inest; inter
 diem & noctem diluculum, natura ipsa
 haud violenter, quasi pro gradus, in muta-
 tionem se transferente; etiam virtuti hor-
 ror imponatur, si severius se intrudat, non
 suaviter insinuet; cum tempore curandum,
 quod cum tempore invaluit, *Repentina no-
 vitates sunt tanquam advena & peregrini,*
quos admiratione plus, minus benevolentia;
prosequimur. Exinde novorum Politico-
 rum axioma vix improbaverim. In seculis
 aliquando corruptioribus, homines in austeris

os & satagentes, usui magis esse, quam pro rigore virtutis nimium zelosos.

190. Ne decipiaris mature cogitate deceptum iri, sæpe diffidentia mater securitatis est, aut secus, si in vanis nimium scrupulosus sis, sæpe causa, inanis metus, nocet rei, nocet parandis amicis. Dubitaverunt præterea, an modica calliditas non sit in parte Politicæ prudentiæ, seu cautionis, pleno hoc obliquorum ingentorum seculo, non ut circumvenias, sed ne circumveniaris, dum quemque pro suo ingenio scis metiri, aliqui enim ita sunt incaute sinceri, si præsertim in blandiloquos & astutos incurrant amicos, ut nihil sinistra in contentione agi opinentur.

110. Sis Politicus, non tamen ut te Catholicum esse obliviscaris.

III In privatis publicisque negotiis, cum paucis vel cum populo, non semper idem tenor, modusque actionis servandus. Dum rem habere probe cupis, verum secundum tempora, personas, immo cum eisdem personis, sed aliis occasionibus, rerumque circumstantis modum agendi, variari necesse, aliquando severitas juvat, aliquando eadem obest, sed prodest clementia &

tia & suavitas, aliquando munifice, aliquando parcius aliquos habere oportet, & dandi facilitas obest, tacere & dissimulare, nonnunquam exprobrare palam aut tacite conducit, properare aut cunctari, petentibus statim annuere, aliquando differre in tempus, negare, difficilem se præbere, & grave superciliū monstrare prodest, mollius aut austerius, cum auctoritate matura, vel submissus, familiariterque pro confidentia agendo. Nec CHRISTUS in sua Oeconomia, semper eundem agendi modum servat, sed pro tempore variat; Peccatricem mulierem ad pedes suos pro-volutam prompte admittit, peramanter accipit, *bonum opus operantem* laudat, eandem postea, licet poenitentem & in melius correctam, à sui amplexu arcet, severiusque habet, *Mulier, noli me tangere*, cum, utrumque intra peræqualem bonitatem ageret, illud intra summam clementiam, hoc cum Majestate, non extra tamen gratiam, modo vario & causa, verum intra eundem amorem, dum simul arcet, simul solatur eandem, simulque honesto præficit officio *Quid ploras? quid queris? Vade ad fratrem tuum, dic eis. Iesus X. Dixit enim,*
 F 2   qui

qui se aliorum exemplis, suæque probata
semel praxi totos alligant, nisi aliquid in
præiens mutant agendo, addant, minuant.
ve, graviter falluntur, potuit iisdem de
causis, cum iisdem personis, severior mo-
dus prodesse, cum quibus alio tempore,
alio loco & occasione, nisi suavius agendo
remittas de rigore, rem turbes, nec quod
voluisti assequare, uti eadem vestis, non
cuiuslibet corpori & ætati, sic praxis &
exempla, tum imitatio, rebus & perso-
nis non quadrato serviant, nisi pro tem-
pore immutentur.

112. Animi constanria & ingenuitas ju-
vat in adversis, superat invidiam, arceat
mala: Mollities secus, accersit periculum,
cui vitam, animi fortitudo aut constantia
non dabit, metus aut fuga rarius parabunt.
Sic (apud Tacit.) acculati de amicitia Se-
jani, alii per molitiem excusando, eo majore
rem suspicionem sui cum movissent, suc-
cumbeientque in causa, *Marcus Terentius*
ingenue quod verum erat, solus fatendo,
constanter superavit invidiam, & evasit
objectorum poenam, prout ejus responsio-
riam, non sine gustu, & paranda doctrina,
legas apud Tacit. VI. Annal, Qui silentio
tristi

tristi objecta recipit, non modestia est, sed
tacita confessio, aut iudicem tacite arguit
sævitiæ, quasi in majus defensione inno-
centiæ irritetur: Qui autem negat, quod
verè objectum, seipsum accusat, non quod
noluerit, aut de malefacto doleat, sed
quod latuisse tantum expetiverit, præsi-
dium malitiæ ab occultis habiturus, immo
metum prodit, ex facti conscientia & atro-
citate, quod fateri veretur, non extinguit
materiam objectorum, sed irritat accula-
torum æmulorumque proterviam, tum ad
inquirendum & comprobandum ingenia,
ne frustra objecisse videantur, demum acuit
audaciam, ut contra timentem gravius
insurgant, inclinatum concitatus impul-
suri in ruinam. Qui secus ingenue fate-
tur, propius poenitentem est, ut doleat
de objecto, quod sponte agnoscit, & corri-
gendum videt; Dein. fortis utique animi
signum est, intuitu virtutis (sit vero sit spe-
cioso) tum pro ingenuitate, aliquid dicto,
facto, tentasse, non tamè malitiose, tum ex
dolo, qui semper suspectior est, quam ani-
mi apertus candor. Non superba tamen
debet esse facti confessio, nec velut expro-
bratio, quæ magis exacerbat, dum, obstitit

nationis animo signum est, acculatore
 objecta velut contemnens, sit potius, in
 tia vultus verecundam amœnitatem, ne
 extra ingenuam modestiam, quæ innocen
 tiæ suæ (dum non turbatur) fidem facit, et
 de clementia prudentiaq; discernentis mu
 tum sibi persuadet; Aut si omnino depre
 candum sit, non faciat tamen aliquis ut di
 gnum abiectus, nec velle sordidatus at
 squalidus, quod indignationem sæpe ma
 gis, quam miserationem movet; verum
 faciendum ex memoria ingenuitatis & ho
 nesti. Sic, ut per varia casuum abean
 (apud Thuanum) Joannes Fridericus Saxo
 niæ Dux victus prælio à Carolo V. Cæsa
 re, & captivus, cum pro nota rebellionis
 decretum mortis jussu Cæsaris adferri sibi
 videret, lusui latrunculorum tunc forte in
 tentus, & velut in aliena causa minime tur
 batus, Ernestum Ducem Brunsvicensen
 secum colludentem, simulque sorti com
 patientem constanter monuit, ut eo no
 obstante, lusum continuaret, suam inno
 centiam Cæsarisque clementiam, ea in partem
 sui pro se laboraturam, subjungens; Qua in
 tractu animi constantia, Cæsarem flexit, et
 periculum vitæ, licet non fortunæ, superavit.

vit. Sic apud Franciscum Guicciardinum
(Hist. I.) Cum Rex Galliae Carolus VIII.
(moto bello pro recuperanda Neapoli con-
tra Arragennas) in Italiam cum exercitu se
infunderet, ac forte per transeundum, à
Florentinis, pro societate armorum &
amicitia, in urbem receptus, contemptius
eosdem haberet, conditiones aliquas gra-
ves extorsurus, illi verò, potentia Regis
consternati, circa consensum tergiverla-
rentur, solus Petrus Caponius, vir altioris
animi, agendi constantia, rem animosque
Civium restituit, & Carolum plena gene-
rositatis voce, tum facto, terruit, verba
sunt Guicciardini (Hist. I.) Cum ejus colle-
ga coram Rege stetissent consternati, atque à
Regio-scriba, compositionis capita iniquissima,
scripta recitarentur, Caponius rei indignitan-
te vehementer permotus, libellos è manibus
scriba abreptos, Rege spectante descripsit, & se
arbitrium proripiens, voce concitata sub-
junxit: Quandoquidem tam iniqua postulan-
tur; vestras vos inficiabitis cubas, nos cam-
paras pulcherrimas nostris, haud obscure
innuens, eas controuersas mota plebe
armis esse decernendis: Constat, tan-
ta fiducia verborum Caponii, re

rorem Gallie injectum, secum reputantibus, tantam in eo homine constantiam, non sine fiducia alicujus parata potentia, & subsidiorum esse, quamobrem, eo revocato, Rex in aq̃uora, nec absque Florentinorum libertati deflexit. Sed cū vado per externa, cum adsint domi exempla propria, idque in meamet causa. Cum per iniquitatem delatorum, recta plerumque civium vota in sequiorem sensum trahentium, liberius dictorum (ut fieri assolet circa libertatem) coram Rege accularer, ipseque ad interiorē Cameram me vocato, pro Majestate exprobraret, id, quod certe verum erat, *Angustia mihi undique*, hinc mendacium fervile peccatum (si vera negarem) & offensa Dei, illinc apertior offensa Principis, si fateier, recollecta repente mente in partem utique posteriorem peccare malui, nec tamen apud pium Principem peccavi, fronte ad amœnitatem (pro fiducia constantiæ, non extra tamen modestiam) composita, subjungens: *Si quæ à me dicta, non profectum à malitia, aut inquieti ingenio, sed factum pro fiducia legis, cum aq̃uitalis, cujus assertorem pro Catholica pietate, ipsum Principem esse si scirem*

rem; Nec mihi alias jurato Senatori, nisi cum lege loquendum conveniret: Cum igitur responsum acceptandum, aut aperta lex, tum æquitas impugnanda esset, quod nequaquam bonus Rex apud animum pervincere potuit (nam etiam juxta populi libertatem convenientissimum erat) objectio, intra ingenuitatem responsi conquievit; unde, uti per cætera gestorum, alios, sic eo casu, me quoque publice ac privatim æquioris animi, bonus Rex habuit præconem. Cessare debui, verum non extra materiam, unicum adhuc constantis tum infracti animi exemplum apponere, Ferdinandi Arragoni Neapolitani Regis. Cum enim (supra memorato) Carolo VIII. Galliarum Rege, victricibus armis Neapolitanam oram pervadente, ipsaque Neapolis, urbe, & Prætorianis cohortibus in victoris nomen desciscitentibus, Ferdinandus regnum deserere cogeretur, nihil spei relictum, quam ut cum paucis intimiorum, relicta Neapoli, in Ænarie Insulæ arcem, *Isceleam* nomine, secederet, verum eadem infensa fortuna secuta in Insulam Ferdinandum, arcis cepit *Iscelea* præfectus, eodem quo reliqui
Ne-

Neapolitanorum morbo perfidiæ agita-
 tus, in victorem Gallum propensior, de-
 scendenti forte ex trereme, portas arcis oc-
 clusit: fertur, in sperato perfidiæ spectaculo
 consternatum prius dein re collecta mens-
 te & spiritu (à desperatis & animi constan-
 tia consilio captato) paucis comitantibus,
 proximus portam arcis animose successisse
 se Ferdinandum, ut partim mandatis, par-
 tim exprobratione collatorum beneficiorum,
 & exinde turpis perfidiæ, partim vultu maje-
 state Præfectum flectere posset. Nō plus tamē
 apud perfidum ea valuerunt, quam ut data
 nisi conditione, arce recepturum se Fer-
 dinandum promitteret, si nemine comitan-
 te solus portam ingrederetur. Accepit ille
 promptè conditione n, non ut dissimulans,
 & exinde tacitæ offensæ suspectior, sed ut
 Majestatis conscius, moxque ad aperta por-
 ta est. Tum vero in ipso portæ ingressu,
 non se Regem oblitus, eā confidentia, eo-
 que vultu ac vigore animi, destitit gladi-
 o in Præfectum & custodem portæ im-
 petum fecit, ut satellites, qui armati in
 statione aderant, comminantis &
 imperantis simul Regis aspectu perterriti,
 exemplo portam aperuerunt, reliquam

comita-

comitatum recepturi. Quo casu manifeste apparuit, animi constantiæ, vel (ut Jovius ait lib. II. Histor.) Regum oculis, in omni fortuna, quandam supra humanam inesse vim, proditoribus autem degeneres esse animos; præsertim cum in ipsa perfidia deprehenduntur.

Pars Tertia.

POLITICO-
MORALIUM.

I.

Conscios secretorum (etiam delinquentes) non habebis acerbius, ne nati prodant secreta, & res misceant.

2. Licet utrum sit, nunquam conqueras, quod male de te loquantur homines, aut enim cum sentierint te offendi, pejus loquentur in acerbiorē vindictam, aut denudaberis coram audientibus, de adversariis, cum non levi suspitione famæ; potius bona indulgentia fortunæ, dic, tibi talis amicorum, & bona de te sentire omnes

omnes , immo in præsentia tibi detrahentium , sinceritatem & candorem lauda , velut ignarus translationis , ut consequaris , quod illi sinceri , à te vocati , esse jussu velint , ne bonam de se opinionem amittant.

3. Cuique (sed præsertim in officio degenti) minima sui inobedientia , se verius observanda , ut minus serio imperata , sint in executione , quo majoribus jussis non ignaviter attendatur.

4. Si quid in aliqua gravi materia difficile propositum , quod non statim intelligas , scripto consignari jube , ac prudentem ministrum delige , qui rem inquirat tibi sufficienter relaturus.

5. Nimiam magnorum comitatem spectam habe , nunquam te illi creditum totum , non enim mutuo bono faciunt verum suo , quatenus opera tua vel instrumento utantur , seposituri in partem , dum cogitatum perfecerint.

6. Nonnunquam prudenter de gratia & de jure demittere , necessarium putabis , quatenus assequaris , quod iussisti , alloquendo prior , salutando visitando , ad eundo minores familiares

in parte colloquendo, convictum eorum non aspernando, nonnulla dissimulando. Sed hæc modice adhibebis, velut obsonia rarioris favoris, non ut lautitia perfusionis.

7. Privatum otium, & exercitia tui cubiculi, sunt gravia.

8. Spectacula generose edita, ut sunt ferarum nobilium certamina, hastiludia, in opinionem serviunt authoris, velut in *Laurentio Medico* observatum reliquit *Paulus Iovius*, qui in populo, tum apud exteros, æstimationem sibi paravit, magnanimitate expensarum, in honestos circumse clientes, in eleemosynas, obælatorum prompta subsidia, in equestres ludos edendos, in apparatus conviviorum, in colendos literarum Professores, in conquirenda quæ rara alicubi videantur, quibus ille (verba sunt *Jovii*) ac præsertim munificentia auspiciis, longius famam suam extendit, quam quisquam alius æqualis, vel militarium armorum fulgorem proficeret. Et vitam Magni *Consalvi*, apud eundem legas, quomodo in aula primum creverit, dein apud milites, expensarum apparatu valuerit omnium animos in se rapiendo, splendore pretiosæ togæ, armorum & convictus,

9. Aliquid in tuis aut te ipso mutaturus, non uno ictu præcide, sed lenta opera, & quasi aliud agendo. Novitas enim & *insperata sedulitas* parit suspicionem.

10. Patrii & antiqui moris, ac eorum quæ populo placent, doce te esse amatorem, & imitorem.

11. Non properè damna, sed lente & sæpius dolens, propius ut libenter damnet, qui cito, immo pœnam infliges malis, non ex crudelitate & sævitia puniendo, sed ex æquitate discreta, corrigendo non tollendo. Insigne senatus consultum in gratiam damnatorum factum Romæ. *Ne decreta Patrum ante diem decimum in ararium deferrentur, quo senatui libertas ad pœnitendum esset, & rigor interjectu temporis mitigaretur, idque vita spatium damnatis, ut prorogaretur* (Tacitus 3. Annal.)

Hoc olim sanctè in Ethnica Roma, Catholica nunc pietas, quid ni plus requirat? Ante dies quindecim, in delinquentes non decernatur, non inutilis mora sit, decretaque ut procrastinentur: Justa primo affectu immo ab ratione, sæpe nobis videntur, quæ posterior dies arguat, iterum decimoque requirat. hæc illave,
talla

falsa, imposita, opinativa, repetita, in trutinam vocando, præstat nocentium poenam disserere, quam (absit præcipis tanter) innocentem per errorem damnare. In quem errorem, ipse vix non impegi decernendo, scribo.

12. Nunquam servilis sententiæ, author sis & fautor.

13. Qui urgere negligit, habere non vult, non incipiendo, sed perseverando res habentur. Eo prope collimat *Tacitus* *Multa ausis, aliqua parte fortunam affore.*

14. Sera experientia compertum habeo, eos qui prudentia dictorum & consilio valent, raro utiles factis & exsequendo, dum satis, habent ad rem benè gerendam apte consuluisse, aut à multarum rerum consideratione respectibus laborant, neque periculum sumunt agendi, aut dum aliquid obstat facto, agere dedignantur, quasi impugnare veritatem irati, cuiusdam (si dicere licet) omnipotentia modo, totum habere volentes, non urgendo, non instando. Aut denique sit occulto naturæ arcano, cum aliis recte consulendi, aliis recte agendi, urgentique modum dedit, ne fors aliquis supra

humana attollatur, sed memor sit, humana
 necessario aliquid ex imperfecto habere.
 Nos quidem censeo, consulendo utiles, ve-
 rum ad exsequendum, cordatiores alios
 (qui non verbis, dictisque, sed magis lo-
 quuntur factis & rebus) adhibere oportet,
 seu (ut vulgus ait) sub cholericos, acti-
 vos, non respectivos, quibus si aliquid ob-
 stet, non terri, sed impedita amovere, ite-
 rumque conari studeant, non cedere ipsi
 rebus, sed concedi sibi debere rati. Et
 Apostolus eandem urgendi necessitatem
 suggerit, nec tentare modo leviter (quod
 ex necessitate recti, habendum intendis-
 mus) sed instando animose (non tamen
 extra prudentiam) perseverare docet *lusta*
opportune argue, increpa, obsecra, in omni
patientia & DOCTRINA. Audacia & Activi-
 tas, tum Constantia, sunt rectæ executioni
 fere parallelæ, multi virtutē incipiendi, rari
 admodum finiendi aut perficiendi habent.

15. Nemo fidenter rem gerere potest,
 qui non se maiorem credit eo, aut saltem
 parem, cum quo res intercedit, qui se
 inferiorem habet, timide aggreditur, ideo-
 que parum ad rem proficit, in tractatu
 privato, seu in publico, circa materias

præsertim bellicas, togatas, ac vel maxime in materia legationum, & commissionum cum exteris,

16. Publicam semper utilitatem & religionem obtende, ne publico usui, utilitatem privatam, antepondere videare.

17. Etiam non vestitos, comiter alloquaris, & responde, procul tamen à levitate, & projecta facilitate.

18. Non velis videri, jocularis & dicax.

19. Imbecilliores ad tuam opem (sed ex justo) confugientes, non desertos patiaris, fidem enim operam præstant, vide tamen, ne eo sub prætextu, flagitio pollutis, liberum apud te asylum permittas, & ex eo falsam protegendam potentiam præsumas, quæ nunc solum vera & gloriosa est, dum virtuti, non vitio patrocinatur.

20. Pro Divinis maxime, & bono zelo certabis.

21. Mutaturus sententiam, dic, utilitati publicæ te studere, non vulgi opinioni.

22. Non sapias ex ore tuo tantum, sed boni consilii (& dictorum) quod etiam ab alio provenit, sis amicus & fautor, quod est generosi animi, & virtuosæ mentis signum.

23. Qui super alienis prolatis, quæstion-

culis ludunt, verborum deprehensores curiosi, nec acquiescunt recte dictis, semper aliquid requirendo, aut rem non intelligunt, aut sunt leviculi, aut maligni, aut contentiosi & garruli, aut genio præsumptuosi, aut supra vulgi ingenium iudicio valent, aut demum sunt sugillatores stupidi, si igitur quietus animo esse cupis; fuge talium colloquia & convictum, dum enim non finiunt, sed irritant materias, exacerbant personas.

24. In adversis & desperatis, subsidium ab audacia pete.

25. Consanguinitas magnorum cedit in æstimationem, ideo per te, ad tuos, eam quæres.

26. Non timeris secreta populi (item amicorum) dandum aliquid libertati sentiendi & agendi.

27. Facta arguantur, dicta impune sunt, nevé convivalium fabularum disteria in crimen vocentur.

28. Parvi errores non dissimulandi, nam magnorum causa sunt, à venalibus facile iur ad mortalia.

29. Vno tempore multa ne suscipias agenda, non enim perficies, & argueris incepti.

30. Non

30. Non cogita , quomodo effugias mala , sed quomodo stes foris , & immotus contra, crescunt si effugias, minuentur, dum subsistes, possibilis vero ea ferre, tam continere, quam vitare.

31. Defectus aut vitia corporis, tum fortunæ, immo iacturas omnes, prudenter tege , nam læta pariunt reputationem, tristia contentum.

32. Monstra aliquo per virtutem facto, tuam potentiam, immo & prudentiam, ut innotescas , vel si potentiam monstrare non potes, saltem impotentiam defectusque, occultare studebis, occasiones quæ detegant vitaturus, aut bonam opinionem retineas, veteri monito. *Quod non possumus, nolle videamur.*

33. Probatoria eorum sunt ingenia, circa res privatim publiceque gerendas, qui cum omnia præstare non possint, media bona exsequuntur. Illi vero (licet alias optimi Cives) minime probantur, quibus si non successerint prima , media non arripiendo , per immoderationem animi dedignantur , rebus ; sibi que ipsis irati. Facta potius, non quod optimum velis, sed quod melius in defectu mediorum possis

accommodando te ad tempus , morēs ,
 occasionēs , prout se offerunt , nam op-
 timas occasionēs expectando , non as-
 sequeris , possibiles vero omittes , nihil
 præstaturus , pro otioso habendus. Mu-
 sicorum artem imitari præstat , cum sub-
 limes notas numerose , cantu assequi
 non possunt , octava aut quinta (utique)
 voce vel tertia imitantur tonum , modo
 ne à recto canentium choro , & modulo
 deflectant , neve concentum turbent. Ju-
 diciosi ergo viri , quæque oblata casu ,
 flectere ad consilium. Verum in consi-
 liis capiendis , *illud plerumque nos decipit ,*
quia non quid possit , sed quid fieri debeat ,
aut necesse habemus , facile eventurum cre-
dimus. Et respicimus consulendo , quod
 contra est , nam potius quid possit fieri , non
 quid debeat ! prius cogitandum.

34. Aliena invidia diffamare ipsi stu-
 dent , qui detrahentium dicta recentent ,
 apage cum talibus præcautoribus amicis.

35. Quod tibi servit in æstimationem ,
 potius per te fiat , quam ut alteri faci-
 endum permittas in Republica , facere
 pacem , nationes componere , magnas le-
 gationes obire , gravia responsa dare & alia ,

36. Imperaturus aliquid novum aut difficile factu , ab iis exequendum incipe, quibus majorem tui observantiam inesse credis , atque metum , ne si ab audaculis primo & contumacioribus exequendum velis : atque illi primis imperatis per temeritatem resistent, etiam modestioribus , pertinaciam reluctandi ingerant. Jam secus quod à modestioribus inceptum, ad se perveniente ordine (ut iam non novum) exequantur, etiam qui fecerunt , in executionem instantibus , ne posteriores obsequio videantur.

37. *Nulli te facias nimis sodalem. Gaudebis minus, sed minus dolebis.* Immo turbam hominum (quoad salva gratia potes) vitabis, quia præsens aut necesse imiteris, alios, aut oderis, utrumque autem vitandum est, ne vel similis malis fias, quia multi sunt, neve inimicus multis, quia tui dissimiles sunt. Verum hoc supra humana ascendenti mentis, & est animi DEO se præparantis.

38. Cum omnia possumus, sola credamus licere nobis laudanda.

39. Diu secretus delibera, ne pudori sit, frustra tentasse, cito vero deliberatum fac, ne præveniaris.

40. Licet aliqui recti sint Cives, & pro Republica zelosi, plerumque pro impatiente rigore & immoderatione animi, curando aut exprobrando, plus nocent Reipublicæ, quam ut proficiant. Potius (opinionem saltem) videantur sibi boni Cives quam ut vitia exprobrando, conscios errorum reddas, ut scienter peccent, cum assuefacti retrahi non possint, vel dum periculorum remedium, ipsa pericula rentur, & periculosius putant in incepto, quam in peracto deprehendi. Recte quidam in Catone, optimo alias Cive, moderationem desideravit; & Cicero de eodem, *Cato a primo optimo utens, ac summa fide, nocet tamen interdum Reipublicæ, dicit enim, tanquam in Platonis Politiâ, non tanquam in Romuli face sententiam.* Si igitur in ea Republica vivatur, quæ depravata sit, inutiliter ad quæque attendere scrupulosus velis, nihil effecturus, quam ut inutili angore conficiaris, nullo fructu in publicum; ab aliis, si potest, deflectendum, alia ferenda, alia non videnda, ac potius curabis, ut quoquo modo temperes mala & errores, quam ut toto corpore, te illis opponas, nunquam suffecturus.

rus. Noli igitur Catonizare, verum sapius remittes de rigore, immò & de potestatis Majestate dissimulationique studebis, quod non est infamare authoritatem regendi, sed & prudentem, simulque bonum, parentem & filios, non Herum & subditos, regendo cogitare.

41. *Nascentis* seditionis, tum audaciæ, Patientia & Modestia, magis est irritamentum, quam remedium, secus dum *adoleverit*, cauta & mollia, remedii loco magis succedunt.

42. Provide mature, ne populus rerum necessariarum, ac vel maxime annonæ penuria gravetur.

43. Periculosos conatus, quos non potes avertere agendo, potentia, imperio, manu, vel solvere ratione, eludes commodissime tempore, differendo, de die in diem trahendo, moras neſtendo, impedimenta studioſe obtrudendo, ut interitum impetus agendi, quoque modo ſiſtatur, vis hebetetur, ardor deſinat, qui niſi initio intenditur, alias minus potens. Non ſis igitur ager mora, ſei impatiens, periculi quam mora ſat entior: Ingratum habens quod tuum, ſed ex temeritate.

te spem capiens. Velut argute quibusdam succensuit Tacitus.

44. Sis taciturus, facias potius, quam loquaris.

45. Sta semper verbo, ne fidem factorum dictorumque, in posterum amittas.

46. In componendis privatim publicè que rebus, dum media non valent, extrema proficiunt, sed tamen non extra metas virtutis.

47. Initia officii seu Magistratus, à magnis rebus tractandis incipe, (quo magnam expectationem factorum facias) sed quæ in te sint perficiendo, ne arguaris.

48. *Viles plerumque, qui nimium* (nec cum gravitate) *civiles*; *Et viles, qui nimium faciles.*

49. Monstra, te à nullo dependere.

50. Ludicris rebus & leviusculis, ne occuperis, ne amittas auctoritatem.

51. Interdum secedas & secretus sis, hoc enim parit expectationem, quid pariat tuum secretum.

52. Cum nullo velis te (uti ajunt) indomesticare, *nimia familiaritas parit contemptum*, potius fac omnia, velut primum inchoaturus, ex eo gravitatem retinebis

53. Non

53. Non sis præcipitans aut valde lentus agendo, illud levitatis, hoc est ignaviæ.

54. Quod facis, semper exquisitis timé,
Magis male tentata nocent, quam nihil gesta.

55. Non opineris, sed scias.

56. Magna incepta incipe à divino sacrificio, benedictionem Dei, & in vulgus apparatus majorem inceptorum habiturus.

57. Non multa fac, sed magna & notabilia.

58. Tunc veram tibi inesse potentiam credes, quæ à te ipsa fulta erit, non ab alio.

59. Potentia tuetur auctoritatem, ideo quærenda in munita domo & milite.

60. Potentia rectius beneficio ostentatur, quam maleficio, beneficia Regis manus, flagitium coloni unius præstare potest.

61. Virorum literatorum & æstimatorum, tam domi quam ab externo, per literas (aut quovis alio modo) notitiam quære, interdum modicis munusculis, per occasionem eos devincies, quatenus nomen tuum celebrent.

62. Non solum ad mores tuos advertas, sed etiam tuorum, ut honesti sint. gravitatem redoleant, non fastum, imo pro per omnia modestiam.

63. Male

63. Male de te loquentes (immo pessime tibi volentes) vinces humanitate & affabilitate, velut nescius traductionis, potius, quam ut te omnino avertas.

64. Non in civitate, sed prope civitatem manebis, ut omnibus, conveniendi tui necessitas sit, partim ut commodi⁹ honesto utaris successu, (sine censore) dum velis.

65. Sine ostentatione monstra, quæ in laudem tibi serviunt, apte observatum reliquit Historicus in illo Romanorum, *Mucianus quæ dixerat feceratque, arte quadam ostentator*. Quæ venustatem rebus non deumunt, sed potius parant, si ante accommodentur, familiariter fidenterque (sine ostentatione affectata) agentibus, secus faciunt personæ theatrales & mutuatae, quæ cum rectum aliquid in præsens egerint, exiunt deinde scenam, cito ad naturam rediturae. Ostentatio igitur modica pro tempore, si forte vitium sit in *Ethicis*, non certe in *Politicis*, nam famæ parandæ & auctoritati conducit, si cum venustate fiat; Postquam aliquis familiariter (velut per incuriam) ostentaverit, quod in sui laudem, servit, deinde in iocos, & nonnullas erga se ipsum censuras, arte declinet, nam
vere,

verè, modestiæ titulum affectando nimis
um per omnia, laudatæque neglectim in-
termittendo, majore damno occultamus,
quod in æstimationem nostri servit, cum
non modica famæ parandæ jactura. Nec
semper succedat (apud eos præsertim, qui
bus per exteriora viros metiri & æstima-
re mos est, velut Samsonis olim, in capitis
cap illo vires, his effusore in barba, aucto-
ritatem magnorum requirentibus) quod
Julio Agricolæ, (apud Tacit.) ne notabilis
celebritate & frequentia occurrere um esset
vitali amicorum officio, noctu in urbem
venit, cultu modicus, sermone facilis, uno
aut altero clientum comitatus, adeo, ut
plerumque quibus magnos viros per am-
bitionem æstimare mos est, v so aspectu quo
illo, quærent famam pauci interpretarentur.
Et Otho parandæ militari auræ, ante
signa pedester, incomptus, fameque dissi-
milis. Verum convenientissime hic ponas-
tur, quod Gramondus (Histor. Gall. lib. 1.)
ait Principi Sueffionio à plerisque pro navo
data, sui æstimatio, ac levis hic navus
viro principi, qui si dotibus animi vao-
let, cur diffueatur natura donum?
Principibus, conscientia virtutis propria
nun.

nunquam vitio vertitur, quippe raro in res magnas via est, per sui despectum; Multum interest Principem inter & privatum, ille ad famam omnia ducit, modicis, quod vitium huic, saepe illi virtus, quod homini privato superbia, Principi magnanimitas est.

66. Legationis splendore paratur reputatio apud externos, magis tamen legatio ponderatur à prudentia viri.

67. Impertinentes tuas actiones amputabis, ut seriis magis attendatur,

68. Novarum machinarum bellicarum, & aliarum structurarum adinventio, parit æstimationem,

69. Non congregiaris cum eo sæpius, quem majorem te credis, ne authoritas tua ex comparatione vilescat,

70. Academiarum foundationes, aut quod publico servit'usui, parandæ servit' æstimationi.

71. Ecclesiæ proceres, tibi devinctos habe, nulla enim re potentius capiuntur aut habentur homines, quam religione, provocabis vero amicitiam, jura & ordinem tuendo, cum iis conversando; Eleemosynam largiendo, incepturus vero magnam aliquid in Republica, cura primo,

mo. Episcopum aliquem (è potentioribus) partium habeas fautorem.

72. Eos nonnunquam negligentius curari oportet, qui tua cura subsistunt, seu sint filii, seu clientes domestici, seu milites, dum enim ad tuam curam respiciant, negligentes sibi redduntur, & amittunt industriam. Necessarium igitur majori ex parte suæ curæ ut relinquuntur, discantque sibi in parte providere, & acuant industriam, alienæ curæ non in tantum se committentes, quum plus à sua opera expectent.

73. Nulla munera aut officia, ignarote distribuuntur, ne alteri, sed tibi beneficium debeat.

74. Aliquis Vir bonus nobis diligendus, pro exemplari virtutis, ante oculos habendus, imitando.

75. Principi viro honestius puta offendisse, quam odisse, hoc mollis ac in se ipsum sævientis animi, illud utique fortioris altiorisque mentis indicium, malle sibi utique ex alio, quam de se injuriam vindicare, cave tamen vindictam.

76. Aut rem non tentare oportet, aut si tentas, omnibus viribus quod instituisti,
[con-

coneris perficere, nam bis ad eundem lapidem offendi periculosum, & contemptui obnoxium reddit, dum argueris impotentiae, & inconsiderate incepti, nisi alias in cursu operis advertas, te non resum opus cepisse, tunc vero desistere, utile & gloriosum tibi putabis.

77. Excelsi animi est, nunquam in acerbitates verborum deficere, factis se vindicabit vir fortis [pro virtute] non verbis.

78. Ad retinendam authoritatem valet, si habeas penes te viros æstimatos, doctrina, & rerum gerendarum dexteritate valentes. *Et qui in vulgus grati.*

79. Nihil impossibile pete aut impera, neque impossibilis, (exsequendo) legis auctor sis, cum impossibilitas factum excludat, posse non satis fieri legi, docet, ut primum lex, dein, auctor legis contemnat, Falluntur ideo, qui parvis delictis, maximas poenas statuunt, aut prohibent fieri, quod difficillime vitari, aut jubent, quod impossibile fieri potest, nisi in exsequenda lege, in tantum sint (cum rigore) scrupulosi puniendo, atque in ferenda lege, fuere urgendo: Nam si unius poenam intermitteris, reliqui intermittere sperabunt, aut
(pro

(pro multitudine delinquentium & consensu) immunitatem obtinebunt. Possibilia ideo & tolerabilia petenda, vetanda, iubenda omni in tractatu, œconomico, bellico, togato, facilius consensus in obsequium, penes possibilitatem.

60. Nemo perfectam habere potest Auctoritatem in Republica, nisi qui togata simul & bellica consilia probe tractat, in curia & in castris, suarum partium aliquos habiturus, ab altero suadendo, ab altero urgendo, modice territando potens, quarum duarum rerum maximus in Republica respectus, etiam si aliquis non terreat, verum quia pro potentia potest, vim necessitatis suadendo audientia adfert.

81. *Ingentia universalia*, raræ gentes, rara pariunt secula; rari ideo sunt, quos suspiciat orbis, aut si sunt, pro magnis habet, nam multum in gentibus possunt, uti habuit Alcibiadem & alios Græcia; Scipionem, Pompejum, Julium Cæsare Roma; Jam ætate posteriori Hispania, Magnus Consalvus, Polonia Joannem Tarnowskium & Joannem Zamoyskum, itidem magnos, vel certe si toga belloque facta penderes, vere Consalvo majores (sed prout nostra septentrionalia,

ab

ab oculis altioris Europæ, etiam à scientia
 tum admiratione remota, præsertim cum
 nostros scriptores, pro negligentia aut pro
 modestia, talia orbi propalare ad posteri-
 tatis admirationem piget) dicendo facun-
 dos, simulque agendo promptos & potentes,
 privatim bonos facultatum & cono-
 mos. Toga & Sago per omnia rerum mo-
 menta (*incipiendo & finiendo*) expeditos, nec
 levi ex respectu de sententia mobiles, pu-
 blica privatis anteponentes; *suorum aequæ*
ac aliorum recte consultorum, non *super-*
bos sectatores, amicitias parare scientes,
 domi & foris in omni apparatu & con-
 victu magnificos, sententia in toga gra-
 ves, simul præterita, instantia, futura,
 consilio pensantes, fortes in bello Duces,
 acquirendo & retinendo, aut cunctando
 vincere, aut dum ex re oportuit, com-
 mittere prælia promptos, per statarias pu-
 gnas, velitationes, campo & expugnan-
 dis ex arte urbibus expeditos, ad commoda
 ex hostium erroribus capienda vigilantes,
 militaris disciplinæ severos exactores, ex-
 ternorum societates parare gnaros, gra-
 vitatem in omni actione servare scientes,
 & simul (ut ait ille) *comitate & alloquiis*
officia

officia provocantes : Patriæ morum & institutorum tenaces , quod vero summum & maximum , actione non insolentes , sed cives pacatos , non aspernantes æqualitatis , justos , pios , zelosos Divinorum cultores , simul & propugnatores , demum [Velleji dicam verbis] viros in tantum laudandos , in quantum virtus intelligi potest. Qui in vita sua nisi laudandum aut fecerunt , aut dixerunt , aut senserunt. Quisquis alias te magnum venditas , si tibi unicum horum deest , extra universale ingenium , & extra magnorum famam positus , aliqua in parte virtutis politicæ potius esse perfectus , sed non universim agendo magnus unius partis in virtute , non omnium.

81. Nonnulla sunt ingenia , quæ nisi in magnis negotiis se explicare possunt , & potenter agunt , in parvis (dum contenti sunt , vel angustos limites agendi habent) velut victa , & nihil valentia impingunt , implicantur , ut sæpe cum magna fecerint alias , in parvis arguantur , cum æmulantur naturam magnorum navigiorum , quæ si per altum mare triumphant , & fluctus contemnunt , in portu aut in lacunis , velu-

lut nihil profutura, hærent, ut à parvis
 Myoparonibus præternavigantibus illu-
 dendi ipsi, nisi essent in parvo, alias age-
 re impotentes. Immo communiter fit, ut
 parva negotia, magnis ingeniis plus diffi-
 cultatis adferant, confundendo verius sua
 parvitate, quam ut supra vires sint, dum
 sunt similia tensis ferarum retibus, quæ
 Tigrides Leonesque capiunt, non quia li-
 gant, sed quia implicant, & molliter in-
 volvunt, impediendo verius, quam vin-
 ciendo, Addam adhuc; Judiciosos viros,
 breviloquio plerumque & modestia gau-
 dere, ut audaculi scioli que (dum in con-
 sulendo, multa loquacitate obstrepunt af-
 fectare, & suffurata apud vulgus Princi-
 pemq; autoritate substruuntur) cedere
 quodammodo, velut inferiores aut inscii
 videantur, nam sunt *decernendo* (seu asse-
 rendo, vel censendo) quam *disquirendo*
aptiores, & pondus rei pensant, non sonum,
 ratiocinationum superfluarum sunt nau-
 scatores, nec in medus dubiorum hære-
 re amant, cum recti judicii indulgentia, sine
 flexuosis sinuosisque indagantibus, scopum
 ipsum rerum, prompte probeque videant,
 vel ut clarius dicam, magis *possit. vo &*

practico, quam *scholastico* aut *speculativo* sensu abundantes.

83. Nec illa ingenia omittenda, quæ nisi potenter, zelote, aut secus levis passum aggrediuntur & agunt, prout irritantur vel non, aut privatus respectus illis adest, alia tentant modo leviter, dein negligunt, dum evenit, velut visis, quibus nisi exagitatis, maxima vis adest. Exinde sic agere, non est ex virtute, sed magis pro impetu, pro aspectu & pro animi passione, prout in nobis hæc aut illa irritatur, & invalescit. Talia ingenia commodissime maligna vocaveris, aut privatipeta, aut possessionata, aut communiore titulo, *affectedata*.

84. Misce ut partim quæras amicitiam, partim tua quærat, ut acquirere eam, non emendicare, aut profusa submissione vel cura, emercari videare; Ingrediaris potius, non irruas in amicitiam, affectatè.

85. Si tibi amicus aut cliens in uno non satisfecit, aut ad palatum non accessit, potius similes occasiones vitæ, non verò statim per omnia desere aut abjice, in rem enim aliam, poterit esse utilis, nam perfectæ virtutis hominem, quo in orbe quæ-

quæres aut invenies ? ad rem meam Divi
 scriptor. Non indignabundus feras aliorum
 defectus, quia & in multa habes, quæ
 a'is oportet tolerari, si non potes talem
 facere, qualem vis, quomodo poteris al.
 habere ad tuum beneplacitum ? libenter ha-
 bemus alios perfectos, & tamen proprii
 non emendamus defectus, volumus, quod a
 strictè corrigantur, ipsi tamen corrigi nolu-
 mus, displicet larga aliorum licentia nobis
 tamen nolumus negari, quod petimus, ali-
 restringi per statuta volumus, & ipsi nati-
 latenus patimur cohereri : Omnia potius
 omnibus parces, tibi nihil.

86. Neminem lauda aut vitupera ad-
 sentem, pejora enim illi de te narrabunt
 immo non fac in præsentia, laudatum so-
 perbum reddes, vituperatum aut repro-
 hensum, per rigorem amittes amicum,
 cum te Censorem magis agnoscat, quam
 familiarem.

87. Sed tamen vituperatum defende ma-
 gis, quam ut assentire, de se quisque exspe-
 ctaturus, quod facis de aliis in præsentia.

88. Alloquendo, quærendo, consili-
 um petendo lentus sis, nec quasi sedulus
 ne omnia tribuisse amico videre, & con-

temnaris, quasi nihil per te valiturus, potius quandoque in tempus sepone, non tamen diu negligere in pretium amicitiae.

89. Reprehendendum amicum privatim admone honeste, sæpius vero, quasi nescius dissimula, pro amicitiae libertate.

90. Partim locum superiorem da, partim tibi cape, parem te teneas, non inferiorem, aut supra.

91. Jocos vita, qui levitatem pariunt, sed tamen affabilitate fovetur amicitia, Falluntur, qui sub nomine affabilitatis, licentiosis diceriis, *equivocationibus morosis*, tum verborum affectatis argutiis, facetorum, jucundorumque famam parare sibi cupiunt, dum potius scurrarum, cavillatorumque titulum merentur, DEUMQUE offendunt, utendum erit jocis, sed qui non perpetui sint, verum per incuriam velut attracti, condimenta sermonis ac obsonia, non perpetuus ad nauseam pastus, ne vice solatii, fastidium pariant, præsertim dum in jocando, aliqua pars odio digna habetur. Jocus sit, sine scommate, sine alterius damno, sine dolore, sine levitate, secus non jocus erit, verum exacerbatio contentioque studiosa.

92. Si offensus sis , reprehende , aularum te averte, post abice sponte occationem , amicitia , & facilitatem , aud per alium insinua , ne difficultate reconciliandi , avertas amicum , & amicitiam suffoces.

93. Familiaribus aut intimis alicujus tui per te aut tuos innotesce , da bona verba ab eorum coram , de eo quem amicum credis.

94. Juva omnimodo afflictum amicum , ut bene illi tecum esse videare.

95. Plures amicos quære, doce te plures habere posse , dum velis , neque tibi laboris sit , uni alligari.

96. Cura, ut majus pretium in amico sit tuæ amicitia , quam in te amici , & te monstra dum potes juvando , consulendo et plus illi tecum interesse quam tibi cum illa.

97. Non admittes superbam censuram amici , ne superiorem agnoscas , etiam ipse noli censurare , nimius rigor suffocet , libertas sentiendi , faciendique fortet amicitiam.

98. Potius apertum inimicum malis , quam dissimulanter amicum , ab eo pro te videre potes , ab hoc vix caves , sed hoc inter pares: verè dict. m. *Arma aperta*

autem vites, fraus & dolus occulta, eoque in-
 evitabilia. Malis tamen utique, alteri esse
 aut dissimulanter amicus, quam aperte hostis,
 non specie amicitiae, multis superior esse potes,
 & injurias illatas, honesto prætextu at-
 que occasione coercere, (sed intra me-
 ritas virtutis) aperta hostilitas similem
 ab adverso provocat, plerumque studio
 præveniendi, periculofam.

99. Cave ne in quenquam conferas
 beneficium, quod cum alterius injuria
 conjunctum, non enim taliter mere-
 beris de illius amicitia, quam hujus
 provocabis in te odium.

100. Nunquam (quoad tute & pruden-
 tiam poteris) contemptum tui donabis,
 etiam amicissimo, statim responde, vanum
 illud in parte discretionis nomen, levior ja-
 ctura amicitiae quam existimationis, illa
 reparatur, hæc nunquam, amissa, sed tamen
 fac, modice reprehendendo injuriam illa-
 tam, non vero acerbius vindicando.

101. Non verò ad quamlibet injuriam
 amici emovearis, quæ per inanimadver-
 sam illata; eo casu illatam quasi non intel-
 ligere debes, scio quidem, moderationem
 tantam animi, non omnibus esse probatam.

qui præsertim putant, nullam injuriam sine sensu transmittendam, metu ne si viderem injuriam feras, invites novam, verum tales, cum reddere formidabiles se cupiunt, hoc simul efficiunt, ut nemo cum illis habere commercium velit, cum enim labi, prona gens mortales simus, & subinde affectu, seu incogitantia abripiamur, quisque metu offensæ, istos odii tam properos teracesque fugiet, ceu bestias feroces, solitudini relinquens suæ. Sed tamen injurias per petulantiam insultandoque factas; exemplo sunt, coercendas puto, non ultionis studio, sed castigando, ut in posterum modestius in te, & in alios se gerant, neque in te ipsum postea eo facilius peccetur, quasi ex facili omnia toleraturum,

102. Nunquam amico aut inimico (quod loco magni consilii habe) aliquid de te acerbius dictum factumque exprobra, sed quasi nescias.

103. In evitandis mutuis injuriis, aut retorquendis acerbitatibus, imitere prudentes digladiatores, qui concurrando, non semper oppositu armorum adversum ictum retundere opus habent.

sed apte corpus suum in partem declinando, aut humiliando, aut contrahendo, vulnere subtrahunt, & vitant, ut illud suæ fortitudinis, sic hoc non decori, sed arti tribuendo. Tu quoque haud prudenter facias, si cuique acerbitati, auctoritatem opponere, & in periculum dare velis, potius te ab injuria recipienda declinabis, aut receptam velut nesciens, aut (cedendo fortunæ) medius inter dissimulantem, humiliter feres, condonando fragilitati, aut antiquæ amicitiae, aut inanimadvertentiæ, aut tempori, aut occasioni, immo ipse tibi, ne, dum retundere vis, nec tamen possis, eo majus vilipendium in posterum patiaris. Nonnullorum vero sociorum est natura, quos velut duros silices, molli subjecto pulvillo comminuas, & in rem prout velis, aptes, durius exceptos, haud contundas, sic illos, facilius non nunquam humanitate, quam oppositu austeræ gravitatis devincias, prout alterutrum succedit, in rem dextre accommodaturus. Aptissime in rem (sparsum) Seneca. *Aut potentior te, aut impotentior tibi: prudentiori cedamus, stultiori*

tiori remittamus, Amicus est? fecit quod voluit: inimicus? fecit quod debuit, multos absolvemus, si cœperimus ante judicare quam irasci. Nonnulli seipso volent inquietant, dum interpretatione quadam e perducunt, ut videantur esse injuria, cum non sint, immo quosdam dum vana concitaverint, irascendo perseverant, et causas offensarum sponte à longè petunt (immo imponunt) ne videamur cœpisse sine causa. Multa nos injuria transeunt, ex quibus pleraque non accipit, qui nescit. Non vis esse iracundus, non sis curiosus.

104. Meliorem esse surreptorem administrum, modo prudentem dextrumque agendo, quam inertem, licet alias fidelem; potiora ut auferat, ruborem utique ille habet, hic totum pessundat per inertiam. Rem certam dico ab experientia.

105. Præmiis retinetur amicitia, verum præmia bis sunt dulcia, dum promittuntur, aut cum dantur; promitte tu prius, postea interjecto tempore dare poteris, bene ait ille: *Diu desiderata, dulcius obtinentur, cito data vilescunt.*

106. Pueris fœminivè quæstus, viris actio convenit, aut saltem dissimulatio.

107. Prout

107. Prout ingenium nostrum!, in hanc aut illam, recti pravamque partem naturaliter inclinatur, hæc aut illa exempla, tum consilia, promptum, sequitur, aut fugimus, ut velut lupum auribus tenere, tum aquæ characteres imprimi contendas; sic quosdam in hoc illudque inducere contra genium naturalem, frustra enitaris, flectuntur in tempus, sed non transferuntur, nec franguntur, dum velut in Scena, mutuatam pro tempore personam, diu sustinere non possunt, cito ad naturam redituri, *vulpem pilum mutare non mores*. Consilia magnanimitatis, generosæque mentis conatus, si *meticulosus* suggeras, promptius illi (dum timent) exempla dissimulationis, in speciem cautorum & modestiæ amplectuntur. *Parcis* tenacibusque, Munificentiam, utiles erogationes, splendidos pro authoritate apparatus, suadere frustra studeas, sed rationes turpis parsimonix, sub velamine inutilis prodigalitatis, & decoctionis bonorum, promptius illi sequuntur. Deinde *Trucibus* ingenuis, *Clementiam*, humanioraque quid proponas frustra? cum illi in servitutem nimiam, imorturumque rigorem, sub

in imagine justitiæ, & correctionis malorum, proniores. *Lenta*, cautaque dein *temerariis* suggeras parvo effectu, dum in argumentum audaciæ constantisque animi, incaute, præcipitanter, inconsiderate, periculis se committunt, male ceptis persistunt, *errant, non provident*. *Av*-*eris* quæstuosisque ingeniis, *rectè honestique legem* (ut ad famam præcipua rerum dirigant) non persuadeas, cum sub velo civilis accepti, licitorum, tum necessitatis in illicitos quæstus devolvuntur, cum decipiunt ipsi, non deceptos se tunc ajunt, astutiam (ad injuriam virtutis) prudentiam agendi & cautionem vocantes, vel demum prout natura hominum in hanc illamque virtutem aut vitia, pronior est, facilius aut secus, difficulter inducimur & suademur. (Vide notationes meas Politicas puncto XII.)

108. Circumspecti cautique viri per omnia, magnis rebus gerendis valent, nam lenta & provida, summa rei proficiunt, verum negotiis minoribus, aptiores, qui nimia consideratione non laborant, quæ sæpius obest, aliqua enim impetu, & forte promptius habentur, nec (si hoc illudve curiose circumspecias)

quod in rem est, assequare. Dubitatio de eventu (ex nimia consideratione) plerumque animum involvere amat, opinione periculi, & diffidere facit, illud modo considerationem, ne quod intendis, contra rationem sit, contra formam recti conscientiam.

109. Dandæ consolationis, tum componendorum animorum: non melior ratio, quam fateri justum patientis (sit animi, aut fortunæ, sit corporis) dolorem, dein adhiberi dextre lenimenta ex casu humanorum, & instabilitate fortunæ, quæ eodem passu vadere nescit, esse causas doloris, nec deesse remedia, tum solatii. Animi dolorem interpretatione quandoque majorem reddi, corporis morbos tum fortunæ casus, augeri longa imaginatione, aut nonnunquam sola opinione, verum ad melius consilium, præsertim vero ad *Divina*, & non sibi justam pro demerito poenam, sæpe revocandus animus. Qui secus componendis acerbitationibus aut doloribus, remedium putant, negare justam causam doloris, falluntur; nam sic directe pugnant in affectum patientis, velut

molitici

mollitiei aut iudicii eum arguendo, nec id
 eo sanant morbum, verum, (contravenien-
 do) in majus irritant animum. Potius in-
 genue latendum, *justam doloris tui offensam*
subesse causam, sed modum habendum. At-
 que sic est recte condoluisse, simulq; pro-
 bum se amicum profiteri velle, dum eadem
 lance dolores, qua ille ipse qui dolet (nec
 leviter contemptimque) pensamus. Con-
 cedendum nonnihil ægritudini animi, &
 præconceptæ opinioni, ut juvisse infirmi-
 tatem dolentis, compatiendo, non impu-
 gnasse studiosè, immo condemnare (*dum*
non pro dolentis parte loquimur) videamur.
 Laudo peritiam aut argutiam, medici cu-
 jusdam Poloni, cum in ægrum nobilem in-
 cidisset, diutino capitis dolore agitatedum, ex
 coque infana imaginatione profectum, ut
 sonum campanæ, dein campanam in cere-
 bro sibi enatam obfirmatus animo as-
 severaret, negantibus possibilitatem mor-
 bi aliis medicorum, & ægrum insane ar-
 guentibus, corporis simul & animi dolo-
 rem auxerunt: verum ille argutior, reli-
 quis abire jussis, velut medendi inertiam
 exprobraturus, indignabundus, novitati
 morbi longa oratione condoluit, promptis
 iudiciis

rudinem curandi simul offerens. Interim
 pater, assentiri medico, prehensare salutis
 patronum, simul fidenter, animum & corp^s
 (superaddita pingui satis curationis mere
 de) offerre curandum. Exinde medicus,
 opinioni patientis nonnihil indulgens,
 comparata subtilissimo artificio modica
 phola, vomitorias portiones ordinavit, tum
 vomentis caput, in speciem compatientis
 assistens, supposita pelvi nolam manu
 optissime occultatam, cum sonitu, cadere
 fecit, vomitu velut è cerebro provocatam,
 ut imaginationis insolentiam simul &
 morbum, novæ artis commento, dеме-
 ret ægrotanti. *Sape dolemus aut offendimur,
 quia offendi nos putamus.*

110. In omni actione dubia, mavis in
 eam partem peccare, quæ utique corrigi
 potest, quam quæ corrigi neutiquam pot-
 est, aut saltem in eam, quæ minus damni,
 dubiique habet. Vetus dictum, *Inter duo
 mala minus eligendum.*

111. Quæ non potestate conservare aut
 assequi, licitis artibus contentionis, liti-
 gii, fortioris manus, interpositis dextrè
 amicis & agendi authoritate, adipisci co-
 naberis, n. ediationis, & securæ, honestæ-
 que

que pacis artibus ; deinde protractione ,
 dissimulatione , meliore occasione , &
 res sensim emoliendo , perficies in me-
 us , mora , vel saltem adlaborabis , ut
 majus nocendi , media , & potestatem , a-
 teri parti quomodo prior auferas , audax ,
 cautus & prudens. Artibus pacis , rem-
 dum aggredieris , semper habes in potesta-
 te , ad artes rixarum bellicque ut pro com-
 moditare (dum velis) recurras , secus in
 contentionis campum , dum temere de-
 deris , extra potestatem jam erit (sed nisi
 pro arbitrio fortunæ) pax & quies ut sta-
 tuatur , æris profusio , periculaque ut vi-
 tentur. Per omnia igitur prima sit tibi
 artium mediationis , (quod supersunt)
Pacis id est cura , rixa , partiumque collisio
 semper sint ultima , & ex summa necessitate
Velut in militaribus meis , quæ prope diem fo-
ro , artes pacis , bellicque , fusus dantur.

Pars Quarta.

POLITICO-MORALIUM

I.

NUnquam proba vires , & armorum
 exercitia etiam laceffitus non exercet
 videtur

videaris tamen exercitatus, ad retinendam
opinionem scitæ dexteritatis.

2. Non verbo contende aut disputa,
sed quod sentis, sine affectu narra.

3. Cum his non contende, neque move
litem, quibus potentia impar es

4. Ciceronis præcepto. *Amicitia qua
non flucet, dissuenda magis quam discinden-
da, quasi dictum velit, ut lente seponas
amicitiam, & ab alia dissuescas, quam ut
contemptim abjicias, illo enim modo, salu-
tem cessabit amicitia, hoc vero parabitur
inimicitia, ex contemptu sui, per præcipi-
tem aversionem; Non statim igitur mu-
tabis stylum amicitiae, ut saltem familiari-
tates sint sepositæ non inimicitia susceptæ.*

5. Si vera alicui loqueris, dic ne
que te pro conscientia dicere aliter, ne
que illum aliter facere posse, ob-
tende pericula, ni fiat, malle te ver-
itate (cum salute amici,) displicere, quam
placare assentatione cum periculo; liber-
tatem interim loquendi (velit nolitvè)
propone.

6. Non statim petitis aut intercessioni
amici annue, etiam assensurus, delibera-
tum te ai, ne ille sibi totum te vendicat, &
facilis

facilitate amittas authoritatem, aut dependentiam (ut ajunt) agnoscas, gratius item venit beneficium à deliberante, quasi non à levitate, profectum, sed à ratione.

7. Non unum amicum in consilium vocas, sed plures, ne uni tribuisse & te credidisse totum (quo superbum reddas) videas re, aliquando studio præteri.

8. Talia loquere coram amico & cliente, quæ divulgata, pudorem aut metum non incutiant, verè ait ille, *Ita amicum habeas, ut fieri inimicum putes.*

9. Nunquam totalem tui fiduciam habeas, sed verearis potius, in secunda fortuna amicos parabis, in adversis pro subsidio habiturus.

10. Nunquam te aliter amico uni credes, ut partem securitatis, aliunde tibi non relinquas.

11. Multis ex similitudine morum est amicitia, sed hanc circa honesta quæres.

12. Adversarii aut hostis, diversa sunt nomina. *Adversarius* vitio nostro nobis adversatur. *Hostis suo*, ut adversarium vitet, te corrige, ut hostem amoveas, illum corripere oportet.

13. Filio & comite, multi parantur amici

amici, & facilitate aditus, *visi emur*, qui
paleo & familiari verbo *emur*, Mauricii
Auriaci Principis dictum.

14. Facetis abstinere, quæ ubi multum
ex vero traxerunt; acrem sui memoriæ in
apud amicum relinquunt, sed tamen in
sermone, nimium intensa verborum se-
veritas, aut triste supercilium vitandum,
quod loco gravitatis, nomen morosita-
tis aut superbix parit, nisi civili honestas
que hominitate utaris.

15. Non omnium quandoque rerum
scientem te simula, agendo otioso simili-
limus.

16. Antequam aliquid promittas, co-
gita impedimenta, quæ occurrere possint,
an difficile sit præstatu? an sine tui alter-
iusve fastidio fiat? ne post pœniteat
promissa.

17. Non sis properans in delectu amis-
corum, nec statim ac affectus ducit, inti-
mum pectus aperiri, lucteris cum affectu
volenti, vide prius, an virtuosus, an con-
stans, an taciturnus sit, *an tuus, non tua for-
tuna amicus*. Sunt quidam simulatae vir-
tutis (quæ omni malitia deterior) facie, nō
animo boni, *habitu & ore* (Taciti utar ver-
bis)

bis) ad exprimendam imaginem honesti, exerciti ceterum animo perfidiosi, & subdoli, avaritiam & libidinem occultantes, Politice & ingeniose nequam; qui eo prodigaliter amicitiam obligant, quo magis violant, quæerunt amicitiam, sed quam ad suum commodum referant, quæ alias inter bonos, reciproca probatur, nihil debere sibi totum rati, colloquuntur familiariter, sed venena tantum exlanguunt verborum; conversantur, sed qui nisi reprehendendum vident, cum totum damnare non possunt, nævum studiose quæerunt, aut per malitiam adstruunt bonorum factorum cæci aut oblivissimi, detrahendi tantum memores, nunquam minus amici, quam cum amicitiam ostendant, sub specie amicitiae, quemque facile invadentes, & quibus, si resurgat, exemplar bonæ virtutis *Cato*, non se tutò credat. Quidni tales fugias? aut saltem probes prius, nisi sapiant venena melle uncta, aut minore damno feras tulum solitarii, melancholici, (vei si familiaritatem vites) fastuosi, quam ut familiare & intimum pectus aperire velis, procul tamen à nota itantis.

18, Aliorum exemplo metiaris amicum, si alteri fidus erat, si non decipit, si aliorum famam recte coram tractat, prope est, ut idem tecum sit.

19, Parum Melancholici, in amicitiam deligendi, modica Melancholia propius constantiam est, effusa lætitia prope levitatem; sed plerumque falso nomine Melancholiam nuncupamus, dum potius gravitas morum vocanda, aut si licet illa, prudentibus viris, per honestas actiones pellere illam, in potestate semper est, præsertim dum adhibentur in amoenitatem convictus, amici & faceti convictu clientes, verba & sermocinationes, in materia gravi, seu circa privata, convivæ, musica, latrunculorum & chartarum lusus, histriones scenici, deambulatio nemorum, hortorum, aut vectatio, balnea, navigatio, venatio, equitatio, hastiludia, jaculationes arcuum, scloporum, tormentorum ad metam collinatio, res æconomica, architecturæ palatiorum & fortalitiarum, tum modicus secessus, *causa pietatis*, vel prætextu expediendorum negotiorum publicorum, in quam rem serviunt domo-

rum abdita triclinia, recessus, demum lectio librorum, præsertim vero Historiæ, si ad Geographicas tabulas reducat, tum Geometria practica, distrahunt otiosum tempus, nec leviter recreant animum. Insuper (idque maximum) temporis iusta divisio, in singula negotia, tam seria, quam quæ ad amoenitatem convictus, fallunt diem, & Melancholiam pellunt.

20. Qui necessitate ad amicitiam tuam compulsi, aut à te commoda sperant, illi haud durabiles in amicitia, vide ergo, ut sponte amici fiant, non ab alio respectu, sed tamen *occasio* nobis sæpe parat amicos.

21. Pares tibi in moribus quæres amicos, si sapias. Ex dissimilitudine morum non solum disjungitur amicitia, sed nova paratur offensa; Quid cum amico convenias? Situ melancholicus, ille hilaris, tu domesticus vel solitarius, aut affectata gravitate stoicus, ille liberalior, publicam lucem amans, tu de libris, ille de equo, arcu, bello loquens, dum veretur quisque, ne multa ingrata, tristitia minusque popularia, aut necesse ferenda in te, aut immitanda sint, igitur penitus (& sine complacentia) naturam revolve prius, ve-

re de-

è definit amicitiam illè, ut sit mutua ac benevola, animorum sibi similem, in bono consensio. Raros exinde videas in orbe veros amicos, licet multos habeant ad convictum Sodales.

22. Si in familiaritatem incurrant homines audaculi, verbo & joco impetuosì, ac prope importunitatem, fere eandem faciem induc, jocum joco solve, media tamen cum gravitate, & acceptam acerbìtatem dissimula, vitaturus posthæc congressum (verum procul à nota vitantis) nulla enim re magis levitatem incurres, quam à talium familiaritate sociorum.

23. Si in Magistratu tibi posito, morosi aut importuni allocutores occurrant, querulando, petendo, multa garriendo, utique non acerbè, loquentes excipies, sed modèstè (morositatem eluendo) respondebis, rem esse tanti momenti, quæ in aliud tempus differatur, commodius audienda, nostri partem interim, cæteris quoque audiendis debeti. Absit vero, ut aliquem effusis sollicitationibus trahas, vel ludifices, modèste potius, comiterque exculabis, non iacturus, quam ut mentiaris, eo plus odii & levitatis

postea paraturus, quò magis placere videri
luisi, inanium pollicitator, unde si me qu
impotentiam tuam prodas, dum præstare
stare promissa non poteris.

24. Graviore læpe succrescunt officia
sæ, post reconciliationem, si dissimul
lanter reconciliaberis, præstat quandoque
amicitiam in tempus differre, ut interim
omnis materia offensarum, amoveatur.

25. Importuna excusatio, est accusatio
sui, vel alterius opportunissima.

26. Intimo amicorum, immo nequ
uxori, secreta Republicæ revelanda.

27. Sint tibi certi dies, quibus cum do
mesticis clientibus liberius colloquaris,
nec asperneris quandoque hilariorē (me
dia cum gravitate) convictum, nam illa tri
stis sui fieri, perpetuaque observantia, alien
nat per modica domesticorum affectus, ut
levius quandoque ducant, non munerari,
quam negligentius præteriri, præsertim il
li generosioris mentis, quos tenacius per
humanitatem habeas, quam profusa libe
ralitate (in cætera superbus) pares. Non
clientum modo, verum sanguine juncto
rum, bonos erga te parabis affectus, &
ante quadam humanitatis retinebis, me
dus

vidius tamen inter elatam gravitatem, interque (ad oblonii raritatem) familiaritatem effusam, nam secus si oderint, acerrima sunt proximorum odia, maximeque *inimici hominis, domestici ejus* (Matth. Cap. V.)

28. Mordaces alicujus (vel populi) sermones, non magna vehementia, sed ingemose refutare, vel potius per jocum, aut tacendo, eludere debes.

29. Commissurus aliquid tractandum alicui, causam non refer, verum serio injunge, & polce operam; vel si refers rationem, non tuum privatum commodum sapiat, sed publicum, ac proinde exsequentis, quo libentius commissum exsequatur.

30. In gerendis negotiis, utilior est opera eorum, qui ad tuam opem & liberalitatem respiciunt, quam qui beneficiis jam à te onerati, ideo quodcunque aggredieris opus, & socios perficiendæ rei quæris, fac eos aliquid utilitatis exinde sperare.

31. Non semper secretus sis, sed aliquando popularis, parandis amicis, sine quibus nihil præstatur. Non habeas vero amicos, qui non quæris, quærentur, non quærunt. Immo quærunt popularem.

32. Mordebis neminem ore, calamo, vultu, accusabis neminem, sed potius modice laudabis quemque pro merito virtutis, non velut ille (apud Tacit.) *Optimum quemque iurgio laceffens, & respondendi reticens, ut pavida ingenia solent.*

33. Ea occulta vis linguæ & verbis inest, ut seu amando, seu offendendo plus in animis hominum possit verba, quam facta, re ipsa experire, ideoque gravius maledictis, quam malefactis exacerbamur, difficilius contumeliam perferimus, quam damnum, malefacta dolorem, maledicta contemptum nostri ingerunt, qui altius ferit, quam dolor, nam in animum intimum pugnat, & in mentem, ille in corpus tantum, aut quod est circa. Tum e converso, gratiora sunt generosis pectoribus benedicta, quam bene data, ut fere inter omnes actiones (si amicos parare cupis) in verba prius, quam in facta (& linguæ magis, quam manuum operationes, nam lingua altius quam gladius ferit) intentus esse debeas, seu quid acerbi, seu quid grati, auribus & animis hominum efferas, quæ est honestas

honestā ad capiendos hominum animos fallacia; recte ait quidam: Lingua modica pars corporis, navium gubernaculo similis, in cuius parvulo motu, totius navigii regimen, immo salus & interitus vertitur. Minore utique impensa eveniet, multa benedixisse, quam multa dedisse; Verum si utrumque recte adhibeas, pluribus felix eris amicis. Adde, *acerbe facta vim inferunt, atque ideo terrent simul offendendo*, ut necesse metum cuiusdam venerationis, seu respectum sui incutiant, acerbē dicta, dum inermiter exacerbant verius, quam offendunt, odium non terrorem movent, ac proinde inermis iræ contemptum, tum indignationem apud audientem pariunt, cum audacia maiore in ultionem. Sic Germanos olim terrebant Romanorum arma, & officii admonebant simul, postquam vero sub *Quintilio Varo*, ab armis, ad inermem verborum conflictum, & litigiosa ventum iurgia, quasi ad reliquam injuriam id summum adjiceretur, implacabiles ideo facti, nec æstimatis amplius legionibus Romanis, eas opprēssere. Ait Florus (lib. IV.) *Germani postquam tristes togas, & saeviora*

*favio*ra armis jura viderunt, duce Arm
 nio, arma corripunt, &c. Unius causa
 Patroni os sutum, recisa prius lingua, quam
 in manu tenens Barbarus. Tandem (inquit)
 vipera, sibilare desine. Ferdinando Arrago
 nie Regi Neapolitano, secus, non majus ar
 gumentum fuit Neapolim recuperandi,
 quam cum accedente ad urbem victore,
 Carolo VIII. Galliae Rege, publicè vale
 dicturus Neapolitanis (Gallorum partes
 aperte secutis) suavissima eos Oratione al
 locutus, ut ejus sermonis, ob idque æquior
 ris animi memoria, postea desiderium in
 Neapolitanis excitaretur, Ferdinandi revo
 candi, Gallo relicto, à cujus Præfectis, in
 humanius tractabantur (*Franciscus Guicci
 ardinus Histor lib. 1.*) Sic præstat, etiam erga
 male affectos (quos punire aut cohibere
 non possis) bona verba dare, penes mos
 derationem animi, quam pro impetu aspe
 rius tractatos, in majus exacerbare, nullo
 in rem tuam commodo. Præterea in ser
 monibus. Non semper (ut Didaci Save
 dræ ad plenam loci doctrinam per diversa
 casuum, monitum includam) *formulis*
alloquorum ordinariis & generalibus re
sponsis utendum, hæc enim cum dantur omni
bus

bus, satisfaciunt nemini, nec parum affligit mœrentem animum, si responderi sibi videat, quod norat jam ante, quod ve prius etiam, quam proferretur, ad supplicis aures pervenerat. Nec semper audiat Princeps, roget interdum, nam qui non sciscitatur, de re plene cognoscere non potest. Inquirendum igitur, ut statim causa penitus perspicatur. Juste succensitum olim Vitellio, qui brevi auditu, quamvis magna transibat, impar curis gravioribus.

34. Non minus prudentis est viri, scire quod dicat, quam quid taceat, sæpe (improptune prolato verbo) multa bene incepta, in adversum ivere, præsertim si efferratur, quod suam partem ab aliqua conjectura prodere, adversam vero præcavere, aut temeritatem provocare possit, recte *Æmilius Probus*. Opportune tacere, non minoris est prudentia, quam diserte loqui. Eorum præsertim, qui alto honoris gradu subsistunt, sunt *Allata verba*, amant facile in vulgus deferri, ut præstet, opportuna quandoque tacere, quam obliquis *Cortesaneorum* interpretationes expectari.

35. Titulos inusitados sperne, oblatore
modice excusa, nam sunt prope invidiam.

36. Indicaturus lites, nihil profer præ-
ter decretum, ne affectus pro altera parte
colligi possit, quod erit extra invidiam.
Exiit personam iudicis, quisquis amici in-
duit.

37. Si aliquid detrahunt tibi homines,
erige potius animum, sciens, æmulam
magnorum esse invidiam, *melio-rem esse uti-*
que acerbam invidiam omni amica commu-
seratione, sed vide, ut intra metas virtutis
hæc habeas.

38. Contemne linguarum calamorum
que vulnera, & vinces, nullum illa lædunt,
nisi volentem, verum is contemptus ex
animi generositate & conscientia propriæ
virtutis, non ab ignavia proveniat, velut de
Nerone Suetonius. *Nihil eum patiēti-
us quam maledicta & convicia hominum tu-*
lisse, vel contemptu omnis infamiae, vel ne
fatendo dolorem, irritaret in pejus ingenia.
Sic fere incorrigibiles dum sumus, obje-
cta flagitia, non pudoris, sed joci loco
habemus, unicum nonnullorum studium
mala agere, dein factum excusare. *Impius*
sum in profunum venerit, contemnit. La-

latentur cum male fecerint, & exaltant in
rebus pessimis (Proverb.)

39. Cedendum aliquando furori po-
puli, quam obtinendum, tacendo mul-
ta diluuntur.

40. Vide, ne alium statum quam popu-
lus tenet & amat, imitari videre, ideoque
commodis populi studere te monstra, ju-
vando loquentes in adversis compatiendo.

41. Et tiam aliquando infra genus tuum
te abjice, nec mentem populi tuge & con-
vicium de Augusto Tacitus. *Populare crea-
didit misceri voluptatibus vulgi.*

42. Liberalem te præbe, rebus non potes;
nemo verbis pauper est; nemo tristis à te
recedat, nulli tristem faciem, & rugosam
frontem monstra, etiam ex justo negatur.

43. Avaritia & parcitas, egregie factis.
(ac proinde bonæ famæ) obstant, non ami-
citas Civium pares, non Clientes habeas,
non servitium publicum, pace aut bello
probe tractes, quin aliquid erogare necesse
habeas, quod parce erogantibus, quo gra-
vius fit, eo remotius à bona fama
absunt, immo re ipsa malum habent.
ferè eo collimat dictum: *Qui parce semi-
nat, parce & metet, Liberalitatis igitur in-
convia*

convictu & *Munificentia* (erga clientes tum amicos) nomen, modo tamen extra prodigalitatis naturam, egregius quisque vir sibi paret, honeste erogando, in argumentum obtinendi amoris primum, deinde habendæ authoritatis inter Cives. Sed liberalitatem dum exerceamus, ex rivo hauriamus oportet, non ut fontem ipsum exsicceamus: Qui per ramos carpunt arborem & fructum, sequenti æstate, renatos iterum colligunt, qui secus ad radicem securim admovent, ipsam, fructumque nusquam rediturum perdunt, sic erogationes honestæ, proportionatæ, planeque inexhaustæ sint, quæ ex proventu, non quæ ex alienatione fundorum, tum originalis boni *sola perdendi cura*) apparantur, nam alias cito desinant. Is igitur impensis diu sufficit; qui *ex ramo* (dicere si licet) *non ex trunco vivere studet*. Quæri exinde potest? quare fit, ut avari parentis successores, plerumque prodigales fiant? uti fuit Caligula post Tiberium, Antonius Caracalla post Severum Imperatorem, & alii passim; ratio in promptu. Dum paratam inveniunt gazam & opulentiam (ex aliena opera) per totum habent, ingenerari necesse

neceſſe ex dudum præparato, nullam ſui & ſuorum in præſens curam (nam quæ non peperit ſibi quiſque minus amat, cum proprius labor magis penſatur; alienus uti gratuitus, levis habetur) ſed potius ex remiſſione curarum corruptelam, ut ſit primum malus uſus gazæ parentum, dein luxuria, tum inſolentia, exinde aliorum contemptus, poſtmodum veniat (modo ſine vulnere) egeſtas.

44. Audaciſſimum quemque, plebe, beneſiciis vince tibiſque obſtringe, dum ſenſe-
ſe- is, quibus capiatur, virtuoſos tamen & modeſtos, in amicitia interiori præpones, hi dum pro virtute agunt, rectum ſemper conſtanter, & ſincere faciunt, illi ſæpius inſoleſcunt, & modeſtiam in amicitia faciſ-
ſunt, nec debere ſe, ſed debere ſibi totum vo-
lunt, devincies tamen tibi illos, non ut pro-
ſint, ſed ne noceant, immo prodeſſe poterunt pro tempore, ſi recte utaris. Argute in rem Vellejus (Lib. II. Hiſt.) *Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Caſſium, in altero major vis, in altero virtus.*

45. Ab aſperioribus verbis cave, ve-
rum mollioribus utere, etiam non lau-
daturus, etiam reprehenſurus.

46. Negatio mollibus vestita verbis, gratior est tristi morosaque largitione.

47. Potius odia lenitate (humanitate admista) vicuntur, quam mutui odii pertinacia.

48. Iterata beneficia fortius stringunt, velut repetita viacula fortius innectunt, ideo frequentia potius, quam magna confer, quo diutius dando sufficias, nam vere homines, beneficiis passim utuntur, ceu floribus, tam diu gratis, quam diu recentibus, marcescit eorum memoria, nisi saepius dando renoverur. Saepè vero dare non sufficies, si magna simul dederis. Deinde id, ut oportet, cariorem esse cuique modicam recompensam, pro virtute & merito, magisque deberi gratiam exinde datori, quam quodvis magnum donum, in obvios petitores effusum, hoc enim accipiendi modo, non ad virtutem nostram, sed ad fortunam, liberalitatemq; conferentis, honos refertur, illi priori, utrumque simul penitatur, & munus, & quod majus est munere, virtutis nostræ æstimatio, cuius esse quisque sibi conscius, & ab aliis pensari quam maximum cupit, vel secus improbari, graviter indolet. Immo illo priori modo.

modo, est sæpius inconsiderata largitio, ne dicam effusa, prodigendi facilitas, mollis animi partus, hoc vero posteriore, dantis prudentia, vera liberalitas, & meritorum illecebra vocatur.

49. Haud firmam amicitiam aut diuturnam parari crede, quam dando retines, ni adhibeas, cum reverentia tui authoritatem. Vere ait ille. *Qui magnitudine numerum, non morum constantia amicos sibi parat, meretur magis, quam habet.* Cum enim satis acceperint, quantum opus habent, aut benefaciendo deficiat exhaustus, vel saltem nisi avaræ expectationi, magnitudine dandi sufficias, respicient te, nec amplius curabunt. Fundamentum ergo parandæ & retinendæ amicitiae penes virtutem & authoritatem morum (cum reverentia tui) penes beneficia vero, & comitatem habebis ve ut pro condimento tenacius retinendæ. Peccavit in eo Julius Cæsar, cū omnia petentibus amicis ex facili concederet, quæ aliquando prudenter recusari poterant, unde plures amici cum confecerunt, quam inimici, quorum non expleverat spes inflatibiles, tanta enim nonnullorum amicorum importunitas, ut

ut quamvis multum acceperint, injuriæ tamen loco habeant, plus accipere potuisse, dum facilitate obtinendi, assuescunt esse petaces. Idem in Galba reprehendit Tacitus (*Hist. l.*) *Habes in magna fortuna amicorum cupiditates, ipsa Galba facilitas intendebat, ut apud infirmum & credulum, minore metu, & maiore premio peccaretur.* Ignis, ambitio, non avaritia, nunquam dicunt satis, plus apposueris? plus semper inflammantur. Cave ideo assuefacias amicos importunis petitionibus, obvia facilitate concedendi, potius nonnunquam petentibus humaniter recusa, non quod præstare nolis, sed in aliam occasionem differendo, ut dissuescant importunitati, assuescant repulsa tuborem petitionis habituri, nec aliter istos Petaces vitabis, vel potius *instar generosorum eorum, amicos alendos non saginandos studebis, obesi non tam expendi, verum legnes, ad tuum libitum ferendo labori.*

§ 6. Inde enascitur prudens monitum, ne amicos, tum domesticos clientes, quorum opera indiges, spe premii in factum provoces, aut facere aliquid assuefacias, potius negotium propone, & operam amici require,

require, ut pro necessitate officii factum aggrediantur, exsoluturi de sua virtute expectationem. Si vero aliquid daturus es, non in recompensam offer, sed ex beneplacito, adiecta post præstitum opus mora, quod enim in recompensam datum est, non obligat in futurum accipientem, sed solvit debito recompensæ dantem.

51. Non tantum de amicis & clientibus dictum esto, sed de stipendiariis militibus, ne prudens Dux assuesfaciat milites recompensæ, potius officia militaris virtutis & obsequii requirat, pœnam propositurus non facturis, quam præmium alacribus, quod offerendum tamen, sed ex insperato.

52. Qui rem bene habere vult, rei perficiendæ sit diligens curator, potius in negotio, quam post negotiũ, malefacti operis severus exactor, cum tamẽ res malefacta manet nec revocari potest, prodest quidem correctio impofterum, sed in præsens damnum habetur. Eo prope collimat Tacitus dum ait: *Præstat officiis (seu negotiis) non peccatures præficere, quam punire cum mala fecerint.* Prout certe rem non aliter probe assequaris, quam si apte negotiis præficias non, qui superiores, neve qui sunt inferiores,

res, sed qui officio proportionati, & velut
 è conditio pares. Illi primi, officium
 commissum, infra capacitatem dignita-
 temque sui habebunt, illudque negligent,
 nec offerenti gratiam debebunt, sed potius
 offenduntur, iudicio parvi muneris, velut
 contemptos se ægre ferentes, secus item
 inferiores, dum non sufficient muneri, rem
 agendam pessundabunt, ut iudicii arguâris,
 qui imparibus agenda contulisti, volens
 tui ipsius deceptor, velut si Myoparoni pi-
 scatorio, classis navarchum præficias, aut
 obvio remigi, prægrandem quadriremem
 curandam si committas, hic per inertiam
 regendi, eam perdet, ille muneris vilita-
 tem contemnet infra dignitatem habitur-
 us. Vel perinde supervacaneum fiat, ac
 si magno pedi, parvum calceum induere
 contendas, vel secus toga virili, vestire in-
 fantem (onerandum potius, quam ut or-
 netur) velis, in hoc turpi excessu, in eo
 peccaturus defectu. Oportet igitur, se-
 cundum genium cuiusque (prout in artem
 agendi hanc aut illam natura inclinât) mu-
 nera cuique committantur, non vero è
 contrario, Togata, viris bellicis, Provin-
 cialia, maritimis; ludicra, seriis & gravibus;
 iuri

juridicatum forensia, ruralibus; amœna, tristibus: turbulenta pacatis; laboriosa delicatulis; regenda, obedire nisi & subesse aliis commode scientibus, intricata, non expeditis & hæsitantibus: Religiosa, politicis. Denique (repetito dico) parva ingeniis magnis, magna, parvis. Satis prudens in eo Tiberius, de quo Tacitus (VI. Annal.) *Poppæus Sabinus à Tiberio maximis provinciis impositus, nullam ob eximiam artem, sed quod par negotiis, neque supra erat.*

53. Quæ ratio non potest, sæpe tempus sanat, noli anxius esse, *verum tempus in consilium voca*, nonnulla difficiliora tempori, aut potius DEO, sananda permittitur. Sic ille apud Historicum: *Consilium cui impar erat, fato permisit.* Non tamen ita desperabiundus. *Sæpe meliori fortuna, locum fecit adversa.*

54. Non qui res, sed magis qui tempora disponere scit, vel utrumque, rem habet, recte autem disponit, qui bene dividit. Ego *tempus, contra duos Caroli V. Cæsaris victum.* Solus scit agere, qui tempore non nescit uti.

55. Cave morosos, qui momenta rerum trahunt

trahunt in offensam sui, non aliud lucri ex
taliū convictu reportabis, nisi cum indig-
natione acerbitate, dum sunt similes
stomacho nauseabundo, qui etiam suavis-
sime accipit & fastidit.

56. Minores virtutes affectum vulgi
mouent ad amorem, excelsa virtus, nisi
magnorum movet intellectum, ad pensan-
dum & æstimationem, hæc erga superiores
necessario usurpanda, sed cum minoribus
nisi minorum virtutum usus, cum enim il-
li altas capere non possint, stupent verius
eas, quam amant. Prout igitur cum ma-
gnis, aut minoribus res tibi, sic virtutem
(utique omnium haud neglector) hanc aut
illam, studiosius adhibebis, si sapias. (*Vide*
Notationes meas Politicas puncto XII:)

57.^a Semper cautus sis, & haud fide.

58. Cave inimicos laudantes, Nam qui
ine autius decipiant, palam laudant. Immo
cavebis amicos, placere nimium volentes
& susurrone.

59. Tuum secretum sit clausum, &
nisi uni alicui, aut tibi soli, apertum; Se-
cavendum, ne silente lingua vultus, oculi
ac cæteri gestus loquantur, ut quod maxi-
me celatum vis, in lucem protrahatur.

60. Dicto vulgari: *Male bene positum, ne moveas, ne fiat pejus.*

61. Affectus, inimicus bonæ rationi, qui cum non regit, regitur, neque te Ira, neque minus Amor ducat, sed mediocritate laborandum, nisi velis errare. Qui minus affectu habet, plus ex ratione.

62 Qui amat nimis quietem & secessum qui brevis loquentia gaudet, adusque Affabilitatis Comitatusque defectum, qui Stoicum & grave supercilium gerit, morosus dictorum factorumque in alios censor, qui parce erogare cupit (salva tamen gravitate & virtute) dissimulare multa; paucos amicos sibi parat, nec multum in populo potest; impossibile est, cum nemini te amicum dederis, dari tibi aliquem velle, aut si vis habere, necesse remittendum aliquid ex rigore, quod virtuti non contrariabitur, sed eam adornabit, sæpe virtutis legem falso putamus, cum potius vendi morositas est.

63. Cauti aut nimis quieti, dum esse nonnulli volunt, otiosi fiunt, cum aggrediendo, terrentur difficilibus, vel cum non ex voto, res alias cadant, vel cum sibi (quæ recte fecisse conscii sunt) à malevolis

succenſeri, indigne ferunt, vel dum agendo nimis ſcrupuloſi nec plane reſoluti, & leves offeſas metuunt, quod mollis & ſignavi verius, quam quietem appetentis animi ſignum eſt. Fateor, nihil agentium facta non improbari, non errant, dum nihil agunt otioſi, velut apud Tacitum Horatius Flaccus. *Non compescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus, sed parvidus, segnis, odiosus & socordia innocens; & Galba magis extra vitia, quam cum virtutibus, in quo cum segnitia eſſet, sapientia vocabatur.* Tales non habent inimicos, ſed nec amicos quoque, dum negliguntur, errare vero, dum nobis ſuccenſeri, aut offendi, uti hoc alienæ malignitatis, non autem noſtri vitii, ſic illud, proſus humanum eſt, cum non qui minime errat, ſed qui prompte erratum corrigit, & à caſu intra virtutē aſſurgit, prudens eſt: Hominis actio, (dum hominis eſt) aliena proſus ab errore eſſe non poteſt, Divina niſi errore vacuas, tamē à malitioſi, male intelliguntur, modo illud in homine laudatur, dum non confundi, ſed prompte recolligere, intra magnanimitatem ſui, potenti

animus

animus. Falluntur ideo, qui ab usu & tractatu rerum levibus terrentur, ut re se succensuerit illis Justus Lipsius (Epist. 39 Cent. 2.) *Contemni à te humana gaudeo, quæ me quidem authore, pedibus etiam trahæ, sed ita ut contemptus ista ab alto quodam animo sit, non quo ipse se contemnat. Hoc modestiam aut sapientiam censes, jacere? nihil agere? ad nullum vitæ genus collimare? ignavia est, magnorum etiam sæpe ingeniorum pestis.* Subit enim (ut ille inquit) inertiae ipsius quædam dulcedo, & invisa primo desidia, postremo amatur.

64. *Pro ultimo.* In gratiam cujusque prudentis & virtuosi Civis, adjiciendum putavi, ut si ad recta præcepta vitam moresque componat, & in altum agendarum rerum pro virtute contendat, fore ut incurrat in malignantium linguarum cenluras, invidorum odia experturus; quæ plerumque virtutem exercere amant. Ne igitur acerbitate vir prudens confundatur, sed potius in partem melioris fortunæ trahat, certum argumentum magnitudinis habiturus, invideri sibi, quam ut invidet, modo rectæ virtutis conscius sit; Continua oblectatione compositum, non posse

magnorum Catalogo inferri, nisi qui prius asperam invidiæ viam decurrat, aut dum eam calcaverit, tum vere fortunæ altioris gradus, substrui sibi ab occulto facto speret. Non certa sermonum acerbitas invehitur in vilem colonum, quia sola ignobilitate & inertia securus, quem per omnia fors infima, semotum ab hominum fama, & tutum ab invidia facit, non invadit humilia tuguriola verum altitas petit domos, aut potius eos exercet viros, qui extra abjectorum sordes positi, in conspicuo præclaram agunt vitam, ut vere dicatur. *Æmulam magnorum esse invidiam.* Velut altius noster Tacitus, *Simil. a. erga eminentes interpretatio, nec minus periculi ex bona fama, quam ex mala.* Si penitus introspicere liceret intimum invidiosum pectus: quidpi videretur intus crudeliter laniatum, animus exesus, mens invidiæ curis decocta, ut potius cum loquuntur, aut de te sibi vindicant, potius de se ipsis graviores poenas sumant, non in te verbo, sed in se continua magnitudinis meditatione sævituri, Illum tua generositas vexat, hunc in rebus gerendis gravitas arguit. aut morum pulchre composita venustas

multas confundit, jam incipiendorum &
 agendorum prudentia, in contrarium ni-
 tendi æmulationi oblectatur. Plerumque
 vero magna fama in magnos & officiis
 degentes, quos nobilitas, opes, honos, aut ali-
 qua insignis claritudo; rumoribus objicit,
 quem ergo miserum, & infra genua sua
 abiectum (nec supra pro virtute assurgen-
 tem) videre mallent, superbum & oblique
 virtutis clamant, non quia tu vere sis, sed
 quia illi animo ægri, nequam, malitiosi,
 majoris virtutis impatientes, ut eo ipso
 inferiores se agnoscant, dum invident.
 Ad rem meam sacer scriptor, *Invidiam*;
portatilem infernum vocavit, ut quem in-
 vidum dixeris, vivum potius martyrem
 voces, & in horas morientem, nihilque pe-
 jus in poenam optes; quam rectum facias,
 quod inimicus invideat: *utinam invidi*
utique oculos haberent, ut omnium felicitate
torquerentur. Torquetur sane quisque in-
 vidus, cum alterius felicitas, sui animi Ty-
 rannus est quod alterius fortunæ, gloriæ ve
 accessit, sibi demptum putatur, aliorum di-
 vitiarum, sua paupertas, aliorum affluentia,
 sua macies, sua fames, & cum magni esse
 non possint nec cæteros malunt, in se ne

nequam, in cæteros haud boni. Ergo ne queratur de invidis vir prudens, gaudeat potius, nisi malit vocari miser, nec se altum stantem magis arbitretur, quam dum hoc malo jacet: Invidiæ similes meteororum ignibus, qui sequentem fugiunt, fugientem sequuntur, sic illæ, nisi non contemnenti nec conscio propriæ virtutis, nocent, gaudeat (inquam) magnum sibi inesse, quod invidorum oculos fodiat, mentem decoquat, animum compungat, sibi in triumphum, æmulo in confusionem. Seneca super hæc verbis usus. *Male de me loquuntur: faciunt non quod mereor, sed quod solent, male loquuntur; bene nesciunt loqui, non iudicio faciunt, verum morbo, non de me loquuntur, sed de se. Moveret si de me Marcus Cato, si Lælius, si duo Scipiones loquerentur: nunc malis displicere laudari est, non potest ullam auctoritatem habere sententia, ubi, qui damnandus est, ipse damnat. Quibusdam canibus sic innatum est, ut non profermate, sed pro consuetudine latrent, dicam ultra, male de me loquuntur, sed ipsi otiosi, alienos labores e convivio secure prospectantes, & quos publica quies aliis laborantibus molliter habet, vel quod alio*

bi dixi, sæpe tibi repetè, desiderari ad maiorem perfectionem virtutis, adversarium habere, ut æque virtus sit adversarium modeste tulisse, ac alia recte fecisse. Non igitur bonum eum judica, quemcunque aliorum dictis factisq; obloquentem audieris; videsne aquas per se sapidas & dulces, qualem terram præterfluant? puram, amaram, sulfuream, falsam, lutulentam, ejus saporem purum, aut secus amarum, sulfureum, falsum, lutulentum, & male olentum sapere; Sic judicia nonnullorum de rebus bona sunt aut mala, prout animus, unde feruntur. Habent bonæ apes, unde suum mel ab acri urtica decoquant, araneis etiam rosa sui veneni materia, non quia rosa mala, sed quia nisi venenum quærit aranea. Non igitur (quod sæpius suggero) conqueraris, non ferrum in ultionem posce, non exitium tibi obloquentibus meditere, si vir bonus es, quam ut eo stimulo in altum virtutis enitaris, plusquam satis honestissimæ & triumphalis vindictæ (si ea vindicta vocanda) dum tibi invictetur habiturus, unde quod maximum in humanis, virtute superabis invidiam, quæ non nisi bonæ virtutis

constantia superatur, vi nunquam, sed
 potius incitetur. Sed cum omnia fecerim
 non semper eandem virtus in orbe habet
 æstimationem, in aliis eadem laudatur, in
 aliquibus non item. Ergone hodie non
 sunt viri, virtute, iudicio, morum gravi-
 tate, agendique peritia Manlius, Scipio-
 nis, Fabii, cæterisque Romanorum &
 Græcorum magnis nominib⁹ pares? Sunt
 omnino, verum seculi vitium, non virtutis
 defectus, ut non videantur, cum
 in ea tempora non inciderunt, quibus
 totum virtuti concedatur sine invidia, &
 locus & æstimatio, & premia, & agendi
occafio, verum potius illa, hominum ma-
 lignitate compressa jacet, latetvè. Quid
 enim inter malitiosos possis? si corrigas,
 dum sunt mali passim, facile offendas inu-
 ros, ideoque indignantur, si agere velis
 invident, nec ideo juvant, immo studiose
 recte faciendum præpediunt, tenebras vir-
 tuti aliorum inducere amantes, ne com-
 paritione, ipsi prodantur, aut vilescant.
 Pulca ætas ingenua erat, circa rectam sim-
 plicitatem, æquum habens virtutis intue-
 tum, dum plures essent recti, quam in de-
 via vitiorum abeuntes, neque ideo super-

bia obstitit, quo minus dictum consilio-
rum meliorum sequerentur, facile exinde
se erigebat virtus in majus, cum seu age-
res, pensaretur, seu adjutoribus & instru-
mentis agendi opus haberes, præsto ad-
essent inter bonos, rectum volentes, aut
quod velis, facere scientes. Facilius erat
Scipioni, vigentis militari virtute Roma-
na, magnum Ducem pro Romanis age-
re, Annibalem vincere: Carthaginisque
deprimere fastum, & Africani nomen pro
se mereri, cum tot haberet in exercitu
scientes ordinum, ductores, bello jussorum
apta exequendo instrumenta, quam si alias
posterioribus seculis, labente disciplina,
inter rudes, cohortium administratos armis
agendum aliquid veniret. Aut *Portio Ca-*
toni, censoriam exercere erat promptum &
reducere ad normam recti omnia in urbe,
in qua nondum per omnia adoleverat fla-
gitium, & agendi licentia, quam ejus pro-
nepoti *Catoni Uticensi*, cum ejus ætate præ-
valeret licentia, & ex opibus immensis
fastus, tum insolentium turba. Nullibi igitur
minus possunt recta ingenia, quam si in-
ter eos venerint, qui scioli, presumptuosi,
& insolentes, tum rudes, tum imperii,
K 5   per 110

pertinaces. Exinde causa proxima est: In populari Republica concordiam vigere non posse, dum quisque præsumit audaculus, sciolusve nec alium sequi vult, aut primatum concedit meliori, verum sibi asserit insolenter, rem in diversa trahens, fecunditatem ingeniorum nonnulli tunc vocant, cum potius agendi insolentia invalescit. *Ad concordiam vero necesse omnino: & uni duobusque concedatur, qui ex virtute præeant rectum acturi, cæteri sine scrupulo & murmure sequantur, immo juvent confidenter uniti, nec distrahant rem abuentes in diversa, dum enim singuli præire volunt, universi confunduntur.* Sed hæc obiter. Quantum vero ad famam & æstimationem Principum virtutis: Evenit illis, verut quidam recte annotavit: *Tametsi unus aliquis Princeps, iisdem bonis artibus Rempublicam moderetur, quam alius gloriosissime eam moderatus est, æquum tamen acceptius futurus non sit, nec parem habiurus laudem, nisi subditorum utriusque quoque naturas, æque probas esse contigerit.* Addam amplius, nihil magis vulgus, quam ordinem odit, mavultque malos dominos modo sine ordine & in licentia, quam bonos

nos experiri, modo sint extra ordinem, ad
normamque legis & virtutis, tum per
omnia modestiæ ne componantur; Exin-
de secus, malis Dominis, in subditos ars
sola illecebrarum est per obliqua, ut cum
aliquorum fortunas emungant, in alios
pro insolentia sæviant, universorum libera-
tatem per diversa aggrediantur, verbo ta-
men familiares sunt, & suaviloquio labo-
rant, arte varia lenociniorum, fucum actio-
ni inducere amantes, præsertim dum pri-
vata vitia, mutuas inter se insolentias, &
scandala populo condonant, immo studio-
se connivent, in speciem licentiosæ liber-
tatis, dum cuique malum esse, & insol-
escere in alium, impune licet. Sic versuto-
rum, aut quoquo modo obliquorum ami-
citia, inescantur magis aliqui, quam eorum
qui ad virtutis legisque normam, se recte
componunt, dum illis prioribus, libertas
speciosa, & amcenitas convictus inest, hi
pro virtute & modestia, tristiores re-
gulam vivendi, & morum quandam
rigorem, inducunt, æstimantur quidem,
sed non amantur. Sic illecebræ mundi, quæ
temporalia viris spiritualibus vocantur, plu-
res sectatores habent: quia lætiora ut aspe-
ctu,

ctu, & ab exteriori sensu pensantur, licet exitu posthæc tristitia, quā solidior virtus cuius pretium & æstimatio, altiori menti subjacet. Ex eodem fonte (ad propositum ut redeam) *boni domini, apud malos pejor audiunt, & nisi amissos vulgus agnoscit, seroque dolet, aut secus, mali æstimantur, dum illis populi sunt assuefacti, moribus, epulis, venatu, facilitate, luxuria, tum exercitiis conformes; vel ut Neronis vicia, haud minus adamaverat populus, quam virtutes aliorum veneraretur, & in Vitellio (idem observavit Tacitus) studia populi tum exercitiis, raro cuiquam bonis artibus quaesita perinde assuere, quam huic per ignaviam. Quid mirum igitur? si ne Divina quidem vulgus probat, moyses populū ex Ægypti servituteeductū cum ordinatissime mollissimeque habet, mannæis de coelo panibus, delicata coturnice dum pascit, periculis insuper, in manu Dei potenti, dum promptissime adest. Portans populum in sinu, sicut portare solet, nutrix infantulum; Murmuravis populus contra Moysen, dicens: Cur fecisti nos exire de Ægypto, utinam mortui essemus in terra Ægypti, in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones & cepa, & allia. Causam*

rei scire placet? en cape; Moyses ad virtutis legem animos populi componebat, in Ægypto in corpora sæviebatur, hominum vero proterviæ, tristiores esse modestiam virtutis & *correctivam* legem, dum intimum animum petit, quam corporis exteriorem servitutem, Ægyptus crassa carnum epula, & ignobiles delicias servilibus ingeniis obtrudebat, Moyses altiore escam suppeditabat, & asseribat (sed non sine regula) libertatem, quorum nisi ingenui altiorisque mentis homines, sunt capaces, ingeniis absurdis & non intelligentibus, nili quæ sensu exteriori pensantur, placent, præsentia minora dum intuentur (infascinati) futura majora negligunt, simulque obtrestant superioribus. Tamen universim, (ut verum fatear,) invidiæ, sermones vulgi, & acerbior censura, in principes viros, aut quoque modo æstimatos, (præsertim qui admoneri per singulos nequeunt, tum in quos nulla potestas est) non obsit, sed necessaria ut plurimum est idque communis boni causa, si enim immerito afficitur, prodest tamen, ne

oni

unt

sunt, immo ad altiora calcar habent, velut præmoniti, dum intrò se (num verum sit?) introspiciunt, & simul humanorum admonentur, si vera est, in melius corrigit, vel saltém ne peiores evadamus, acerbitate aut metu majoris ignominia nos coërcet: Merito constitutus est honor in opinione aliena, ut scilicet in metu simus, cumque actiones nostræ, ab aliorum dependent judicio, omnibus satis facere studeamus: Etiam libertatis in Re publica signum est. obtrectatio, in ea enim, quam tyrannus oppressam jam tenet, neutiquam permittitur. (Didac. Sevedra Symb. XV.)

65. Ultimum monitorum illud esse debuerat, sed manum amovenienti te tabula, en occurrit dictum, ore ab Ethnico, vere Catholico-politicum, tibi, alteri mihi que matuere sciendum. Qui notus nuncium vivit omnibus, ignotus moritur sibi. Vel quod rectius Divus scriptor. Qui vixit velut immemor DEI, moritur in fine tandem oblitus sui. Felix vivit, qui medios inter negotiosi seculi dies & fortunæ blandimenta, fortò sibi subducit horas, aut saltém extrema vitæ applicaturus

turus DEO, explicatus, sponte, ab humanorum curis, rectius illas deserturus ipse quam ut relinquatur, invitus ab illis. Minimum est quod restat vite seni decreptio (Barthol. Granmondus lib. 2. Histor. Gall.) quique Reipublica & amicis plane inutis est, annus unus & alter, quo virtutum se sperat, multum aternitati valet, momento paratur aternitas, felix aut infortunata, qualem sibi quisque procurat. Non immerito Seneca illud Senibus, humana nimis studiose disponentibus, in multos velut annos victuris. Nihil turpius est, quam senex vivere incipiens. Pulchrum immo, dum vivimus senes, sed mortui mundo, victuri tandem nobis, cum vivimus Deo.

A DEI nomine, incepti hæc monita, in eodem finivi, qui mihi rerum Alpha & Omega, tuisque actinoribus, utinam sit oportet, immo sit necesse omnibus, dum vero ad eum, nostra plene dirigentur, ut quid? (bonis) opus his aliorumque monitis aut secus, quo magis à Divinorum cogitatione & amore, (quasi ab ultimario summoq; bono) recedimus, neq; hæc, aut mille alia, satis ad cautionem, recte agendum

sufficiant in doctrinam, etenim quo magis sumus erronei circa eligendum verum bonum, plus in passiones animi incurrimus, & vario illidimur, quam ut narrari cautio possit, turbamus inquieti alios & turbamur vicissim ab illis. Scire enim, brevi compendiosam grandem, se oportet.

Commotiones seu *Passiones animi*, ori-
 ri ex *absentia* aut à *presentia boni*, sit *veri*, sit *opinatiui*, per se autem verum & perfectum bonum, non est, nisi solus DEUS; nam reliqua bona sunt ab hoc, vel propter hunc, id est, in hoc. Quæ autem extra huc, sunt tantum non solida, finita, transitoria, aut opinativa, vel falsa bona, prout cuiusque opinio ex temporali sibi statuit, & ex appetitu falso, immo, si penitius perpenderis, sunt vere, ipsa mala; Ideoque post lapsum primi parentis, & post amissam originalem gratiam, (velut possessionem Dei, id est veri, summi & ultimarii Boni) *passiones animi*, non possunt non esse in homine, dum quiescere non potest, sed per hæc, aut illa vagatur, velut in via, quærit, invenit quodammodo, nec material-

terialibus (*mentem habens immaterialem
animumque*) plene satiatur, sed irritatur
verius, dum est extra metam perfecti bo-
ni positus, adipisci vero, illud non po-
test, nisi (*pro sorte meritorum*) post
censam vitæ viam, occupet in visione
DEUM, qui uti in finitus est, solus vas-
tam & plane infinitam mentem homi-
nis, sufficientissime implet, & perfectissi-
meter terminabit; Immo, in hac vita, qui
magis DEUM ammitus meditantur, mi-
nus de illicitis animi passionibus habent,
ipsi quieti, dum falsi, opinativi, nec pro-
portionati hominis animo boni contem-
ptores, & incurii, mediatione Divini-
tatis, quasi in possessionem *veri Boni*,
mature & ante tempus incipiunt in volare:
Atque hinc est, *materia & causa omni-
um Virtutum*, studio (qui est unicus fi-
nis humanæ voluntatis & actionum)
habendi veri, summi & perfecti boni,
aut secus, circa ejus absentiam, tum in
eligendo errorem, aut malitiosam in-
constantiam in quærendo, est causa com-
motionum & passionum animi, tum ex
non domitis, *causa immo mate-
ria vitiorum.*

A P E N D I X.

ICON INGENIORUM

Genera Ingeniorum (seu Animorum) varia seu BONA, seu MALA sunt.

In genere BONORUM ponuntur:

Ingenium Frugi, Rectum & Simplex, Reale, Probum (seu Integerrimum) Equum (seu Amans Justitiæ) Apertum, (seu Candidum vel Sincerrum) Clarum, Ingenuum, Verax, Grave, Judiciosum, Solidum, Prudens, validum seu Firmum, Constans & Stabile, vel Perseverans. Tenax verbi, Infractum, Assiduum, Sedulum, Studiosum, Serium, Dæcæcatum, Matutum, Consummatum, Sobrium, Practicum (seu Pragmaticum) Vivax (seu Vegetum) Erectum, Peræquale, Excellens Penetrativum. Considerativum, In se retractum, Profundum, Discretum (seu Discernens) perspicax, seu res à longe, & ante tempus prospiciens. *Nec sciens fallere, nec falli se sinens* Cautum, Vigilans, Providum (seu Circumspectum) Sagax (vel Solers)

Expedi- (seu Promptum) Extra delatio-
 nes positum, *consultisque facta coniungens*,
 Sui compos, Recollectivum, Aptum & Ha-
 bile, Industri-um, Conceptuosum, Specula-
 tivum, Capax, Elegans, Castigatus, Effi-
 cax, Facundum, Politicum, Nobile, Dives
 & Foecundum, Versatum, Labriosum, Co-
 nabundum, Activum, Alacre, Indefessum,
 Generosum, Magnificum; seu Magnani-
 mum, Animosum, Altum (seu Altioris spi-
 ritus) Cordatum (seu virile) Interpidum,
 Aequanimum, Pacatum (vel Quietum, seu
 Mansuetum) Actione suave, Clemens,
 Commiserativum, Temperatum, Vere-
 cundum, Religiosum (aut quæ aliæ devo-
 ti animi dotes) Civile vel Urbanum; Po-
 pulare, Benevolum seu Benignum, Fidum,
 Lentum, Cunctabundum, Sedatum, Qua-
 litativum, Frugale, Tractabile, Sociabile
 Come (seu Affabile) Morigerum, Libera-
 le, Hospitale, Humanum, Amicabile,
 Amœnum, Festivum, Docile, Corrigibile,
 Concinnum, Recte compositum, seu Cul-
 tum vel Comptum, Moderatum, Sui Po-
 tens, Amans Publici, *Universale*, mediocre,
 Liberum, *Non dependens nec Obnoxium*.

Dictum pro genere bonorum ingeniorum erat satis, verum nulla festinatio, transgredi cogit mentionem Elogiorum, quibus arguto satis breviloquio *Vellejus Paerculus*, magnorum olim nominum viros, (per diversa genera virtutum & rectorum ingeniorum) passim decoravit. Vir in tantum laudandus, in quantum virtus intelligi potest. Nihil in vita sua nisi laudandum, aut fecit, aut dixit, aut sensit. Tantis adornatus virtutibus, quantas perfecta natura aut industria, & mortalis conditio recipere potest. Neque dicendus, neque si laudus sine cura. Viri, cujus operum & ingenii magnitudo, instar magnorum voluminum. Per omnia virtuti simillimus. Ita omnia simul, ita singula ex omnibus agens, tanquam expeditissimus ille tantorum negotiorum mole, huic uni negotio vacaret animus. Nunquam recte faciens, ut facere videretur, sed quia aliter facere non poterat; Natus ad omnia, quæ rectè facienda sunt. Vir severitatis latissimæ, hilaritatis, priscæ, actu otioso simillimus, Fœmina (nam & huic sexui sua quoque decora sunt) nihil mul-

bre habens, præter corpus. Cuius potentiam nemo sensit, nisi aut levatione periculi, aut accessione dignitatis. (*Vallesius Paterculius passim in Historia.*)

In genere MALORUM ponuntur.

Ingenium Obliquum, Malignum (seu Malitiosum) vel Nequam, Cholericum (seu Iracundum Igneum vel Ardens, aut secus Tepidum, Imperiosum, Officii insolens, in alios, iniques, & Abusivum, aut secus, operæ tædio, vel inercia seipsum conficiens, Acre, Violans, Trux, (seu Ferax) Flagrans (seu valde volens) Impatiens, Vehemens (seu impetuosum, Præceps, aut Concitatum) Desperatum, Præcox, Cerebrosus, Infociabile, Illiberale, Inclemens, Invidiosum, Zelotypum, pertinax seu Obstinatum, Protervum, Incredulum, Morosum (seu Absurdum, Sordidum, Subrusticum aut Insulsum (Cynicum, Dubium seu Dubitativum, Consternatum, Meticulosum (vel Pavidum) Irresolutum, Nullius in ausus capax, Futuri socors, Ægrum, Ærum-nosum, Querulum, *cui nunquam bene*, Incurium (vel Negligens, seu Neglectum transitorieque agens) Perfuntorium, Obliviosum, Impeditum (seu non Expedi-

tum & Hæsitans) Inexplicatum, Involu-
tum, Tædiosum seu Fastidiosum vel Nau-
seabundum, Inexplebile, Novicupidum,
id est, præsentium into'erans, mutationis ave-
dum, Curiosum, sibi complacens) quod la-
borat Philautia) Jactabundum, Affectuo-
sum, Passionatum, Affectatum, Tumidum
(seu Præsumptuosum, Fastuosum, Ventro-
sum aut Arrogans) Pompaticum, Impen-
diosum, vel Sumpuosum, Laudipetum,
Inane, Vanum (*quod facit tantum in so-*
ciem, aut non solita pensat) Ambitiosum,
Æmulum, seu Æmulatorium, Oilentu-
rivum, Sciolum, Fucatum, Exuberans,
verbis, gestus aspectivè magnificum, Rerum
& *solide mentis vacuum* (vel quod est tor-
tum in exterioribus & in lingua, *ad num-*
rum nisi totum faciens, aut si dicere licet,
Vano Stoicum, tum Superciliosum) Men-
dax, Susurroneum, Dicax, (*id est* Gar-
lum, Clamosum, Loquaculum, seu Van-
niloquum, & Intemperantis linguæ; vel
Sermonis insolens, & immodicū, aut ver-
bis nimium) Detrectatorium, seu Oblatra-
tivum, Impudens, Scommaticum (seu
Conviciatorium, Satyricum, Aculearum
aut Cavillosum) Succensoriū, Illusorium,
Nauga-

Nugatorium, Argurulum, Joculatorium,
 (*visu amabile, facieq; amœnum, insolerabile*
factis moribus) Sugillatorium, Procax, Ve-
 xatorium, Insimulativum, Humile, Tenuè.
 Abiectum, Pusillanime, Superstitiosum,
 Flagitiosum; Probrosium, Scandalosum,
 Impotens sui, Dissolutum, Prodigum,
 Luxoriosum, Voluptuarium, Delicatulum
 seu Deliciosum, Effœminatum, Se-
 ditiosum, Effiense, iniques & Turbi-
 dum, seu Turbulentum, Incentorium,
 Suggestivum, Vecors, Insolens, Refra-
 ctarium, Calcitrosium, Audaculum In-
 sanabile seu Incorrigibile, Perniciosum seu
 Exitiosum, Asperum, Immoderatum, Ho-
 rarium, Ambulatorium, mobile, Inconstans
 vel Instabile, Fluctuabundum, Vagabun-
 dum Leve, Credulum, Fragile, Lubricum,
 Recidivum, Latebrosium, Furtivum, Er-
 roneum, Opinativum, *Alieni rimans &*
interpretæ, sui obtegens Implicitum, Ob-
 scurum, Criticum, Vertiginosum,
 Vesanium, Fanaticum, Extenuativum,
 cui secus Exaggerativum, Exprobra-
 tivum, Mirabile, Varium, Phanaesticum,
 Ambagiosum, Chimericum, Intricatum,
 Labyriuthosum, Ambiguum (seu An-
 ceps)

ceps) Neutrale, Deceptorium aut Fallax, Infidem, Mille artifex (quod & Machiavelisticum vocant) Valatæ astutiæ, seu palliatæ malitiæ, Mentitæ frontis & formæ, Captiosum, Impium, Iniquum, (seu injustum) Avarum, Parcum (seu Tenax) Subdolum, Privatuspetum (*id est, in tantum hoc aut illud agens, vel non, cum amicitias colens, in quantum privatus respectus adest, aut se transferens, unde plus utilitatis speratur, amicitias utilitate probans.* Venale, Quæstuosum, cui id æquum, Honestum, id ex publica libertate nihilq, turpe quod fructuosum (Rapax, seu Alieni cupidum, Effrons, Prævaricatorium, Falsarium, Hypocriticum, Simulativum, Sycophanticum, Infame, Perfidum, Versatile, Injuriosum, Grave, Dolosum, Infidiosum, Subastutum, versutum (seu Vatum) Quodvis struendi & destruendi areis ex, xemerarium, Furiosum, Sævum, Efferum seu Tyrannicum, Vindicativum, Sanguinarium, Inexorabile, Contentiosum (vel Discors & Dissidiosum) Rixosum, Adversum, Criminatorium, Suspicious, Diffidens, Rimatorium, Indaginosum, Substultum seu Fatuum, Intrusum, Adula-

Adulatorium, Assentatorium, Importunum, Petax, Servile, Nimis placens (vulgo *Placentinum*) Effusum, Immodicum, seu per omnia nimium, Fatigabile, Tardum (seu Pigrum, Desidiosum vel Socors, & Operas fugiens) Procrastinativum, negotio pendulum, Ignavum, Languidum, Effœctum (seu Expletum, Exhaustum vel Enerve) Fractum, Otiosum, Molle (seu Infirimum) Respectivum, Hebes, Iners (seu Imperitum vel Rude) frivolum, Ineptum, Vulgare, *Impar nec Proportionatum sua fortis, vel negotio* (aut secus) *supra fortem vel negotium.* Debile, Stupidum seu Solidum, Obtusum, Incapax, Non intelligens, Confusum, Durum, Inhumanum, Tetricum, Distractum, Mistum, suspectum, Omnium forarum, Nullius aut inferioris iudicii, Unico verbo non satis exprimendum.

Dein generis **INDIFFERENTIS** sunt.

Ingeniosum, Officiosum seu Obsequiosum, Largum, Insinuativum, Acutum (seu Subtile) atgutum, Discursivum, Lepidum, Facetum, Joviale, Familiare, Affectatæ simplicitatis, Ille cebris potens, Seria jocis miscens, Demerendis hominibus genitum,

Lau.

Lautum, Facile (aut secus) Difficile, Do-
 mesticum, Solitarium (aut Segrex,) vel Se-
 cessu gaudens) Melancholicum, Morum
 & vitæ contractioris) Triste, Austerum,
 Omnibus Amicum, Nemini familiare, Re-
 conditum, Secretum, Arcanofum, Circu-
 titivum (id est, quod directè cavet aut vere-
 tur) Apprehensivum, Meditabundum, Dis-
 simulativum, Coacti moris (ist est, quod non
 ad Naturalem libertatem Venustatemque,
 sed velut coactos actus habet, nec ab intima
 virtute, sed ab affectato artificio) Moræ im-
 patiens, Properū seu Festinans, Fervidum,
 Sollicitum, Sedentarium, Privatum, Ta-
 citurnum, Arcani capax, Scrupulosum, Ze-
 losum, Rigidum, Indignabundum, Seve-
 rum, Centorium, Negotiosum, Authori-
 tativum, Prisci moris, Immobile, Stoicum,
 Sequax, Flexibile, Scholasticum (quod ma-
 gis Scholam & curiositates rationum, quam
 praxim sapit) sibi Fidens, Securus, Audax,
 cui nihil arduum, nihil supra spem, in obstan-
 tia ruens, Luctabundū satagens, Vastum,
 Extremum (id est, per intervalla in summo
 gradu boni aut mali, repentè sibi contra-
 rium) sed hæc in indifferenti ponenda
 prom

prout in bonam aut malam partem agunt.

Alia igitur *Ingenia*, ex bono genere magis aut minus participant & sunt bona aut meliora,

Alia merè ex genere malo, & sūt pessima.

Alia ex utroque simul; Prout vero minus ex malo, plus ex bono trahunt, (tristitiam privilegio fragilitatis humanæ, nemini ferè per omnia bonum esse licet) utrumque temperantur. Aut magis aut minus mala sunt.

Demum: Alia *Ingenia* hominum, Dura quodvis genus vitii eruditè exercent, ex quavis planè virtute trahunt partem, mistam, simul virtutis, astutiæ (& actionis unico verè non satis exprimenda) peritissimi artifices. Quo sub pallio, facile rebus imponunt, sunt verò omnium ingeniorum publicis privatisvè negotiis versandis astutissima, simulque vivendo familiarissima, non enim simplici stylo agendi rem transmittunt, sed agunt totum ex arte, & cum condimento, obvia & ultrò lacessens (iocisq; respersa) inest comitas, solutior (ad familiaritatem) convictus; querulantibus & afflictis (notis atque ignotis)

Promo.

prompta condolentia, effusa promissa, res vero, ipsaque largitio, admodum pauca, sed nisi pro tempore amena, & prius ante ostentata, ideoque expectatio ne grata. Offensarum deinde aperta dissimulatio, aut joco eludens argutia, cum tamen sensim immineat, velut per incuriam vindicta, cò magis intimum amicum feriens, quo subtilius & ex occulto meditata, ut fere talia ingenia, *Univerſalia* vocaverim, nisi sint in materia obliquorum. Nihil illis tentando magnum aut difficile, (sed pari ausi, sæpius vero neglectim, vel ut somnum & inertiam simulantes, *immo specie jocantium magis, quam serio*) aggrediuntur, velut subiugatam materiam versant, membratim excutiunt, per digitos transmittunt, principium, medium, finem, apte concordant & exsequuntur, aut secus pro arbitrio negligunt, explicant se familiariter, nec hærent, nec adversis confundunt. Cum vero obtrudunt falsas imagines virtutum, & inescant specie boni, vitia liberius exercent, decipulis (Sirenarum adinstar) sine sensu plerisque involventes, ut non prius capi se sentiant, quam dum sunt,

nec regressus amplius datur, ut rectè habeantur Ægyptiorum latronum more (apud Senecam) quos *Philistas* vocabant, qui in amicitia spe iem, in hoc complectebantur, ob vios, ut jugularent, vel denique alias, sunt, velut de quodam ait Tacitus: Cui quamvis infami inerat industria: nec virtutibus, ut boni, sed quomodo pessimus quisque vitis agendo volebat. Talia ingenia rarius tulit orbis, utique verum fatear, ætate mea, quæ vidi (inter) quæ novi, vix duo aspexi.

Nec illud pensandis pro recta virtute ingenuis omittendum.

Per Excessum aut Defectum boni, falsam speciem nobis imponi virtutis, idque pro defectu iudicii; cum non probe agnoscere scimus, ex eoque fallimur, sæpe virtutem dictitantes, cum in est facto vitium, undè injuria fiat rectis, dum pravis ex falso, nomen virtutis, & laus adstruitur. Alibi sparsim; hic accumulatissime ponimus cautionem.

Pœna igitur & debita Castigatio, (sive Iustitia Correctiva & Pœnalis) sæpe degenerat (per Excessum ex Abusu) in Severitatem nimiam, aut Severitatem vel Cru-

delita-

delitatem, gravitatem, importunitatem
 que rigoris, immo in vindictam vel ultio-
 nem, aut exptæcipitantia in preflorant
 innocentie *iustitia restitutiva* aut *Communi-
 tativa*, in gravamen indebitum, emun-
 ctionem fortunarum, circumventionem,
 extorsionem, & injuriam. *Amor æquitatis*,
 aut *ius*, *Patrocinii*, *tum Protectio*, vel
 aliàs *Innocentie sue*, *tum aliorum*, aut *inju-
 ria* vel *damni* (immo quandoque legum, pu-
 blicæque *boni*) *defensio* aut *zelus*, per exce-
 sum degenerat, in *Prævaricationem* (scilicet
 irritationem) causæ, ac ipsius legis, tum
 justitiæ, aut in ostentationem insolentem
 potestatis & potentie, aut in affe-
 ctum æquitatis titulum, alienius vero
 partis injuriam, gravamen, seu despe-
 ctum; Ex eoque in modum indebitum &
 inquietum agendi, tum in majorem recti-
 ordinis (immo nonnunquam quietis mu-
 tæ) irritationem, seu in acerbationem con-
 flictumque (prout potentes sunt) partium
 & publicas turbas; ut quandoque *respon-
 su emergentium*, virtus dissimulationis (in-
 tra prudentiam adhibita) plus profit, quam
 æquitatis prætensæ, aut actionis, nimius
 rigor scrupulus, & præcipitantia. *Ufus sumus*

ma potestatis . degenerat per Excessum, in Insolentiam pro libitu agendo, Violationem jurium, ac post oppressionem. *Ordo debitus & potestas*, degenerat plerumque in Jussorum institutorumque intolerabilem gravitatem aut rigorem ex eoque præcipitantem poenam, & inportuna verbera, immo nonnunquam, ex inconsiderata ordinatione, in majorem confusionem ordinis & rerum. *Politica praxis, & necessaria legis regula*, in actionem Stoicam, aut Scholasticam ratiocinationem, (tum intra discursum, circa vero praxim), maximas. *Iusta potentia* in Oppressionem aliorum, tum injuriam. *Ratio status* in nimium regendi rigorem, prætensa jura Majestatis, & tristem inquisitionem. *Æqua tributa & subsidia belli*, insolentem Emundationem subditorum, *Bona instituta, leges, & crebra consultatio*, per Excessum pariunt, Multiplicitatem edictorum (immo Levitatem & Contractoria) ac dein abulum, jussorumque contemptum. *Catholico-Politica*, per nimium rigorem & excessum, degenerat in pressuram populi, ac post in Sortisto-Politicam, & oblivionem conscientiae, *Libertas* in licentiam. *Maturior*

recolle-

recollectio, Deliberatio & multa Consilia immobilitatem ingenii, tum consilii & facti, tam in Inconstantiam; aut secus in maiorem pertinaciam, vel animi obfirmationem in præconcepto, aut etiam tarditatem, unde agendi tempora, deliberandi consumantur. *Activitas & Ferfor seu vivax animus tum mens seria vel Negotiosa, promptaque Actio*, in igneum (& inquietum) seu insolentem genium, Factionem, Errores, Impetum, Excessivam iram, & poenitendorum occasionem. *Disimulatio*, degenerat per Excessum, in Reconditam iram, ex coque Circumventionem, Fraudem, occulta molimina, & Vindictam, vel secus in oblivionem pertinentium aut incuriam.

Dicam ultra. *Liberalitas, Beneficentia seu Magnificentia*, per excessum seu abusum, degenerat in prodigalitatem, aut profusionem. *Virtutis premium, seu iustitia Distributiva, vel premiativa*, in Adulationis tum officiorum (quæ moschum non sudorem, aut pulverem redolent) recompensam, vel in provocationem temerariæ cupidinis peracium (quibus postea dando non sufficias, aut sine offensa negare non possis)

possis) ex obvia facilitate dandi *Parfimo-*
nia, & *Debitus* (fruendi aut dispendendi)
Ordo, in *Parcitatem*. *Fortunarum licitum*
augmentum, & *Frugalis*, modicusque bono-
rum usus, in *Avaritiam*, & in *vidiam malienæ*
fortunæ, tum *affluentia*. *Affluentia*, re-
 ctæque bonorum *fructio*, degenerat ex ab-
 usu, in *Ostentationem* aut *Luxum*, vel in-
 animum *studium*, ex eoque *occasionem de-*
fectus, immo (per *decoctionem bonorum*)
inopiam. *Iustus petendi* & *habendi pretextus*,
 per excessum degenerat, in *astutas inven-*
tiones, in *quietam actionem*, *appetentiam*
alieni, *importunitatem*, seu *insolentiam*
petitionis, & *instantiæ*, *circumventionem*,
imposturas, *usurpationem*, tum *repturam*,
Licitum acceptum aut munera, per excel-
 sum (immo per actus frequentatos) dege-
 nerat, in *Invercundiam accipiendi*, ce-
 inde *amicitiæ* & *servilis obsequii* (tum
conscientiæ ac denique veritatis) *venun-*
dationem, tum in *appetendi abusum*, im-
 mo in *corruptionem virtutis*. *Magnificencia*
 in *Superbiam* & *Profusionem inutilem*, vel
superfluum (immo quandoque *difficile*
um, ne dicam *impossibilem*) *conatum*, &
 sua *prompte perdendi studium*. *Innocentia*
 excusa

excusatio, per excessum degenerat in pra-
xim evadendi, fallacias, vel artificiosum
effugium (quod vulgus vocat astutam in-
ventionem:) *Accusatio iusta*, seu *petitio*,
iustitia, degenerat per Excessum in Malis-
gnantem, imponendi scientiam & men-
dacia.

Deinde *Morum amœnitas*, degenerat
per excessum in Ievitatem. *Conversan-
di amor & Hilaritatis* (seu *Festivitatis*)
studium, in *Petulantiam*, imò quandoque
in otiosam vitam, *Propinationem*, ac post
Dissolutionem linguæ, actionis, & in hone-
statem vel quales otii ab fonte emanant
malorum rivi. *Affabilitas & promptitudo
sermonis*, tum *Urbanitas*, in *Affectatam*
actionem, *Insolentiam*, *importunitatem*,
que verborum, seu loquacitatem. Deinde,
in *Diffamationem*, imo in levitatem re-
sponsi, ex eoque occasionem, ut emergant
pœnitentia. *Sinceritas verborum & Actio-
nis*, *Confidentia*, tum *candor*, *Ingenuitas &
Apertus animus*, in *Propalationem* tacen-
dorum, & *impatientiam* secreti, tum in
proditionem sui (& aliorum, rerumque)
incautam, & in occasionem emerfuri da-
mni, aut in meram garrulitatem, immo in
facili-

facilitatem nimiam, & levitatem actionis. *Promptitudo Amicitiae*, habet excessum, Actionis levitatem, aut facilitatem cujus-
cunque obviae amicitiae, tum Effusos & nimium apertos, in speciem sinceritatis actus, ex eoque Instabilitatem, seu Inconstantiam. *Officium tum obsequii promptitudo, Alacritas, aut Diligentia*, degenerat in Intrusionem, tum importunitatem, & parit lassitudinem, dein levitatem conciliat immò parit mutabilitatem, aut amorem quæstus, ut illuc amicitia transferatur, unde plus utilitatis speratur (velut alibi diximus, *Facetia Affabilitas aut locustas*, patit cum excessum Importunos sermones, Dicacitatem, scommata. Vexationem, Diffamationem, seu Obtrectationem, & Sugillationem rerum, aut plerumque mendacia, dein parit Levitatem, *Amicitia sinceritatis & Confidentia* degenerat in nimiam familiaritatem, ex eoque contemptum, vel alias (sub prætextu confidentia) degenerat in Insolentiam. *Si aut actionis fallacias, injuriam, ex eoque jurgia, tum offensas. Verecundia, Mansuetudo, seu dicti, aut facti, usulque fortunarum) Modestia*, in Abiectam humilitatem, & cultus indecentiam.

Incivilitatem, immò in sui posthabitionem, seu vilipendium, tum quandoque in meticulositatem, seu pusillanimitatem. *Debitum officii*, seu *honor in alios*, degenerat per excessum, in *Servilitatem*, aut turpem dependentiam, & de rebus sensum, non qualem recta ratio aut ingenuitas dictat, sed qualis inspiratur, tum in animi abjectionem, aut in deforme obsequium, nec ingenuam adulationem, sui vero ipsius contemptum, seu prostitutionem honoris, immo nonnunquam in politicam hypocrisin. *Authoritas tum honor debitus* (sive, aut *Gravitas*, deinde (quod proximum est,) *iusta petitio promotionis, praefecturae, Officii, tituli* per excessum degenerat, in turpem *Ambitum*, *Superbiam*, praesumptionem. *Factiones*, *Factum*, *Aemulationem*, *Aequalitatis odium*, seu (nonnunquam in *Incivilitatem* ex aliorum contemptu, vel (quidquid alicui accessurum in melius) *invidiam*, imò *destructionem*; *Superfluum vero sui cultum*, *formularum exigendarum*, *morositatem* & *nimum scrupulum*, immo (ut affatim fastuosis suppetat impensis) degenerat in *Avaritiam*, & *oppressionem quoquomodo minorum*,
tum

tum injuriam, ne dicam in publicas turbas, velut superbiæ malum, multa cognata vitia post se trahit, privatim & in publicum.

Addam super hæc. *Benevolentia* vel *Bonitas*, seu *promptitudo*, degenerat per *Excessum*, in *Facilitatem* nimiam ex *Improvidentia*, aut in actionis (promissorumque) *levitatem*, & sermonis, seu in actus *incautos* & *incurios* (quod *simplicitatem*, immo quandoque *stupiditatem* vulgus vocat) *Bonus* pro *aquitate* pro *zelus*, aut *debita* in *contraria indignatio*: Dein *Prætextu* *servandi ordinis Rigor*, *Fervor* & *Austeritas*, degenerat in *Iram* *excessivam*, *Affectum* aut *importunum ardorem*, seu *flagrantiam*, & *Inquietudinem mentis*, *modumque indebitum agendi*. *Clementia*, *Commisericordia*, & ex eo *præsumptum Patrocinium*, in *Indulgentiam* nimiam & *Impunitatem*, immo *Incentivum* *ulterioris malitiæ*. *Benignitas* aut *teneritudo affectus* in *Mollitiem animi*, *Necessitas*, (quoad corpus) in nimiam ejus *mollitiem* & *superfluum curam*, tum *appetentiam*. *Recta sua virtutis conscientia*, & *elegantia actuum tributorum*, in *Philaytiam*, *complacencia*

tiam sui, aut Jactantiam. *Generositas animi*, prout huic vel alteri virtuti, aut simul pluribus annexa est (nam sola, præsertim sine heroicis virtutibus animo in esse nequit) degenerat diversimodè in Excessum actionis & Insolentia, Impudentiam & prostitutionem famæ, aut denique (*ex elatione rerum contemptu*) degenerat, in pertinentium incuriam, vel prout, per diversa generum vitiorum, aut excessum virtutum, passim hic suggestum habes *Religio vel Pietas*, in superstitionem. *Probitas*, pietas aperta & titulus Virtutis, in Hypocrisin. *Quis, Modestia*, tum animi tranquillitas, & laxamentum, aut prætextu requies) cessatio, in Ignaviam, Desidiam, Tepidas actiones, & amorem otii, aut in Incivilitatem, vel Solitariam & insociabilem vitam. *Taciturnitas*, in Reticentiam opportunorum, *Timida conscientia*, in inanem scrupulum. *Iustus dolor animi*, aut multa rerum consideratio, degenerat in Mœstitiam, seu Mentis angorem, Impatentiam, indignationem, Iræ Excessivam, Abominationem rei vel personarum, & indebitam actionem, aut denique furorem,

Demum *Audacia* tum *animositas* vel *Magnanimitas*, per excessum seu Abusum, degenerat, in *Temeritatem* aut *furiOSam* actionem, tum periculi evidētis (immò quandoque personarum) ex nimia sui fiducia contemptum, aut rerum impossibilium supra vires conatum, & ex eo levitatem, vel in impudentiam actiones, aut in inconsideratum impetum agendi. Deinde in falsam præsumptamque audaciam, seu desperationem. *Securitas* in *Supinam* incuriam, aut negligentiam, ex contemptum alieni consilii. *Fortitudo* degenerat per Excessum, in *Impetuositatem*, aut *Ferociam*. *Iustum bellum* vel *Belligeratio* degenerat in insolentiam irritandi, aut temeritatem, flagitia, devastationem, protractionem, aut carnificiam, inutilem alieni usurpationem & rapinam, vel rabrosam ultionem, aut quæ alia tristis ejus partus proles. *Perspicacitas*, licet a cautio aut circumspēctio, tum *Conscientia* alicujus de se factus, in *Respectum* nimium, *Diffidentiam*, *Vanas suspiciones*, *Desponionem* seu *Abjectionem* animi, *Credulitatem*

nimiam, reconditam mentem, inanemque
 timorem, seu pusillanimitatem; aut
 nonnunquam in ignavam desperationem,
Constantia & stabilitas, vel in fractus
animus, (seu robur animi, per excessum
 degenerat in Pertinaciam. *Celeritas cum*
properantia seu Activitas in præcipitantia
 am aut Impatientiam moræ, dein in
 Inanimadvertiam, occasionem (immo
 accelerationem) mali aut contemptum
 considerandorum, & incuriam, ac post
 damnum. *Cunctatio*, degenerat per ex-
 cessum, in Tarditatem, Amissionem oc-
 casionum, tum in Ignaviam. *Cautio*
industriosa, vel providendi prudentia,
 in Astutiam, Fallacias. *Verlutiam &*
Dolum. Veritas Propositionis, seu Narra-
tionis, aut Dictorum prudentia, in Con-
 tentionem, Pertinaciam sermonis, ac
 dicacitatem superfluam, deinde in Im-
 pugnationem oppositæ veritatis, seu
 affectatam destructionem illationis, lo-
 quendo nonnunquam, magis ex alieno
 instinctu & arbitrio, tam pro aucupanda
 gratia, quam pro veritate. *Veritas*
correctiva, aut debita reprehensio, cum

Censura, degenerat per Excessum, in Importunitatem dicti, Diffamationem, Exprobationem morosam, tum exacerbationem & offensas, *Prudentia* ratiocinandi aut *Discurfus*, per excessum parit Garrulitatem, aut Ostentationem, & Insolentiam dictorum, fucatos sermones, frivolas probationes, & verborum rationumque pigmenta. *Studia* & *artes*, Curiositatem, quæstionem, pruritus disputandi & contentions, tum importunas novitates. *Scientia* & *Experientia*, degenerat plerumque in nimiam sui confidentiam & præsumptionem prudentiæ, alieni consilii rationisque contemptum, & ultimo habet, Confusionem.

Ac deinceps.

EX defectu virtutum, vitia sunt, Ideoque Aliud est rectè agere vel Esse prudentem agendo, aliud Agere feliciter ex successu, scire incipere & tentare leviter, aut trahere tantum: Immo secus; agere neglectim & metuentur, vel denique per audientiam & pro impetu animi,

ignoranter inquietare actiones, irritare, vexare, & confundere materias. Aliud *Probè (dicto facto) expedire tum Adimplere, vel alias, Respondere directè, Aliud Eludere.* Aliud est *Esse scientem,* aliud *Sciolum.* Aliud *Esse audacem,* aliud *Audaculum.* Aliud est, *Esse in aliquo genere Virtutis,* aliud *sibi videri, aut haberi velle affectate,* Aliud est *Dolore, veteri, vel agere aliquid filialiter, id est, pro virtutis amore,* aliud *pro servili pavore, impulsu, aut respectu, seu pro formidine poenæ.* Aliud *Esse Amicum rectum, Constantem, Promptum,* aliud *agere Aduersatorem, Assentatorem, Hypocriticum, verbo effutum, levemque realitate vacuum, intrusum mensæ assecclam, mentis frontis, Sycophantam, Cortesannum, Susurrionem, Obsequiosum, tuæ fortunæ (immo sui causæ) non tui amicum, vel potius magis familiarem, quam amicum, visu amabilem, re ipsa subdolum,* Aliud *Exequi aut esse in re, tum spe certa vel praxi,* aliud *esse tantum intra verba promissavè; tum discursum, aut intra fallacia omnia ex futuro eventu.* Aliud est, *Nolle sponte cessare, quiescere, aut*
sibi

*sibi consulto temperare, aliud deficere; otiosi, vel planè non posse, velut argute Seneca: Nolle, in causa est, non posse, prætenditur. Aliud est, Consilium petere, aliud vexare, tentare, aut Expiscari tantum, seu quærere placentia & assensum, velleque decipi, Aliud Consilium dare, atque aliud materias irritare, eludere, immò nonnunquam suavis inuendo (aut vera omittendo) adulari, assentiri, rebusque illudere & denique fallere. Aliud Habere justam agendi causam, aliud Habere affectatum prætexitum. Aliud est, Facere quod est virtutis & esse realiter bonum, aliud Collare à malo, & esse tantum non malum, velut ille de Galba: *Mais extra vitia, quam cum vir utibus.* Aliud est, Esse discretum (ut vulgus communiter Officiositatem Politicorum, seu Promptitudinem vocat) aliud oblitum sui, & suorum, esse planè rerum incutium, mollem, & nimia familiaritate peccare. Aliud est Esse eloquentem aut persuadendo fortem: aliud esse affectate loquas*

culum , pigmentis verborum & coloribus ludere , imponendo rebus aliis, dein alios per astutiam & Sophismata eludendo , (tum prout conducit , amplificando , extenuando , obtegendero) falsa statuere , proba invertere , personas denique resque fallere. Vel si quæ dantur , aut rectius dici possunt alia.

Exinde , pro insolentia ingenii, plerumque vitiis , nomina virtutum imponimus , aut secus per malignitatem, vitiorum nomina , adstruimus virtuti. Quod necesse (testo ingeniorum virtutisque pensatori) cavendum.

— (o) —

Hinc

Hinc proximum dicere,

TRIPLEX

POLITICO-
RUM GENUS,

1.

Sunt *Catholici Politici*. Qui rationes
status & artes agendi, ad Regulam
conscientiæ vocant, aut quod extra sit,
utile, securum, laudabile, æque illicitum
putant, candidæ mentis, nec ancipites,
aut ex simulato captiosi, cauti
tamen & prudentes. Horum actiones,
apud versatos præsertim & obliquos
(quibus occasio faciendi pro justitia est,
& nisi dicta circuitiva, factaque arcanosa
non aperta, sed obliqua, tum involuta
placent) ruditatis notam ferunt, verum
Deus illis, uti rectis, aperte favet,
& supra media humana succurrit, ut plus
solidiusque possint, quam alii.

S. Stoico Politici sunt. Qui inter honesti regulam, quidquid agendum sit actum quidem volunt, sed cum ad Stoicum rigorem se componunt, & cuncta vocant, nihilque casui, tempori, & rebus condonant, Morosi aut Scholasticus Politici sunt potius, quam prudentes & Practici. Nec sanant aut componunt res, sed materias irritant sæpius, triste aspectu, contracta fronte, facile suspensum, non ad Civilem committatem, sed velut ex Cathedra, totum agentes, rapiunt res agendas, non reprehendunt, urgent non amant, nec etiam amantur.

3. Sophisto-Politici. Qui res agendi, fallaciis refertas habent acerbitem factorum, jocos eludentes, seu obtegentes suavi loquio, virtutis tum amicitiae larvam induunt, quo malignius noceant, post rem privatam cuncta ponentes, non verbo stant, non scripto, sed totum ad suum sensum detorquent, licita, illicita, pari studio involvunt, eoque magis suspecti, quo plus dissimulationem inter rem agunt, ex tactu magis metuendi. Cave (suadeam) hoc, sed vix per summam prudentiam caveas.

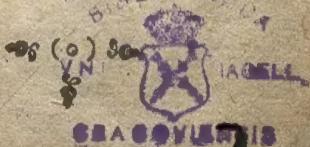
Tales plerumque suis artibus seipfos involvunt, læta rerum exordia, sed tristem eventum habent. Documentis quid opus? Consenuit orbis, nec alium illicitorum, quam tristem vidit exitum, sola virtus æterna manet, conutitur illa, sed non frangitur.

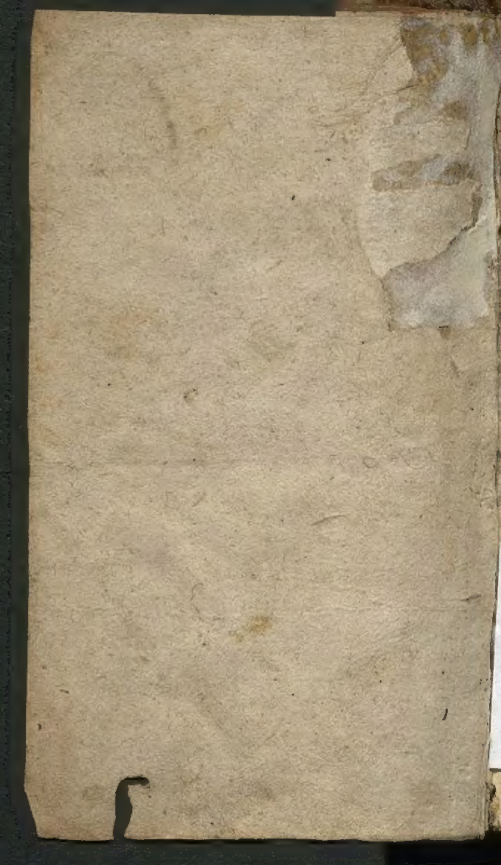
Quantum genus Politicorum assignari potest, qui sunt Intermedii, de his iudicium non fero, Infer Lector, libenter audiam, nec inficiabor.

Hæc mea Catholico Politiam loquuntur, & suadent Lectori.

*Laus Uni in SS. Trinitate
DEO & Uni
Virgini Matri DEL
Gloria.*

FINIS

Biblioteka Jagiellońska

stdr0019396

